

OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASİ EVLİLİKLER

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı**

Selim PARLAZ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

**Temmuz 2007
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı öğrencisi Selim PARLAZ tarafından Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL yönetiminde hazırlanan “Osmanlı Devleti’nde Siyasi Evlilikler” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 03.07.2007 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL (Danışman)

Jüri Başkanı

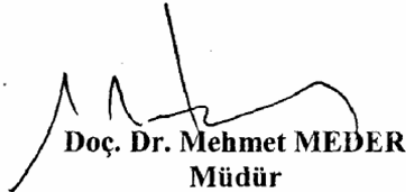

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Behset KARACA

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 01.08/2007 tarih ve 1701 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet MEDER
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Öğrenci Adı Soyadı: Selim PARLAZ

TEŐEKKÜR

Bu araştırma konusu yeterli kütüphane ve gerekli imkânların kısıtlı olduğu bir ortamda yapılmıştır. Bu eksiklere ve olumsuzluklara rağmen her zaman sabrı, sevgi ve desteğiyle yanımda olan, engin ve zengin bilgisini esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL'a, Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ayfer ÖZÇELİK'e ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ başta olmak üzere Tarih Bölümü'nün tüm değerli öğretim üyelerine teőekkür ederim.

Ayrıca gösterdikleri anlayış ve verdikleri destekten dolayı hayatımın en vazgeçilmezi olan başta annem Kadriye PARLAZ olmak üzere babama ve abilerime teőekkür etmeyi bir borç bilirim.

ÖZET

OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASİ EVLİLİKLER

Parlaz, Selim
Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

Temmuz 2006, 82 Sayfa

Tarihi ve sosyolojik bir müessese olan evlilik kadın ve erkeğin bir aile kurmak için hukuki açıdan bir araya gelmesidir. Siyasi evlilik kavramı ise çok farklı anlam taşıyarak ilkçağlardan günümüze devletlerarası politika ve siyasetin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bu izdivaçlara bakıldığında da kadının bir aracı olarak kullanıldığını ve devletlerarası ilişkilerde böylece işlevsel bir vasıta olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tarih boyunca hemen hemen her coğrafya ve toplumda görülen siyasi evlilikler tarihin seyri içerisinde devletlerin siyasi hayatlarını etkilemiştir. Bu devletlerden biri olan Osmanlı Devleti'nde de siyasi evliliklerin uygulandığına şahid olmaktayız.

Osmanlı Devleti özellikle kuruluş ve yükselme döneminde siyasi evlilikler yoluyla yerli ve yabancı hanedanlarla akrabalık kurmuştur. Zamanla iç ve dış politikasının vazgeçilmez bir unsuru haline gelen evlilikler müttefik kuvvetler bulma, siyasi nüfuzunu arttırma ve gelecekte olabilecek musibetlerin önlenmesi gibi amaçlara hizmet etmiştir. Osmanlı Devleti bu evlilikler vasıtasıyla diğer toplumlara vasallık sistemine dahil etmiştir.

Osmanlı Devleti diğer hanedanlarla akrabalık kurduğu gibi güçlü devlet adamlarına kızlarını da vererek akrabalık kurmuştur. Böylece onları hanedana damad yaparak kendi etrafında güçlü devlet adamlarını toplamış oluyordu. Hanedan içerisinde takip edilen bu politika da muntazam bir şekilde uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Siyasi Evlilik, Hanedan

ABSTRACT

POLITICAL MARRIAGES IN OTTOMAN STATE

Parlaz, Selim

M. Sc. Thesis in History

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

July 2006, 82 Pages

Marriage, a historical and sociological institution, is the coupling of a man and woman legally to found a family. However, the term “political marriage”, meaning differently, has been an important aspect of interstate political life since the early ages. Women are seen to have been used as a mediator and as a functional means in the interstate relations, when such marriages are checked.

Seen almost in all geographies and societies throughout the history, the political marriages have influenced the political lives of the states during the history. We witness the application of political marriages also in the Ottoman State among the others.

Through the political marriages especially in the foundation and development periods, Ottoman State established kinship with the native and foreign dynasties. The marriages, which became an indispensable element of the internal and foreign policy in time, served the aims in finding allied powers, increasing the political influence, and in avoiding the prospective calamities. The Ottomans included the other societies in the vassal system by such marriages.

Besides establishing kinship with other dynasties, the Ottomans did it also by marrying her daughters with the powerful statesmen. By doing so, the Ottoman State gathered the powerful statesmen around itself by making them son-in-law in the dynasty. That policy, followed in the dynasty, was applied strictly, too.

Key Words: Ottoman State, Political Marriage, Dynasty

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL BİLGİLER VE LİTERATÜR TARAMASI.....	5
MATERYAL VE METOT.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM YERLİ HANEDANLARLA YAPILAN EVLİLİKLER

1.1. KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	8
1.2. GERMİYANOĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	14
1.3. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	17
1.4. SARUHAN BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	24
1.5. AYDINOĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	25
1.6. DULKADİR BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	27
1.7. MEMLÜKLÜLER İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	29
1.8. AKKOYUNLULAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	31
1.9. KIRIM HANLIĞI İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	33
1.10. SAFEVİ DEVLETİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	35

İKİNCİ BÖLÜM YABANCI HANEDANLARLA YAPILAN EVLİLİKLER

2.1. BİZANS İMPARATORLUĞU İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	38
2.2. BULGARLAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	45
2.3. SIRPLAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARİSTOKRAT AİLELERLE YAPILAN EVLİLİKLER

3.1. ULEMA İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	55
3.2. ÇANDARLILAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	57
3.3. KÖPRÜLÜLER İLE YAPILAN EVLİLİKLER.....	59
3.4. DEVLET ADAMLARIYLA YAPILAN DİĞER EVLİLİKLER.....	60
SONUÇ.....	74
KAYNAKLAR.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	82

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Haz.	Hazırlayan
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Mec.	Mecmua
S.	Sayı
s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve devamı
Yay.	Yayımları

GİRİŞ

Evlilik müessesesi salt sosyolojik veya salt tarihsel bir olgu olmayıp, bu iki disiplinin ortak bir inceleme nesnesi olarak yaşayagelmiştir. Bu müessese belli bir yapı ve işlevlerden mürekkep olup tarihsel süreç içerisinde belli ihtiyaçlara göre biçimlendirilmiştir. Değişen tarihi ve sosyolojik koşullara göre yapılan evlilikler, arka planda yer alan siyasal, sosyal ve ekonomik ihtiyaçların giderilmesine yönelik belli amaçlara hizmet etmektedir. Bazı evlilikler ekonomik bir amaca hizmet ederken bazıları da siyasal hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik yapılmıştır. İlkçağlardan günümüze kadar gelen süreçte de yapılagelmiş birçok evliliğin bu amaçlar doğrultusunda meydana geldiğini söyleyebiliriz.

İlkçağda eski Ön Asya coğrafyasında ilk örneklerini görmeye başladığımız evliliklerin genelde devletlerarası ilişkilerde önemli roller üstlendiğini görmekteyiz. Mezopotamya’da kurulan kavimlerden Sümerliler, Akadlılar ve Babilliler birbirleriyle ve komşu devletlerle akrabalık kurmuşlardır. Sumer şehir devletlerinden Ur kralları kızlarını İranlı prenslerle evlendirirken, Babillilerden kral II. Burnaburiaş, Asur kralı I. Asur Uballit’in kızı Muballitat Şerua ile izdivaç yapmıştır¹. Evliliklerin temel hedefi siyasal nüfuz kurma, diğer devletlere karşı kendilerine müttefik kuvvetler bulmak olmuştur.

Dünyanın farklı coğrafyalarında ve farklı zaman dilimlerinde devletlerarası evlilikler tezahür etmiştir. Bu izdivaçlardan bazıları da tarihte kurulan ilk teşkilatlı Türk Devleti olan Büyük Hun İmparatorluğu ile Çinliler arasında meydana gelmiştir. Hun devleti hükümdarlarının amacı Çin üzerinde nüfuz sahibi olabilmek ve böylece onların işlerine kolayca müdahil olabilmektir. Ancak bu düşünceleri tam tersi bir sonuç vermiş ve Çin prensesleri Hun Devleti’nin işlerinde etkin olmuşlardır. Bu durum ise Hun Devleti’nin yıkılışına kadar giden süreci de beraberinde getirmiştir.

¹ H. Hande Duymuş (2006), *Eski Ön Asya’da Siyasal Evlilikler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 22

Tarih boyunca sık sık başvurulmuş siyasi evliliklere ilk Müslüman Türk devletleri Karahanlılar ve Gazneliler’de rastlamaktayız. Maverâünnehir ve Horasan bölgesinde kurulan bu devletler aralarındaki dostluğu sağlamlaştırmak için akrabalıklar kurmuşlardır. Gazneli Sultan Mahmud Karahanlılardan Nasr b. Ali’nin kızı ile evlenmiştir². Nasr kızının çeyizi olarak içinde madeni eşyaların, çeşitli Çin eşyalarının, doğanlar ve kürklerin bulunduğu değerli hediyeler göndermiştir.

Eskiden beri herhangi bir siyasi teşekkülle antlaşmalar ve ittifaklar yapan Türkler bu antlaşma ve ittifakları akrabalık suretiyle daha da kuvvetlendirmeyi adet edinmişlerdir. Bu devletlerden biri olan Büyük Selçuklu Devleti’nde genel eğilimin Abbasi halife ailesi ile akrabalık kurma doğrultusunda olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni ise halifenin sahip olduğu nüfuzdan yararlanarak diğer devletlere ve hükümdarlara karşı kendi güçlerini ve yeni kurulan hanedanlarının prestijini daha da arttırmaktı. Bu amaca hizmet eden ilk evlilik, Abbasi halifesi Kaim bi-Emrillah’ın Çağrı Bey’in kızı Hatice Arslan Hatun’la 1056 yılındaki izdivacıdır.

Bir diğeri sultan Tuğrul Bey’in uzun zamandan beri tasarladığı halifenin kızı ile evliliğidir. Bu izdivaca başta halife karşı çıkmış ve müsaade etmemiştir. Ancak Tuğrul Bey halifenin kızı ile evlenme konusunda son derece ısrarcı olmuş ve daha önce halife ile evlenen yiğeni Arslan Hatun’u bir koz olarak kullanmıştır. Tuğrul Bey’in bu evlilikte ısrarcı olmasının bir diğeri sebebi Tuğrul Bey’in ölmek üzere olan karısı Altuncan’ın tavsiyeleridir. Tuğrul Bey, devlet menfaatlerini son derece üstün tutan eşinin ısrarları sonucunda halifenin kızı ile her ne pahasına olursa olsun evlenmeyi kafasına koymuştu. Halife bu evliliğe uzun süre dirense de sonunda kızı Seyyide Fatma Hanım’ı Tuğrul Bey’e vermeye razı olmuş ve 1063 yılında Tuğrul Bey amacına ulaşmıştır³. Böylece halifenin damadı olan Tuğrul Bey, nüfuzunu ve itibarını artırma yönünde tamamen siyasi maksatlarla yapılan bir evliliğin altına imza atmıştır.

Ortaçağ’da hükümdar ve kraliyet ailesine mensup kadınlar devlet yönetiminde söz sahibiydiler. Özellikle devletlerin yönetiminde taht kavgaları nedeniyle boşluklar oluştuğu zaman kadınların etkisi daha belirgin bir şekilde kendini gösteriyordu. Bu sebeple kadınlar tarih boyunca annelik, ev hanımlığı ve iş kadını gibi görevlerine ek

² Erdoğan Merçil, (1989), *Gazneliler Devleti Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 32.

³ Mehmet Altay Köymen, (1998), *Selçuklu Devleti Türk Tarihi*, 3. Baskı, TTK Yay., Ankara, 189-193.

olarak devlet idaresi gibi daha önemli işlere de el atabiliyorlardı. Örneğin, Büyük Selçuklu sultanı Melikşah'ın 1092 yılında ölümünden sonra ortaya çıkan taht mücadelesinde eşi Türkan Hatun, Sultan'ın büyük oğlu Berkjaruk'a karşı, küçük oğul Mahmud'un tahta çıkması için onun hamiliğini yapmış ve başa geçirmiştir⁴. Berkjaruk'un tahtı kardeşinin elinden almak için yaptığı mücadelelerde karşısında bulunduğu kişi Türkan Hatun olmuştur. Hatta bir defasında Türkan Hatun, Azerbaycan emiri Yakuti oğlu İsmail'i evlenmek vaadiyle Berkjaruk'a karşı mücadeleye dahi teşvik etmiştir. Görüldüğü üzere Türkan Hatun Melikşah'ın ölümünden sonra çıkan taht mücadelesinde belirleyici rol oynamış ve devlet yönetimine müdahale etmiştir⁵.

Ortaçağda hanedanlar arası siyasi evliliklerin yapılması bu dönemin genel karakteristik özelliklerinden biridir. Bu evliliklerde ana rolü oynayan kadınlar ise iki ülkenin müttefik kuvvetler olmasını, yapılan mücadelelerin durdurulması ve barış yapılmasını, devletler arasında haberleşmenin sağlanması ve devletlerin nüfuzlarının artmasına vesile olmaktadır. Siyasi izdivaçlara sadece Türkler başvurmamış, Bizans, Avusturya-Macaristan ve Sırbistan gibi yabancı hanedanlar da menfaatleri doğrultusunda bu tür evlilikler yapmışlardır.

İmparatoriçe Eudokia ilk eşi Bizans imparatoru Konstantin Dukas'ın ölümünden sonra emrinde çalışan ve prestiji hızla artan subay Romen Diyojen ile ikinci evliliğini yapmıştır⁶. Bu izdivacı yapmasının temel nedeni oğullarının tahtına göz diken rakiplerine karşı Romen Diyojen'den destek alabilmektir.

Bizanslıların akrabalık kurduğu devletlerden biri Cengiz hanedanı mensupları olan Moğollardı. Bizans, bu sıralarda oldukça güçlü ve nüfuzu fazla olan Moğollarla sıhriyet kurmayı çıkarları için uygun görmüştür. Bu nedenle, imparator Mihail'in Hülagu Han ile sözü kesilen kızı Maria, hanın ölümünden sonra onun yerine geçen Abaka ile evlenerek akrabalık kurulmuştur⁷. Maria adında başka bir Bizans prensesi de Harbende Han'ın eşi olarak Moğolların kraliçesi olmuştur.

⁴ Köymen, (1998), a.g.e., 72-75.

⁵ Selçuklu veziri Nizamü'l-mülk Melikşah zamanındaki acı tecrübelerden dolayı Hatunların devlet işlerine karışmalarına şiddetle karşı çıkmıştır. Mehmet Altay Köymen, (2001), *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alparslan ve Zamanı*, C. III, 4. Baskı, TTK Yay., Ankara, 123.

⁶ Nicolae Jorga, (2005), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, C. I, Yeditepe Yay., İstanbul, 80.

⁷ Jorga, (2005), a.g.e., 143.

Ortaçağ boyunca yapılan evliliklerden bazıları da Sırlar ile Bizans arasında meydana gelmiştir. Sırp kralı George Brankoviç ile Bizans imparatoriçesi İrene Komnenos evlenerek iki hanedan arasında akrabalık tesis edilmesini sağlamışlardır. Böylece her iki taraf da ortak düşmanlarına karşı ittifak yapmak ve güçlerini birleştirme imkânına sahip olmuşlardır.

Araştırma konumuz olan Osmanlı Devleti döneminde yapılan siyasi evliliklere geldiğimizde görüyoruz ki devletler arasındaki bu işlevsel vasıtaya sadece Osmanlı hanedanı başvurmamıştır. Osmanlılarla muasır olan Anadolu Türk beylikleri de aynı yönteme başvurarak birbirleriyle sühriyet kurmuşlardır. Mentеше Bey'in kızı ile Aydınolu Sasa Bey, yine Mentешеoğullarından Mehmed Bey'in kızı ile Aydınolu II. Umur Bey ve Aydınolu Süleymanşah ile Mentешеoğullarından Orhan'ın kızı evliliklere imza atmışlardır⁸. Görüldüğü üzere her iki beylik de kendi aralarında siyasi izdivaçlar yapmışlardır. Böylece iki müttefik kuvvet olarak denizde Latinlere karşı güçlerini birleştirmişlerdir.

Anadolu beyliklerinden bir diğeri Dulkadiroğulları da siyasi izdivaçlar yoluyla beyliklerle dostluk kurmuştur. Süli Bey kızını Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed'e vererek dostluğunu pekiştirmiştir. Dulkadiroğullarının bir diğeri akrabalık kurduğu devlet Memlüklerdi. Dulkadir beyi Süleyman kızını Memlük sultanı Zahir Çakmak'a vererek aradaki rabıtaı kuvvetlendirmiştir.

Doğu Anadolu bölgesinde kurulmuş olan Akkoyunlu Devleti'nin de aynı yöntemlere başvurarak siyasi izdivaçlar yaptığını görmekteyiz. Akkoyunlu Uzun Hasan, 1458'de Trabzon Rum İmparatoru IV. İoannes Komnenos'un kızı Catherine ile evlenmiştir⁹. Onun amacı topraklarını Osmanlı Devleti'ne karşı korumak için Osmanlılarla savaşmaya hazır olanlarla birliktelik kurmaktı.

Görüldüğü üzere tarih boyunca her dönemde ve birçok devlet tarafından siyasi evliliklere başvurulmuştur. Çalışmamızın esas konusunu Osmanlı Devleti'nde siyasi

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1997), Mentешеoğulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. VII, MEB Yay., Eskişehir, 727.

⁹ Franz Babinger, (2003), *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, Çev. Dost Körpe, 3. Baskı, Oğlak Yay., İstanbul, 171, 175.

evlilikler oluşturduğu için Osmanlı'dan önce kurulan ve onunla muasır olan devletlerin yaptığı evliliklerle ilgili olarak verilen bu örnekleri yeterli görüyoruz.

Şüphesiz Osmanlı hanedanının yapmış olduğu evliliklerde en önemli rolü kadınlar oynuyordu. Özellikle sultan kızları veya torunlarının evlilikleri, kimlerle evlenecekleri çok ihtiyatlı olunması gereken konulardı. Çünkü kadınlar haberleşme aracı, yeri gelince diplomatik elçi, bazen ileride çıkabilecek musibetlerin önleyicisi veya bir barışın parçası arabuluculuk görevlerini yerine getiriyorlardı. İşte bu yüzden gerek yerli ve yabancı hanedanlarla gerekse de devlet adamlarıyla yapılan evliliklerde bu özellikleri göz önünde bulunduruluyordu. İşte çalışmamızın esas konusu olan siyasi evliliklerin başrol oyuncularını olan kadınların icra ettikleri görevler ve ikili ilişkilere etkilerinin nasıl ve ne şekilde olduğunu belirtmeye çalıştık.

Bunun yanısıra ifade etmemiz gereken önemli bir husus da Osmanlı sultanlarının evlendikleri kızların ve sultan kızlarının izdivaç yaptıkları devlet adamlarının şecerele ilgili bilgi vermiş olmamızdır. Aslında yaptığımız çalışma tam anlamıyla bir şecere çalışması olmamakla birlikte şecereye yönelik bilgilerin de olduğunu göreceksiniz. Çünkü Osmanlı hanedanının yaptığı evliliklerin layıkıyla anlaşılabilmesi için şecere ile ilgili bilgi verilmesinin konuyu destekleyici bir mahiyet taşıdığı düşüncesindeyim.

KURAMSAL BİLGİLER VE LİTERATÜR TARAMASI

Osmanlı Devleti'nde yapılmış olan siyasi evliliklerle ilgili şu ana kadar müstakil bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmaya yardımcı olabilecek ve destekleyici niteliklerde şecere bilgisi veren arşiv belgeleri ve mektuplar mevcut olduğu gibi şimdiye kadar Osmanlı tarihi ile ilgili yayınlanmış olan eserler ve araştırmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmada esas olarak Osmanlı kroniklerinin konu ile ilgili vermiş oldukları bilgiler derlenmiş ve yorumlanmış, ayrıca yerli ve yabancı araştırmacıların eserlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Şüphesiz bütün bu gayretlere rağmen kaynakların tam anlamıyla yeterli olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

MATERYAL VE METOT

Çalışmamızda kullanılan temel materyaller arasında en başta geleni Osmanlı kronikleridir. Kroniklerin yanı sıra Osmanlı tarihi hakkında bilgi veren araştırma eserleri de kullandığımız kaynaklar içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Osmanlı hanedanı hakkında bilgi veren sicil ve biyografi türü kitaplar da yardımcımız olmuştur.

Çalışmamızın ilk iki bölümünde önce Osmanlı Devleti'nin yerel hanedanlarla sonra da yabancı hanedanlarla yaptığı evliliklere yer verilmiştir. Birinci bölümde yerel hanedanlar Anadolu Türk beylikleri ve devletleriyle yapılan evlilikler, ikinci bölümde ise Bizans, Bulgar ve Sırp yabancı hanedanları ile yapılan izdivaçlar incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın son bölümünde ise Osmanlı Devleti'nde aristokrat ailelerle, önde gelen devlet adamlarıyla yapılan evlilikler irdelenmiş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylece ortaya koyduğumuz bu çalışma üç ana bölümden teşekkül etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YERLİ HANEDANLARLA YAPILAN EVLİLİKLER

Tarihte ara sıra başvurulan siyasi vasıtalarından biri de izdivaç bağlarıdır. Gerçekten krizlerin yumuşatılması veya tehiri, ufukta görülen musibetlerin önlenmesi, büyük ölçüde siyasete yön veren şahısları tespit etmek ve ellerini mümkün olduğu nispette bağlamak gerektiği vakit, bu çeşit vasıtalar genellikle o zamanın şartları dâhilinde bir netice verebiliyordu.

İlk bir buçuk yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'nin yaptığı yasal evliliklerin genelde hanedanlar arası bir özellik taşıdığını görmekteyiz. Bunlar içerisinde özellikle XV. yüzyılda yerli hanedanlar ile yapılan evliliklerin sayısının oldukça fazla olduğunu görüyoruz. Osmanlı sultanları Anadolu'nun Müslüman güçlerinin kızlarını hanedana gelin yaptığı gibi Anadolu beyliklerine sultan kızları da gelin olarak verilmiştir.

Osmanlı Devleti Söğüt ve Domaniç bölgesinde kurulmasının akabinde Anadolu'daki hâkimiyeti ele geçirmek üzere diğer Türk beylikleriyle mücadeleye başlamıştı. Onlarla zaman zaman rakip kuvvetler olarak mücadele ediyor, kimi zaman da içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurarak dostluk tesis ediyordu. İşte bu kurulan dostluğun temelinde yatan da yerli hanedanlarla yapılan izdivaçlardır.

Çalışmamızın bu ilk bölümünde Osmanlı hanedanı ile Anadolu Beylikleri arasında kurulan çift taraflı izdivaçları açıklamaya çalışacağız. Gerek Osmanlı Devleti'nin gerekse de Anadolu Türk beyliklerinin her bir izdivaçtan farklı beklentiler içerisinde olduğu ortaya konulacaktır. Tabi ki evliliklerde ana rolü oynayan sultan kızlarının zaman içerisinde icra ettikleri görevler hakkında bilgi verilerek politik hayata

nasıl yön verdikleri ve zamanla nasıl dış politikanın vazgeçilmez birer unsuru haline geldikleri konusuna ışık tutulacaktır.

1.1. KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

1250 yılında İç Anadolu'nun Ermenek ve Larende bölgesinde kurulan Karamanoğlu beyliği ile ilişkiler Osmanlı Devleti'nin kurulmasına müteakiben başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin 1299 yılında Söğüt ve Domaniç çevresinde kurulmasıyla beraber Anadolu'daki beyliklerle mücadele içerisine girdiğine şahid olmaktayız. Bu beyliklerden biri de Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Anadolu'da en güçlü beylik olarak karşımıza çıkan ve kendilerini Anadolu Selçuklularının varisi addeden Karamanoğullarıydı. Osmanlılar, bu nedenle mecburen onlarla rekabet içerisine girmek zorundaydı.

Karamanoğulları Kerimüddin Karaman'ın liderliğinde kurulmuş ve Orta Anadolu'da etkili olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308'de yıkılmasıyla beraber Anadolu'da daha rahat hareket etmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti ile Karaman beyliği arasındaki ilk temas I. Murad zamanında olmuştur. Karaman beyliğinin başında ise kardeşi Seyfeddin Süleyman'ın yerine geçen Alaeddin Ali Bey bulunuyordu. Sultan Murad'ın Niş bölgesini fethettiği dönemde Edirne'den uzaklaşmasını fırsat bilen Alaeddin Bey harekete geçmiştir. Bu yüzden iki devlet arasında düşmanlık zuhur etmeye ve ilişkilerin gerginleşmeye başladığı görülmektedir. Ancak bu sırada meydana gelen bir olay ilişkilerin yumuşamasına ve dostluk havasının oluşmasına vesile olmuştur. İki devlet arasında evlilik yoluyla akrabalık tesis edilmiştir. Yahşi Bey'in oğlu I. Alaeddin Ali Bey, I. Murad'a elçi Abdülvehhab'ı hediyeleriyle birlikte göndererek kızı Sultan Hatun ünvanlı Melek Hatun'u¹⁰ istemiş ve padişah da vermiştir. Bu izdivacın tarihi 778(1376) ile 783 (1381) yılları arasında değişmektedir¹¹.

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1997), Osmanlı Tarihinin İlk Devrelerine Aid Bazı Yanlışlıkların Tashihi, *Belleten*, 2. Baskı, XXI/81, Ankara, 179-180; Yılmaz Öztuna, (1990), *Devletler ve Hanedanlar Türkiye (1074-1990)*, C. II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 63.

¹¹ Uzunçarşılı 1376 yılını Alderson ise 1378 yılını verir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1997), I. Murad, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, MEB Yay., Eskişehir, 592; Anthony Dolphin Alderson, (1999), *Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı*, Çev. Şefaettin Severcan, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 141.

Osmanlı Devleti, Karamanoğulları ile ilk akrabalığın kurulduğu dönemde henüz kuruluş aşamasındaydı. Anadolu'da Karamanoğulları kadar güçlü bir beylik konumunda değildi ve de onları yıkabilecek güce daha ulaşamamıştı. Osmanlılar, henüz iki hanedan arasındaki güç dengesinin çözümlenmediği bir zamanda kurmuş oldukları akrabalık bağı neticesinde onların güçlerini kırmayı ya da etkisiz hale getirmeyi amaçlamıştır.

Alaeddin Ali Bey'in yapmış olduğu evliliğe rağmen Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerden geri kalmadığını görmekteyiz. Osmanlıların evlilik yoluyla Germiyan şehirlerinin bir kısmını ve satın alma suretiyle de Hamidoğlu'nun şehirlerini ele geçirmesi Karamanoğulları beyliğini hem şimal, hem de garp taraflarından Osmanlılarla sınırdaş hâle getiriyordu. Osmanlıların kendi hududuna kadar sokulmasını tehlikeli gören Alaeddin Ali Bey, aralarındaki ilişkinin evlilik yoluyla dostluğa dönüştüğü bir dönemde kayınpederi Murad Hüdavendigâr'ın Rumeli'de fütuhata devam etmesini fırsat bilerek Osmanlıların Hamidoğlu Hüseyin Bey'den seksen bin altın karşılığında almış oldukları Yalvaç, Karaağaç, Seydişehir ve Beyşehir taraflarına taarruz etmiştir. Bu taarruz neticesinde Alaeddin Ali Bey'in Beyşehir'i almasıyla iki taraf arasındaki ilişkiler bozulmuştur.

I. Murad, Rumeli'de bulunduğu sırada damadı Alaeddin Ali Bey'in saldırısı karşısında son derece müteessir olmuştu. Bu yüzden olayın intikamını almak isteyen I. Murad, 788 (1386)'de Karamanoğlu üzerine yürüdü. Alaeddin Ali Bey, bunun üzerine Tatar, Türkmen ve Varsak askerlerini kendi etrafında topladığı gibi kayınpederine barışmak için elçiler de gönderdi. Ancak, I. Murad, kendisinin küffarla mücadele ettiği sırada, hiçbir sebep yok iken bir Müslüman hükümdarın saldırması nedeniyle sözüne itimad edemeyeceğini beyan ile damadının barış teklifini geri çevirdi. Bunun üzerine her iki taraf da kuvvetlerini tertibleyerek Konya önünde karşılaştı ve I. Murad damadına karşı üstünlük sağladı¹². Alaeddin Ali Bey, ağırlıklarını bırakarak Konya kalesine sığındı ve Osmanlı kuvvetleri de burayı muhasara etti.

İki taraf arasında yapılan siyasi evliliğin neticelerinden biri burada görülmektedir. Zor durumda bulunan Alaeddin Bey kayınpederi ile anlaşmak için

¹² Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 225-231.

zevcesi Melek Hatun'u yollayarak sulh rica etti¹³. I. Murad ise kızının yalvarmaları sonucunda Alaeddin Bey'in gelip elini öpmesi ve tenezzül eylemesi şartıyla bunu kabul etti ve Melek Hatun bu durumu kocasına bildirdi¹⁴. Hamidoğullarından Osmanlı Devleti'nin aldığı yerleri geri vermek, bir daha taarruz hareketinde bulunmamak ve Moğol aşiretlerini tahrik etmemek şartıyla barış yapıldı. Tabi ki bu sulhun yapılmasının tek sebebinin Melek Hatun'un aracılığı olmadığı anlaşılmaktadır. Onun etkisi olsa da Osmanlı Devleti'nin Bosna civarındaki Ploşnik yenilgisi ve Balkanlarda Osmanlılar aleyhine meydana gelen ittifakın da bunda etkili olduğunu göz ardı etmemeliyiz. Görüldüğü üzere Anadolu beyliklerinden birinin kızı bir çeşit sefire gibi Osmanlı ve Karaman kuvvetleri arasında arabuluculuk yapmıştır. Mağlup olan Karamanoğulları beyliğinin tamamen ortadan kaldırılmamasının tek sebebi olarak Melek Hatun'un babasına yapmış olduğu ricaları gösterenler de vardır¹⁵.

Alaeddin Bey, eşinin yapmış olduğu aracılık sayesinde birkaç defa ölümden kurtulmuştur. Melek Hatun'un kocası Alaeddin Bey ile babası ve kardeşi Yıldırım Bayezid arasında devamlı olarak bir diplomasi aracı olduğunu görmekteyiz. Ancak Alaeddin Bey kayınpederinin 1389'da Kosova savaşında ölmesi üzerine ahdi bozarak taarruza geçmiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid Rumeli'nden dönerek Saruhan, Aydın, Menteşe ve Germiyan beyliklerini ele geçirmiş ve eniştesinin üzerine sefere çıkarak Konya'yı muhasara etmiştir. Alaeddin, kayınına karşı Sivas hükümdarı Burhaneddin Ahmed ve Kastamonu hükümdarı Candaroğlu Süleyman Paşa'dan yardım istemiş ancak kendisi tereddüt ederek bu yardımları almaktan vazgeçmiştir. 1390 yılında ise Beyşehir'i vermek, Çarşamba suyundan ötesini almak şartıyla tekrar sulh yapılmıştır¹⁶. Görüldüğü üzere hanedanlar arası evlilik yararlı bir diplomatik araç olabildiği gibi, her zaman da bir müttefikin bağlılığını ve olası bir düşmanın sadakatini garanti altına almazdı.

Alaeddin Bey, kayını Yıldırım Bayezid ile yapmış olduğu sulhu daha önceleri olduğu gibi yine bozmuştur. Bu sefer de Bayezid'in Rumeli'de Eflak seferinde olmasını fırsat bilerek Ankara'ya baskın yapmış ve Anadolu beylerbeyi Sarı Timurtaş Paşa'yı

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 4. Baskı, TTK Yay., Ankara, 14.

¹⁴ Neşri, (1995), a.g.e., 233.

¹⁵ Hoca Sadettin Efendi, (1999), *Tacü't-Tevarih I*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, 4. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 166; Jorga, (2005), a.g.e., 237.

¹⁶ Neşri, (1995), a.g.e., 315.

yakalayıp Konya'ya götürmüştü. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid seferden döner dönmez Alaeddin Bey üzerine yürümüştür. Alaeddin Bey bunu haber alınca beylerbeyini serbest bırakmış ve bir heyeti çeşitli hediyelerle göndermiştir. Ancak bu sefer Bayezid daha önceleri kardeşi Melek Hatun'un araya girmesiyle yapmış olduğu anlaşmaların aksine bu teklifi reddetmiş ve Alaeddin Bey'in ele geçirilerek onun öldürülmesi emrini vermiştir.

Alaeddin Bey ile I. Murad'ın kızı olup adı eski kaynaklarda Nefise veya Sultan Hatun diye geçen Melek Hatun'un evliliklerinden Mehmed, Ali ve Oğuz adlarında üç oğulları dünyaya gelmiştir. Dayıları Bayezid, 1398 yılında yiğenlerini anneleriyle birlikte Bursa'ya göndermiştir¹⁷. 1402'de Timur olayından sonra, ömrü eşi ile babası ve kardeşi arasında arabuluculuk görevini üstlenerek geçen Melek Hatun tekrar Karaman'a dönmüş ve burada vefat etmiştir.

Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları arasında meydana gelen bir başka siyasi evlilik II. Murad zamanında yapılmıştır. Bu sıralarda Karamanoğullarının başında ise biraderi Mehmed Bey'in ölümünden sonra Konya'ya gelerek hükümdarlığını ilan eden Ali Bey vardı. Ali Bey'in hükümdarlığı ilan edildikten sonra yiğenleri İbrahim Bey ile İsa Bey memleketten çıkarıldılar. Bu iki kardeş bunun üzerine Osmanlı hükümdarı II. Murad'ın yanına giderek yardım istediler. Sultan Murad da üç kız kardeşini üç Karamanoğlu'na verdi. Birini İbrahim'e, birini İsa'ya ve diğerini de Alaeddin Ali Bey'e vermiştir¹⁸. İsa ve Alaeddin Ali Bey'ler Osmanlı Devleti hizmetinde alıkonarak kendilerine Rumeli'nden birer sancak verildi¹⁹. İbrahim Bey'e de yardımcı kuvvet verilerek Karaman'a gönderildi. Osmanlı Devleti, böylece siyasi evlilikler yoluyla Karamanoğullarının içişlerine karışma fırsatı bularak taht kavgasında belirleyici rol oynamıştır. Ayrıca, Osmanlı Devleti aynı zamanda daha önce kendilerinde olan ancak Timur tarafından Karamanoğullarına verilmiş olan Isparta ve Eğridir taraflarını ve Otluk'u²⁰ geri alarak toprak kazanıyor ve sınırlarını genişletiyordu. Yani, Osmanlılar siyasi izdivaçlar yoluyla amacına bu dönemde ulaşmış oluyordu.

¹⁷ Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 16.

¹⁸ Aşıkpaşazade, (1992), *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. Nihal Atsız, MEB Yay., İstanbul, 89.

¹⁹ Sofya sancağı Alaeddin Ali Bey'e verilmiştir. Necdet Öztürk, (2000), *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, İstanbul, 73; Jorga, (2005), a.g.e., 341.

²⁰ Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 593.

İbrahim Bey, I. Mehmed'in kızı ve II. Murad'ın kız kardeşi olan İlalâ Sultan²¹ ile evlenerek kurmuş olduğu akrabalık neticesinde Osmanlıların yardımıyla amcası Bengi Ali Bey'in elinden idareyi ele geçirmişti. Ancak, Osmanlılarla olan dostluğunu hükümdar olduktan sonra bozdu. Osmanlılara karşı Sırp despotu ve onun vasıtasıyla Macarlarla ittifak kurdu²². Ancak, Rumeli beylerbeyi Sinan Paşa'nın gayretleriyle geri çekilmek zorunda kalmışlardır. İbrahim, aynı zamanda Kayseri bölgesini ele geçirerek Osmanlı Devleti ile Memlûklerin arasının açılmasına neden olmuştur. Memlûkler Karamanoğluna ve Osmanlılar da Dulkadiroğluna yardım ettiler. Osmanlı hükümdarı II. Murad, Kayseri'yi yeniden ele geçirdiği gibi kız kardeşlerinden biriyle evli olan Karamanoğlu İsa Bey'i de kardeşi İbrahim'in üzerine göndererek Akşehir'in geri alınmasını sağladı²³. Burada da görüldüğü gibi II. Murad Karamanoğulları ile kurmuş olduğu akrabalık neticesinde İsa Bey'i kendi hizmetinde kullanarak siyasi yönden bu evlilikten istifade etmiş oluyordu.

İbrahim Bey akrabalık ilişkisine rağmen Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerine devam etmiştir. Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan Haçlı ittifakına o da katıldı. Ayrıca Osmanlı'nın Rumeli'de bulunmasını ve Haçlılarla uğraşmasını fırsat bilip Ankara, Kütahya ve Hamideli taraflarını yakıp yıktırdı. Bütün bu olaylar üzerine sultan II. Murad, Haçlılarla 1444 yılında Edirne-Segedin muahedelerini imzalamasına müteakip Karamanoğlu'nun üzerine yürümüştür. Ancak, bu sırada kurulmuş olan akrabalık bağının etkilerinden birine daha şahid olmaktayız. İbrahim Bey'in eşi olan II. Murad'ın kız kardeşi eşiyle kardeşi arasında aracılık etmiştir. İbrahim Bey zevcesi olan eşini ve veziri Kara Server'i kardeşi II. Murad ile sulh akdi yapmak için göndermiştir. İbrahim'in eşi kardeşi II. Murad'a madem gelip evini harap edecektin de neden kendisini onunla evlendirdiğini sorarak eşi için şefaatte bulunmuştur²⁴. 846'da (1442-1443) vaki olan bu olay neticesinde II. Murad kardeşinin aracılığıyla İbrahim Bey'i affetmiş ve onun kendi oğlunu da Osmanlı sarayına rehin göndermek, vergileri de iki kat ödeme karşılığında sulh yapılmıştır²⁵. Burada da görüldüğü üzere İbrahim'in eşi bir

²¹ İbn Kemal eserinde bu kızı Sultan Hatun olarak ifade etmiş ve Yıldırım Bayezid'in kızı olarak belirtmiştir. Ancak son yapılan araştırmalar I. Mehmed'in kızı olduğunu ortaya koymuştur. İbn Kemal, (1991), *Tevârih-i Âl-i Osman*, C. VII, Haz. Şerafettin Turan, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara, 237.

²² Neşri, (1995), a.g.e., 615.

²³ Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 24

²⁴ Neşri, (1995), a.g.e., 643.

²⁵ Dukas, Bizans'ın tehditleri yüzünden sultanın Karaman beyliğinin sulh teklifini kabul ettiğini belirtir. Dukas, (1956), *Bizans Tarihi*, Çev. Vladimir Mirmiroğlu, İstanbul Mat. Yay., İstanbul, 214.

diplomatik elçi gibi bir vazife içerisinde bulunarak devletlerarası siyasetin bir parçası olmuştur.

İbrahim Bey ile İlalı Sultan'ın 1426 yılında yapılan ve otuz sekiz yıl süren izdivaçlarından Pir Ahmed, Kasım, Alaeddin, Karaman, Süleyman, Nure-Sufi Bey'ler ve adı bilinmeyen bir kızları doğmuştu²⁶. Babaları İbrahim Bey hayatta iken taht için mücadeleye başlamışlardı. İbrahim Bey'in veliaht olarak bir başka oğlu cariyeden doğma İshak Bey'i, Çelebi Mehmed'in kızından doğan oğullarını onlarda "Osmanlılık alacası vardır"²⁷ diyerek tayin etmesine Pir Ahmed karşı çıkmış ve beylik İshak Bey İçel taraflarında, Pir Ahmed de Konya'da olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İshak Bey, kardeşine karşı merkezi Diyarbakir olan Akkoyunlulardan Uzun Hasan'ın yardımını alarak beyliği ele geçirmiştir. Bunun üzerine Pir Ahmed de akrabası olan dayısının oğlu Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed'e sığınmış ve onun yardımıyla da Silifke kalesi haricindeki yerleri ele geçirerek Osmanlı himaye ve nüfuzu altında Karaman tahtına geçerek 1465'e kadar Osmanlı Devleti'nin gözetiminde beyliği idare etmiştir²⁸. Ancak 1473 Otlukbeli savaşında kardeşi Kasım'la beraber Akkoyunlu safında yer alarak aradaki akrabalık bağı görmeyen gelmiştir. Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti akrabalık yoluyla Karaman beyliğinin içişlerine taht kavgalarına müdahale etmiş ve yönetimi ele geçirecek kişiyi de kendisi belirlemiştir. Diğer çocuklar ise Fatih'in maiyetinde hayatlarına devam etmişlerdir.

Karamanoğulları açısından Osmanlılar ile yapmış oldukları evliliklerin yararlarına bakacak olursak saltanat namzetleri kardeşlerine üstünlük sağlayarak tahtı ele geçirmek için Osmanlı Devleti'nin yardımını almışlar ve Osmanlı Devleti'nden destek alan kardeş yönetimi ele geçirmiştir. Çünkü bu süre zarfında Osmanlı Anadolu'nun en güçlü devleti konumuna gelmiş ve Rumeli'nde de söz sahibi olmaya başlamıştı. Görüldüğü üzere, bu evliliklerden her iki tarafın da ayrı ayrı beklentileri olduğunu görmekteyiz.

Osmanlı Devleti ile Karaman oğlu beyliği arasındaki bir diğer evliliğe ise II. Mehmed döneminde rastlamaktayız. II. Mehmed'in oğlu II. Bayezid ile

²⁶ Öztuna, (1990), a.g.e., 120.

²⁷ İbn Kemal, (1991), a.g.e., 237; Neşri, a.g.e., 773.

²⁸ Şehabettin Tekindağ, (1963), Son-Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar, *Tarih Dergisi*, C. XIII, S. 17-18'den ayrı basım, 53.

Karamanoğullarından Nasuh Bey'in kızı Hüsnuşah Hatun'un evlenmelerine şahid olmaktayız. Bu evlilikle ilgili bilgilerimiz kısıtlı olmakla birlikte Şehzade Şehinşah'ın ve Sultanzade Hatun'un bu evlilikten olduğunu görüyoruz²⁹. Hüsnuşah Hatun, şehzade Abdullah'ın Karaman valisi iken ölmesi üzerine, Manisa'dan Karaman Beylerbeyliğine tayin edilen oğluyla beraber oraya gitmiştir ve 1511'de oğlunun ölümüne kadar orada kalmıştır. Ana tarafından Karamanoğlu olan Şehzade Şehinşah, Konya eyaletini ölünceye kadar 28 yıl (1483-1511) başarıyla idare etmiştir³⁰. Hüsnuşah Hatun ise Yavuz Sultan Selim'e yazdığı mektuplarla oğlunun adamlarına iş bulmuştur³¹. Bu evliliğin ise daha önce yapılan evliliklere nazaran siyasi yönden etkisinin sınırlı olduğunu görmekteyiz. Buna sebep ise Karamanoğlu Nasuh Bey'in hiçbir zaman başa geçememiş olmasıdır.

Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları arasında yapılan evlilikler arasında kesin olarak tespit edemediğimiz izdivaçlardan biri Osmanlı sultanı I. Mehmed'in kızı İnci ile Karamanoğlu II. Mehmed Bey'in evliliğidir. Ayrıca, Karamanoğlu İbrahim'in adı bilinmeyen bir kızı ile II. Mehmed'in, yine Osmanlı hükümdarı II. Mehmed ile Karamanoğlu Mehmed Bey'in 1471'de İstanbul'a gönderdiği kızı arasındaki evlilikleri de bu bağlamda değerlendirilebilir³².

Osmanlı Devleti Karamanoğulları ile yaptığı evlilikler sayesinde doğrudan olmasa da birçok siyasi izdivaç ve akrabalık bağlarıyla bu beyliği ilhak etmiştir. II. Murad zamanındaki bu evlilikler yoluyla halefi II. Mehmed'e daha rahat hareket etme imkânı tanımıştır. II. Mehmed, böylece hükümdarlığının ilk yıllarında bütün dikkatini Avrupa'ya verebilme imkânına sahip olmuştur.

1.2. GERMİYANOĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Karamanoğullarından sonra Anadolu'daki en güçlü beylik Germiyanoğullarıydı. Beylik, Kütahya ve Denizli merkez olmak üzere Yakup bin Alişir tarafından 1300 yılında kurulmuştu. Osmanlı Devleti'yle aynı

²⁹ M. Çağatay Uluçay, (1992), *Padişahların Kadınları ve Kızları*, 3. Baskı, TTK Yay., Ankara, 23.

³⁰ Öztuna, (1990), a.g.e., 64.

³¹ M. Çağatay Uluçay, (1956), *Harem'den Mektuplar I*, İstanbul Vakıf Matbaası Yay., İstanbul, 24.

³² Öztuna, (1990), a.g.e., 65, 130; Alderson, (1999), a.g.e., 302

dönemde kurulan Germiyan beyliğiyle ilişkiler Anadolu'daki beylikler üzerindeki himaye politikası nedeniyle pek dostça başlamamıştı.

Sultan I. Murad döneminde Osmanlılarla Germiyan beyliği arasında akrabalık bağının tesis edildiğine şahid olmaktadır. Osmanlı sultanı I. Murad'ın oğlu Şehzade Yıldırım Bayezid ile Germiyanlı Süleymanşah'ın Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin oğlu Sultan Veled'in kızı Mutahhare Hatun'dan doğan kızı Devlet Hatun'un izdivaçlarıyla iki hanedan arasında akrabalık bağının kurulduğunu görmekteyiz.

Germiyanlı Süleymanşah, yaşlılığı döneminde oğlu Yakup Bey'e Osmanlılarla birlik etmesinin yanısıra kızlarından birinin I. Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid'a verilmesini istemiştir. Bu nedenle elçi İshak Fakih içinde altın, gümüş, at ve Denizli'nin meşhur bezlerinden oluşan hediyelerle birlikte I. Murad'ın yanına gelerek Germiyan kızını Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı'yı ihtiva eden çeyiziyle beraber Osmanlılara vermeyi teklif etmiştir. Teklifin I. Murad tarafından kabul edilmesiyle beraber 783 (1381) yılında I. Murad oğlu Yıldırım Bayezid ile Devlet Hatun için çok gösterişli bir düğün tertip edilmiştir³³. Karamanoğlu, Hamidoğlu, İsfendiyaroğlu, Mentешеoğlu ve Saruhanoğlu gibi etraftaki beyler, Evrenoz Gazi başta olmak üzere sancak beyleri ile Mısır sultanının elçisi de düğüne teşrif etmişler ve getirdikleri hediyeleri takdim ederek Osmanlılar ile dostluk bağlarını kuvvetlendirmişlerdir³⁴.

Osmanlı Devleti açısından Germiyan beyliği ile kurulan akrabalığın önemi oldukça fazladır. Osmanlı Devleti'nde diğer hanedanlara gelin giden sultan kızları veya torunları çeyiz olarak bir şey götüremezlerdi. Ancak İslam hukukuna göre gelinlerin çeyiz getirmek zorunluluğu olmamakla beraber Osmanlılara yerli hanedanlardan gelin gelen kızlar çeyiz olarak mal veya toprak getirebilirlerdi. İşte Devlet Hatun'un çeyizi³⁵ olarak da Germiyan beyliğinden alınan Kütahya, Tavşanlı, Eğrigöz (Emed) ve Simav³⁶ sayesinde devletin sınırları daha geniş bir alana yayılma imkanı bulmasının yanısıra

³³ Uzunçarşılı 780 (1378) yılını verirken, Uluçay 783 (1381) yılını verir. Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 45; Uluçay, (1992), Kadınları ve Kızları, 7.

³⁴ Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 205-209; Atsız, (1992), a.g.e., 53-55; Hoca Sadettin Efendi, (1999), a.g.e., 148-152.

³⁵ Colin İmber, Osmanlıların evlilik sayesinde toprak edinimlerini Osmanlı sultanlarının Bizanslı ve Latin rakiplerinin adetlerini benimsemiş olmalarının sonucu olduğunu belirtir. Colin İmber, (2006), *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üni. Yay., İstanbul, 122.

³⁶ Mükrimin Halil Yinanç, diğer üç bölgenin verildiğini ancak Kütahya'nın devletin merkezi olması nedeniyle cihaz olarak verilmediğini belirtir. Mükrimin Halil Yinanç, (1997), I. Bayezid, *İslam Ansiklopedisi*, C. II, MEB Yay., Eskişehir, 369.

Germiyan üzerinde Osmanlı nüfuzunun tesis edilmesinde de önemli bir adım atılmıştır³⁷.

Süleymanşah'ın, Karamanoğulları ile Osmanlı Devleti'nin sıhriyet kurmasından dolayı beyliğini tehlikede göyerek tedirginlik içine düşmesi ve Karamanoğullarının tecavüzlerinden kendisini korumak için yapmış olduğu evlilik teklifinin Osmanlı tarafından kabul edilmesinin ardından iki hanedanın müttefik olarak hareket ettiğini görmekteyiz. Bununla birlikte I. Murad'ın da bu izdivaçtan beklentisi Anadolu'daki durumunu kuvvetlendirmek ve yeni yerler fethetmek doğrultusunda idi. Çünkü, Germiyan beyliği Anadolu'nun güçlü ve toprakları geniş olan beyliklerinden biri konumundaydı. Nitekim, bu evlilik sayesinde Osmanlı, yeni yerleri ele geçirdiği gibi Anadolu'daki durumunu da sağlamlaştırmış oluyordu.

İki hanedan arasında kurulan evliliğin bir diğer sonucunu ise bu izdivaçtan İsa ve Musa Çelebiler'in doğması oluşturur³⁸. Her iki şehzade de Timur'un babaları Yıldırım Bayezid'ı 1402'de Ankara savaşında yenmesinden sonra fetret döneminde tahtı ele geçirmek için mücadele etmişler, ancak bir diğer kardeşleri Çelebi Mehmed'e yenilerek tahtı ona kaptırmışlardır. Bazı tarihçiler Devletşah'ın Çelebi Mehmed'in de annesi olduğunu yazsalar da doğru değildir³⁹. Çünkü Devlet Hatun'un Çelebi Mehmed'in annesi olduğuna dair bir kayda rastlanmamıştır.

Süleymanşah, Osmanlı Devleti'ne çeyiz olarak verdiği topraklardan sonra Kula'ya çekilmiş ve orada vefat etmiştir. Yerine geçen oğlu II. Yakup Bey'in ilk zamanlarında da bu akrabalık bağının da getirdiği dostluk sayesinde iyi ilişkiler devam etmiştir. II. Yakup Bey, 1389'daki Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordusuna yardımcı olmak üzere asker göndermiştir⁴⁰. 1389'da Murad Hüdavendigar'ın ölümünden sonra

³⁷ Mustafa Çetin Varlık, (1996), Germiyanogulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. XIV, DİA Yay., İstanbul, 34; Tayyip Gökbilgin, (1997), Kütahya, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yay., Eskişehir, 1120.

³⁸ Uluçay, (1992), Kadınları ve Kızları, 8; Öztuna, (1990), a.g.e., 110; Leslie Peirce, İsa ve Musa'nın Devletşah'ın oğulları olsaydı tahta çıkma mücadelesi sırasında Germiyan desteğini arkalarına almaları gerektiğini ama Germiyan hükümdarı Yakup'un Musa'yı Mehmed'in eline teslim ettiğini, İsa'nın ise Germiyan dışındaki çeşitli Anadolu beyliklerinden destek bulduğunu belirterek bunun doğru olmayabileceği hususu üzerinde durmuştur. Leslie P. Peirce, (2002), *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, Çev. Ayşe Berktaş, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 52.

³⁹ Çelebi Sultan Mehmed'in annesinin Germiyanoglu Süleymanşah'ın kızı olduğunu yazanlar olmuş ise de bu husus Uzunçarşılı tarafından düzeltilmiştir. Uzunçarşılı, I. Mehmed'in annesinin Devlet adlı köle bir kadın olduğunu göstermiştir. Uzunçarşılı, (1997), a.g.m., 185-187.

⁴⁰ Mustafa Çetin Varlık, (1974), *Germiyanogulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara, 68; Hoca Sadettin Efendi, (1999), a.g.e., 176.

akrabalık bağlarını çiğneyerek kardeşinin çeyizi olarak verilen yerleri geri almıştır. Bunun üzerine I. Murad'ın yerine tahta geçmiş olan Yıldırım Bayezid kayınbiraderi Yakup Çelebi'yi yakalayıp bütün Germiyan beyliğini Osmanlı topraklarına ilhak etmiştir.(1390) Ancak, Timur I. Bayezid'ı yendikten sonra Yakup Çelebi'ye bütün Germiyan memleketlerini vermiştir. Bu olaylardan sonra Yakup Çelebi, Karamanoğulları ile ittifak kurmuşken taraf değiştirerek Osmanlı ile dost olmuş ve Karaman beyliği üzerine sefer yapan Osmanlı ordusunun erzak ve levazimat ihtiyacını karşılayarak hareketi kolaylaştırmıştır⁴¹.

Osmanlı sultanı II. Murad'ın tahta geçtiği dönemde Germiyan beyliği ile dostluk ilişkileri sürdürülmüştür. II. Murad'ın 1424'te İsfendiyar oğlu İbrahim Bey'in kızını almak için gönderdiği kişiler arasında II. Yakup Bey'in hanımı Paşa Kerime Hatun'un da bulunduğunu görmekteyiz⁴². Ayrıca, kaynaklardaki bilgilere göre de II. Murad'ın Yakup Bey'in hanımına Şah Ana demesi de iki beylik arasındaki iyi münasebetlerin bir delili sayılabilir⁴³. II. Murad, Aydın ve Menteşe beyliklerini tamamen ele geçirdiği halde aradaki akrabalık bağının etkisiyle olsa gerek Germiyan beyliğine dokunmamıştır⁴⁴. İlerleyen dönemde 1429 yılında II. Yakup Bey'in vasiyetiyle Osmanlı hâkimiyetine geçerek varlığı sona ermiştir.

1.3. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nin en fazla akrabalık tesis ettiği beyliklerden biri Kastamonu, Sinop, Samsun ve Bolu taraflarında kurulup faaliyetlerini buralarda yoğunlaştıran Candaroğulları beyliğiydi. Bu beylik ile ilişkiler, ilk akrabalık bağı kurulmadan önce Osmanlı sultanı I. Murad zamanında başlamıştı. Candaroğulları beyliğinin başında da Osmanlı vekayinamelerinde “Kötürüm” lakabı ile tanınan Celalüddin Bayezid vardı⁴⁵.

İki beylik arasındaki ilişkiler evlilik olayı gerçekleşmeden önce dostane bir seyir takip ediyordu. I. Murad'ın oğullarından olan Bayezid ile Yakup Çelebi'nin sünnet düğününe ve yine I. Murad'ın oğlu Bayezid'in 1381 yılında Germiyanolu Süleyman

⁴¹ Varlık, (1974), a.g.e., 76.

⁴² Atsız, (1992), a.g.e., 88; Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 51.

⁴³ Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 581; Atsız, (1992), a.g.e., 88.

⁴⁴ Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 50.

⁴⁵ Yaşar Yücel, (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara, 69.

Şah'ın kızı Sultan Hatun ile evliliği için düzenlenen düğüne Kötürüm Bayezid elçi ve hediyeler göndermişti⁴⁶. Ayrıca, I. Murad'ın Balkanlardaki fütuhatını tebrik etmek üzere Kötürüm Bayezid'in göndermiş olduğu mektuptaki samimi ifadeler de bu dostluğu teyid etmektedir⁴⁷.

1383 yılına geldiğimizde Osmanlı Devleti ile Candaroğulları beyliğinin akrabalık bağıni kurduklarını görmekteyiz. I. Murad'ın kardeşi Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın kızı olan Efenzed Hatun ile Kötürüm Bayezid arasında izdivaç hâsıl olmuştur⁴⁸. Böylece Osmanlı Devleti genişlemeye başladığı dönemde kuzeydoğu sınırlarını kısmen de olsa güvence altına almış oluyordu. Ayrıca, I. Murad böylece Candaroğulları beyliğinin taht mücadelelerine müdahale etme imkânını da bulmuş oluyordu. Kötürüm Bayezid ise bu evlilik sayesinde beklediği yardımları görememiş ve I. Murad, onun oğlu II. Süleyman'ın babasına karşı yaptığı taht mücadelesinde oğluna destek vermiştir.

Candaroğulları beyliğinin başına 1385'te I. Murad'ın yardımlarıyla geçen II. Süleyman Bey Osmanlılarla dost geçinmiştir. Bu dostluğun altında yatan sebeplerden biri ise ikinci Süleyman Bey'in veliahtlığı sırasında 1383'te Rumeli fatihi Sultan Orhan'ın oğlu Şehzade Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun ile evlenmesidir⁴⁹. Böylece Osmanlı Devleti, Anadolu'da mücadele içerisinde bulunduğu Karamanoğullarına karşı bir ittifak bulmuş oluyordu. Nitekim Süleyman Bey, 1386'daki Karaman seferine⁵⁰ ve 1389 Kosova muharebelerine birlikler göndermiştir. Yıldırım Bayezid'in 1389-1390 Batı Anadolu seferine de bizzat katılmıştır. Yine Yıldırım Bayezid zamanında bu yardımlarına devam etmiş ve Karamanoğulları'nın etrafında Germiyan beyliğinin de içinde bulunduğu ittifaka karşı Osmanlı sultanının yanında bulunmuştur. Süleyman Bey ise bu izdivaç sayesinde kendine bir hamî bulmuş oluyordu ve tahtı da bu hamisi sayesinde ele geçirmeyi başarmıştı.

⁴⁶ Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 204-208.; Yücel, (1991), a.g.e., 71.

⁴⁷ Uzunçarşılı, (1997), I. Murad, 596.

⁴⁸ Alderson, bu evlilikten bahsetmez. Alderson (1999), a.g.e., 299.

⁴⁹ 797/1395 tarihinde vefat eden bu hanım Sinop'ta inşa ettirdiği Aynalı Kadın veya Sultan Hatun türbesinde medfundur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1995), Gazi Orhan Bey Vakfiyesi, *Belleten*, V/19, 2. Baskı, Ankara, 286.

⁵⁰ Hoca Sadettin Efendi, (1999), a.g.e., 164.

İki hanedan arasındaki bir diğer evliliğe de yine II. Süleyman Bey zamanında tesadüf etmekteyiz. II. Süleyman Bey'in adını tespit edemediğimiz bir kızı ile Osmanlı Sultanı I. Murad izdivaç yapmışlardır. Bu evlilikle ilgili kaynakların verdiği bilgiler yetersizdir.

Kötürüm Bayezid ile Efenzed Hatun arasındaki evlilikten doğan çocuklardan biri İzzeddin İsfendiyar Bey'dir. Onun tahta geçmesiyle birlikte İsfendiyaroğulları adıyla anılmaya başlanan beyliğin bu döneminde de Osmanlı Devleti ile akrabalık bağının bir daha kurulduğunu müşahede etmekteyiz. İsfendiyar Bey'in, Çelebi Mehmed'in 1414 yılında Karamanoğlu üzerine ve 1416'da Eflak üzerine yapmış olduğu seferlere gönderdiği oğlu Çankırı sancakbeyi Kasım Bey ile Çelebi Mehmed'in kızı Sultan Hatun 1425'te evlenmişlerdir⁵¹. Evlenme olayı gerçekleşmeden önce İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım babasına muhalefet ederek Osmanlı Devletinin hizmetine girmişti. Babasına karşı Osmanlı ordularıyla birlikte hareket eden Kasım, Çelebi Mehmed ve II. Murad tarafından takdir ediliyordu. Bu takdirin karşılığını da Çelebi Mehmed'in kızı ve II. Murad'ın kardeşi Sultan Hatun ile evlenerek görmüştür. Babası İsfendiyar Bey ise bu evlilik sayesinde Osmanlılarla uzun bir süredir devam eden anlaşmazlığı kesin olarak ortadan kaldırmak amacıyla sihri münasebet kurmayı istemiştir.

Sultan Hatun ile Kasım Bey'in evliliğinden Kaya adlı oğullarının olduğu konusunu bazı kaynaklar belirtmiştir. Çağatay Uluçay ve Yılmaz Öztuna'ya göre muhtemelen Kaya Bey onların çocuğudur. Kaya Bey de ileride göreceğimiz gibi Osmanlılara damad olacaktır.

Kasım Bey'in bir başka evliliği de Osmanlı sultanı II. Murad'ın bir kızıyla gerçekleşmiştir⁵². 1444 yılında yapılan bu evlilikle ilgili bilgilerimiz azdır.

Osmanlı Devleti ile Candaroğulları Beyliği arasındaki akrabalık ilişkilerine sultan II. Murad döneminde yapılan siyasi evlilikler yoluyla devam edildiği görülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz Çelebi Mehmed'in kızı ve kendisinin kız kardeşi olan Sultan Hatun ile Candaroğlu Kasım'ın evliliğinden başka bir diğer izdivaç II.

⁵¹ Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 130; Uluçay, (1992), a.g.e., 13.

⁵² Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmani*, Haz. Seyit Ali Kahraman, C. III, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 874; Alderson (1999), a.g.e., 299.

Murad ile İsfendiyar Bey'in oğlu II. İbrahim'in kızı Hatice Sultan arasında meydana gelmiştir⁵³. İsfendiyar Bey ile oğlu Kasım'ın çarpışmasından faydalanmak isteyen II. Murad, Osmanlı taraftarı olarak faaliyetlerde bulunan Kasım Bey'e yardım etmişti. İsfendiyar Bey ise Osmanlı Devleti'ndeki taht değişikliğini fırsat bilerek oğlu Kasım'ın elindeki Çankırı, Kalecik, Tosya ve Kastamonu'yu ele geçirmiş ancak üzerine sevk edilen orduya boyun eğerek elindeki yerleri Bakır Küresi de dahil olmak üzere geri vermek zorunda kalmıştır. Gelişen bu olaylar üzerine İsfendiyar Bey küçük oğlu Murad Bey vasıtasıyla sulh teklifinde bulunduğu gibi, torunu Hatice Sultan'ı da vermek teklifinde bulunarak 1423'te II. Murad ile sulh yapmaya muvaffak oldu. İsfendiyar Bey barışı sağlamak ve affedilmek için yaptığı bu teklif sayesinde amacına ulaşmıştır.

Candaroğlu İsfendiyar Bey, Osmanlılarla kurmuş olduğu akrabalık sayesinde Kastamonu ve Bakır Küresini tekrar ele geçirdiği gibi memleketinde yeniden düzeni kurmayı başarmıştır. Osmanlılar ise böylece Anadolu'nun kuzey bölgelerinde huzuru⁵⁴ sağlamış ve stratejik açıdan önemli bir yerde Bursa-Tebriz kuzey ipek yolu üzerinde bulunan Candaroğulları ile ittifak yapmışlardır.

Osmanlı hanedanının yaptığı evliliklerden bazıları karşı tarafın yenilmesi sebebiyle boyun eğişinin ve vasallık statüsünü kabul edişinin bir simgesi olarak düzenlenmiştir. Hatice Sultan ile II. Murad'ın düğünlerinde de bu husus karşımıza çıkmaktadır. Germiyan Beyi Yakup da düğün merasimine eşini göndererek vasallık ilişkisini kabul etmiş sayıldı⁵⁵.

Hatice Sultan ile II. Murad'ın evlilikleriyle ilgili önemli bir husus da Anadolu beyliklerinden birinin kızının dış politika malzemesi yapılmış olmasıdır. İsfendiyar Bey torunu Hatice'yi II. Murad'a verme karşılığında Osmanlılarla barış tesis etmiştir. Benzer bir olaya da Karamanoğulları ile yapılan evlilikte I. Murad'ın kızı Nefise Sultan'ın Osmanlı Devleti ile Karaman beyliği arasında arabuluculuk yapmasında da görmüştük.

⁵³ Öztuna, Hüma, Halime veya Hatice, Yücel Halime, Alderson ise Hadice olarak veriyor. Öztuna, (1990), a.g.e., 83; Yücel, (1991), a.g.e., 96; Alderson, (1999), a.g.e., 299.

⁵⁴ II. Murad'ın kayıbiraderi Kasım Bey bu huzurun korunması için Osmanlı sarayında rehin tutulmuştur. Jorga, (2005), a.g.e., 339.

⁵⁵ Hoca Sadettin Efendi, (1992), *Tacü't-Tevarih*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, C. II, 4. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. 15-18.

Hatice Sultan ile II. Murad'ın izdivaçları 1425'te Bursa'da veya Edirne'de çok mutantan bir düğün ile olmuştur⁵⁶. Bu evlilikten ise, sadece bir yıl yaşayan şehzade Ahmet dünyaya gelmiştir⁵⁷. II. Mehmed⁵⁸ tarafından Osmanlı tahtına çıktığı 1451 yılında öldürülmüştür.

II. Murad'ın Hatice Sultan'la evlenmesiyle birlikte diğer izdivaçların da ard arda meydana geldiğine şahid olmaktayız. Çelebi Mehmed'in kızı ve II. Murad'ın kız kardeşi Selçuk Sultan ile II. Murad'ın kayınpederi Candaroğlu II. İbrahim Bey 1425'te evlenmişlerdir⁵⁹. Böylece Candaroğlu İbrahim Bey, Sultan ikinci Murad'ın kayınpederi olduğu gibi Çelebi Mehmed'in kızlarından Selçuk Sultan'ı almak suretiyle de damadının eniştesi olarak Osmanlı hanedanıyla iki başlı bir sıhriyet kurmuştur. Bununla birlikte II. İbrahim Bey, memleketindeki düzenini kurarak Osmanlı ile ilişkilerini barış içinde geçirmiştir. Buna kanıt olarak da II. Murad'ın 1438'deki Macaristan seferine yardımcı kuvvetler göndermesini verebiliriz⁶⁰.

Bazı araştırmacılara göre Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Sultan Candaroğlu II. İbrahim ile değil de Anadolu beylerbeyi Karaca Paşa ile evlenmiştir⁶¹. Ancak bu bilginin yanlış olduğunu elimizdeki bilgi ve belgelerden çıkartıyoruz. Çünkü, II. Murad, 1425'te Candaroğlu İsfendiyar Bey'in torunu ve II. İbrahim Bey'in kızı Hatice ile evlendiği düğün esnasında kız kardeşlerinden üçünü Selçuk, Hafsa ve Sultan Hatunları da üç ayrı beye vermişti. Selçuk Hatunu kayınpederi II. İbrahim'e, Sultan Hatun'u Candaroğlu Çankırı sancakbeyi Kasım Bey'e ve Hafsa Hatun'u da veziriazam Çandarlızade İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi'ye vermiştir⁶².

⁵⁶ Uzunçarşılı düğünün Bursa'da, Osmanlı kaynaklarından Oruç Edirne'de olduğunu söyler. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1998), Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi?, *Belleten*, XXI/82, 2. Baskı, Ankara, 255; Oruç Beğ, (1972), *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Nihal Atsız, İstanbul, 81.

⁵⁷ İsmail Hami Danişmend, II. Mehmed'in annesinin İsfendiyaroglu İbrahim Bey'in kızı Hatice Halime Hatun olduğu üzerinde ısrarla durmuştur. İsmail Hami Danişmend, (1971), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yayınları, İstanbul, 202.

⁵⁸ Dukas, II. Mehmed'in babasının ölümü üzerine Hatice Hatun'u babasının adamlarından İshak ile evlendirdiğini yazar. Dukas, (1956), a.g.e., 140.

⁵⁹ Bu izdivaç II. Murad'ın kız kardeşi Sultan Hatun ile Candaroğlu Kasım'ın evlendiği sene birlikte yapılmıştır. Öztuna, (1990), a.g.e., 83.

⁶⁰ Halil İnalçık, (1997), II. Murad, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, MEB Yay., Eskişehir, 607; Oruç Beğ, (1972), a.g.e., 87.

⁶¹ Çağatay Uluçay yanlışlığa düşerek bu evliliğin 20 yıl sürdüğünü ve izdivacdan Hatice Sultan'ın doğduğunu belirtmiştir. Bu yanlışlığı ise daha sonra yazmış olduğu bir eserinde son araştırmalara dayanarak düzeltilmiş ve Selçuk Sultan'ın Candaroğlu II. İbrahim Bey'le evlendiğini Hatice Sultan'ın da bu birliktelikten doğduğunu ifade etmiştir. Uluçay, (1956), Mektuplar, 15; Uluçay, (1992), Kadınları ve Kızları, 11.

⁶² Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 581; Atsız, (1992), a.g.e., 89; Uzunçarşılı, (1998), a.g.m., 253-255.

Konumuzu ilgilendirmesi bakımından Selçuk Sultan ile ilgili belirtilmesi gereken önemli hususlardan birisi de yapmış olduğu aracılık görevidir. Cem – Bayezid çarpışmasında 1482’de Bursa’yı işgal etmiş olan Cem tarafından ağabeyi Bayezid’e gönderilen elçilik heyetinin⁶³ içerisinde bulunan halası Selçuk Sultan, Rumeli’nin Bayezid’de ve Anadolu’nun Cem’de kalmasını teklif etmiş ise de bu öneri Bayezid tarafından kabul edilmemiş ve bir şey yapmadan geri dönmek zorunda kalmıştır. Selçuk Hatun⁶⁴, böylece hanedan içerisinde diplomat olarak bir görev ifa etmiş oluyordu.

Selçuk Hatun ile II. İbrahim Bey’in evliliğinden Yusuf Çelebi ve İshak Bâli adında iki oğulları ile Hafsa ve Hatice adlarında iki kızları olmuştur⁶⁵. Bunlardan Yusuf ile Hafsa Kastamonu’da babalarının sağlığında vefat etmişlerdir. Diğer oğul İshak Bâli babasının ölümünden sonra annesiyle beraber gittiği Bursa’da ölmüştür. Hatice ise II. Bayezid’in lalası Koca Mehmet Paşa’nın oğlu Mahmut Çelebi ile evlenmiştir. Bu evlenmeden, Hundi Hatun, Şehnaz Hatun ve Fatma Hatun adında üç kızıyla Süleyman adında bir oğlu olmuştur ve 1502’de vefat etmiştir. Selçuk Hatun ise 1485 yılında Bursa’da ölmüştür.

Osmanlılar ile Candaroğulları arasındaki bir başka evliliğe yine II. Murad döneminde şahid olmaktadır. II. Murad’ın kızlarından ve Fatih’in ablası olan Hatice Sultan ile Candaroğlu II. İbrahim’in oğlu İsmail 1440 yılında hayatlarını birleştirmişlerdir. Böylece II. İbrahim kendi zamanında Osmanlılarla olan iyi ilişkilerin oğlu İsmail zamanında da devam etmesine vesile olmuştur. Ayrıca İsmail bu evlilik sayesinde babasının yerine tahta geçme konusunda kardeşleri Kızıl-Ahmed Paşa ve Mahmud Bey’e göre Osmanlıların desteğini almak suretiyle bir adım önde başlamıştır. Ancak taht mücadelesine gerek kalmamış ve büyük oğul olması nedeniyle 1443 yılında Candaroğlu tahtına geçmiştir.

İsmail’in Osmanoğullarına damat olmasıyla⁶⁶ birlikte ilişkilerin daha da iyi bir seyir takip ettiğini görmekteyiz. 1450’de Edirne’de kayını Fatih ile Sitti Hatun’un

⁶³ Diğer elçiler Mevlana Ayas ve Şükrullah oğlu Ahmed Çelebiydi. Nihal Atsız, (1939), *XVinci Asır Tarihçisi Şükrullah Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul, 5.

⁶⁴ Yiğeni Bayezid’le muhaberatı ile ilgili mektuplar için Bkz. Uluçay, (1956), Mektuplar, 16-18.

⁶⁵ Öztuna, bunlara ek olarak Paşa-Melek Hatun’un da ismini vermektedir. Öztuna, (1990), a.g.e., 84.

⁶⁶ Alderson, İsmail’in oğlu Hasan’ın da Fatih’in bir kızı ile evlendiğini belirtse de bu evlilikle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hasan 1458’de Osmanlı sancak beyi olmuş, 1461’de Bolu sancakbeyliğine getirilmiş ve Fatih’in Trabzon seferine de iştirak ederek Osmanlılara hizmette bulunmuştur. Alderson, (1999), a.g.e., 299; Öztuna, (1990), a.g.e., 84.

düğününe iştirak etmiştir. Fatih'in 1453'te İstanbul'u fethine bizzat Kastamonu birliği ile katılmış ve Fatih aynı zamanda eniştesini Bizans İmparatoruna şehri sulhen teslim etmesi için elçi olarak göndermişti. Ancak, Fatih eniştesinin elinden 1459'da Kastamonu'yu ve 1461'de de Sinop'u alarak ona Bursa-Yenişehir, Yarhisar ve İnegöl taraflarını vermiştir. İsmail ise elinden Kastamonu ve Sinop'un alınmasına rağmen Karamanoğlu İbrahim Bey'in Fatih'in Koyuluhisar üzerine gitmesinden istifade ile beyliğini tekrar ele geçirmesi için yardım etme teklifini aradaki akrabalık bağının da kısmi etkisiyle de olsa gerek red cevabı vermiştir.

Hatice Sultan ile Candaroğlu İsmail'in evliliklerinden üç oğulları dünyaya gelmiştir. Çocukları Hasan, Yahya ve Mahmud Bey hakkında yeterli bilgimiz bulunmamakla beraber bu neslin XIX. asra kadar devam ettiğini görmekteyiz.

Osmanlılar ile Candaroğulları arasındaki bir diğer izdivaca da daha önce ismini belirttiğimiz Sultan Hatun ile Kasım Bey'in oğlu Kaya ile dayısı II. Murad'ın kızı Hafsa Sultan'ın 1440 yılındaki evliliğinde rastlıyoruz⁶⁷. Bu evlilikle birlikte zaten dostane devam eden ilişkilerin daha da pekişerek sürdüğünü görmekteyiz. Damad Kaya Bey, İstanbul'u abluka eden kuvvetler içerisinde yer alarak kayını Fatih'e yardımcı olmuştur.

Candaroğulları ile yapılan son izdivaç ise II. Bayezid'in kızı ile Kızıl-Ahmed Paşa'nın oğlu Mirza Mehmed Paşa'nın evliliğidir. İlk eşi II. Bayezid'in kızının ölümünden sonra ise eşinin biraderinin bir diğer kızıyla evlenip Yavuz'un ve Kanuni'nin eniştesi olmuştur⁶⁸. Candaroğullarından Osmanlılara en son damad olan Mirza Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Mısır seferlerine katılmıştır. Böylece Osmanlılar doğu seferinde Candaroğullarının desteğini sağlamışlardır. Mirza Mehmed Paşa'nın Doğancı Hacı Ahmed Paşa, Kara Mustafa Paşa ve Şemsi Ahmed Paşa adlarında üç oğlu olmuştur.

⁶⁷ Oruç beğ tarihinde II. Murad İsfendiyar oğlu Kaya Bey'e kızını verdi der ve tarih olarak da 1440-1441 yılını gösterir ki bu Dukas'taki damat Kaya Bey kaydı ile tam bir uygunluk arz eder. Oruç Beğ, (1972), a.g.e., 88; Dukas, (1956), a.g.e., 147.

⁶⁸ Öztuna, (1990), a.g.e., 85.

1.4. SARUHAN BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Anadolu'nun batı sınırında Manisa bölgesinde kurulan Saruhan beyliği Osmanlı Devleti'nin beylikleri ilhak siyasetinde mücadele ettiği beyliklerden biriydi. İlk ilişkilerin ne zaman başladığı hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak Osmanlılarla ittifak halindeki Kantakuzenos'a karşı İmparatoriçe Anna ile anlaşma yapmışlardır. Hatta Saruhan Bey'in yerini alan oğlu İlyas Bey, 6000 kişilik bir kuvveti imparatoriçenin yardımına göndermiştir. Yine aynı şekilde Saruhan beyliği Osmanlılara karşı Aydınoğulları ile ittifak yapmıştır. Görüldüğü üzere Osmanlılar ile Saruhanlılar arasındaki ilk ilişkiler pek de dostane değildir.

Osmanlılarla Saruhanoğulları arasında başka beyliklerin bulunması nedeniyle her iki beylik komşu değillerdi. Saruhanoğulları da bu durumdan istifade ederek Osmanlılara karşı daha özgürce davranıyorlardı ve onların saldırısına karşı kendini daha güvende hissediyordu. Ancak Osmanlıların Karasi beyliğini ele geçirmesi ekonomisi Hıristiyanlara karşı sürdürülen deniz seferlerine bağlı olan Saruhan beyliğini onlarla doğrudan ilişkiye zorladı⁶⁹. Böylece I. Murad döneminde iki beylik arasında dostane ilişkiler kurulmaya başlandı.

Henüz iki hanedan arasında akrabalık bağı kurulmadan önce Osmanlı nüfuzu Saruhan beyliği üzerinde hissedilmeye başlanmıştı. İshak'ın oğulları Orhan ve Hızır arasındaki mücadele beyliği sarsmış ve sonunda tahtı Hızır ele geçirmişti. I. Murad ise Hızır'a adı tespit edilemeyen kızını vererek Saruhan beyliği ile akrabalık kurmuştur⁷⁰.

Saruhanoğulları ve Osmanlıların kurmuş oldukları akrabalık bağından farklı beklentileri vardı. Osmanlılar bu beyliğin üzerinde nüfuzlarını ve etkilerini daha da arttırma imkânı bulduğu gibi içişlerine de karışma fırsatını da yakaladı. Aynı zamanda ileride yapacakları seferlerde onların desteğini alma garantisini de elde etmişlerdi. Nitekim bu desteği de 1389 Kosova savaşında Osmanlıların yanında mücadeleye katılarak vermişlerdir. Görülüyor ki Osmanlılar kurulan akrabalık bağını kendileri lehine kullanmışlardır.

⁶⁹ Feridun Emecen, (2000), Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, 2. Baskı, TVY Yay., İstanbul, 38-40.

⁷⁰ Öztuna, (1990), a.g.e., 71, 108.

Saruhanogulları açısından evliliği değerlendirmemiz gerekirse onların dūřüncesinin bu evlilikle birlikte Osmanlılar ile aralarındaki ilişkilerin yumuşatılabileceğiydi. En azından kendilerine karşı diğer Anadolu beyliklerine nazaran daha ılımlı bir siyaset takip edebileceklerini ve böylece bağımsızlıklarını devam ettirebileceklerini dūřünmūř olabilirler. Ancak bu tasavvurları, Anadolu'da hâkimiyeti ele geğirme konusunda kararlı olan Osmanlıların 1390 yılında Yıldırım Bayezid tarafından beyliklerini ele geğirmesiyle geręekleřmemiřtir. Ankara muharebesinden sonra bağımsızlığını tekrar kazandırsa da bu durum uzun sürmemiş ve I. Mehmed tarafından kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır.

1.5. AYDINOĞULLARI BEYLİğİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nin akrabalık kurduğu Anadolu beyliklerinden bir diğeri Batı Anadolu'da 1300 yılına doğru kurulan Aydınogulları beyliğiydi. Donanması bulunan bu beylikle ilişkiler evlilik olayı geręekleřmeden önce başlamıştı. I. Murad'ın oğullarından Yakup Çelebi ile Bayezid Çelebi'nin sünnet dūęününe etraftaki Anadolu beylerinin yanı sıra Aydınoglu beyliğinin elçisi de değerli hediyelerle katılmıřtı⁷¹. Osmanlı sultanı I. Bayezid'in Germiyanoęlu Süleyman řah'ın kızı Devletřah Hatun ile 1378'deki dūęünlerine davet edilen beyler arasında Aydınoglu Fahreddin İsa Bey de vardı. Ayrıca, Osmanlı sultanı I. Murad'ın 1389 Kosova muharebesine diğer Anadolu beyleri gibi Aydınoglu İsa Bey de bir miktar kuvvet göndermişti. Bu kuvvet, Saruhan beyliği kuvvetleri ile beraber Saruca Pařa kumandasında Osmanlı ordusunun sol kolunda mücadele etmiřlerdi⁷². Görüldüęü üzere Osmanlıların Rumeli'de tutunabilmek için Anadolu yakasındaki diğer beyliklerle kurmuş olduğu dostluk ilişkilerini Aydınogullarıyla da kurarak her fırsatı değerlendirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kosova savaşı sonucunda Murad Hüdavendigar'ın yerine geçen Yıldırım Bayezid zamanının ilk dönemlerinde Aydınogulları ile mücadele edilmiştir. Neşri'ye göre eski Filadelfiya yani Alaşehir üzerine giderek, 1390'da Aydınogullarının elinden burayı ele geğirmiştir. Bu olayların yaşandığı sırada Osmanlılar ile Aydınogulları arasında akrabalık tesis edildiğine şahid olmaktayız. Osmanlı sultanı I. Bayezid ile Aydınoglu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun evlenmişlerdir. İki hanedan arasındaki bu tek

⁷¹ Himmet Akın, (1968), *Aydınogulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, 2. Baskı, AÜDTCF Yay., Ankara, 57-58.

⁷² Uzunçarşılı, (1988), a.g.e., 113.

izdivaç sayesinde Aydınolu İsa Bey'e bazı yerler damadı tarafından verilmiş ve Tire'ye nakledilmiştir. Osmanlılar bu sıhriyetle beraber Anadolu'daki kudret ve nüfuzlarını daha sağlam bir temele dayanma politikasını uygulamaya devam etmiş oluyorlardı. Aynı zamanda bu denizci beyliğin donanma gücünden yararlanma imkânına sahip olmalarının yanı sıra devletin sınırlarını da güney batı Anadolu'ya doğru genişlemesine zemin hazırlamış oldular.

İki hanedan arasında akrabalığın tesis edilmesinden sonra dostluk ilişkileri devam ettirilmiştir. Bunun örneklerinden birini de II. Murad'ın oğlu şehzade Mehmed'in Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı ile evliliğinde görebiliriz. Yapılan düğün törenine Hamid, Menteşe, Saruhan, Karaman ve Germiyan beylerinin yanı sıra Aydın beyi de davet edilmiştir⁷³. Görüldüğü üzere Osmanlıların yapmış oldukları düğünler, aynı zamanda Anadolu Türk Beylikleriyle de dostlukların pekişmesine ve sağlam bir zemine oturtulması görevini de ifa ediyordu.

Yıldırım Bayezid'in 1390 yılında ele geçirdiği Aydınolu beyliği de diğer Anadolu beylikleri gibi Ankara savaşından sonra tekrar bağımsızlığını kazanmıştı. Ancak bu savaşın Timur tarafından kazanılmasında rol oynayan beyliklerden birinin de Osmanlı hanedanıyla akrabalık kurmuş olan Aydınolu beyliği olduğunu görmekteyiz. Savaş sırasında şehzade Süleyman Çelebi'nin emrindeki Aydınolu beyliğinin askerlerinin saflarını terk ederek kendi beylerinin bulunduğu karşı tarafa geçerek Osmanlıların savaşı kaybetmesinde rol oynadıkları belirtilir⁷⁴. Anlaşılan o ki yapılan siyasi izdivaçlar her zaman beklenen sonuçları ortaya çıkarmamıştır.

Aydın ilinin Timur tarafından İsa Bey'in oğulları Musa ve II. Umur'a verilmesinden sonra bu bölgeyi onlardan ele geçiren Cüneyd Bey, beyliğin yeni hâkimi olmuştur. Cüneyd Bey, zaman zaman sıhriyet ilişkisinin olduğu Osmanlıların içişlerine taht mücadelelerine karışmıştır. I. Bayezid'in çocukları İsa, Musa ve Mehmet Çelebiler arasındaki saltanatı ele geçirme çatışmasında devamlı birine diğerine karşı destek vermiştir. Ancak, II. Murad döneminde 1425-1426 yılında Cüneyd Bey'in elinden Aydınolu beyliğinin toprakları ele geçirilerek beyliğe kesin olarak son verilmiştir.

⁷³ Haldun Eroğlu (2007), Erken Dönem Osmanlı Kaynaklarında Denizli, *Uluslar arası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Isparta, 90.

⁷⁴ Akın, (1968), a.g.e., 66-67.

1.6. DULKADİR BEYLİĞİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

1337’de Zeynüddin Karaca Bey tarafından Elbistan ve Maraş çevresinde kurulan Dulkadir Beyliği ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk ilişki, sultan I. Bayezid zamanında olmuştur. Bu ise Dulkadir Beyliği’nin başına geçen Şa’ban Süli Bey’in kızı Emine Hatun ile Osmanlı Sultanı I. Bayezid’in oğlu şehzade Çelebi Mehmed’in 1403 yılındaki izdivaçlarıyla meydana gelmiştir⁷⁵. Bu evlilikten doğan şehzade Murad da ileride Osmanlı Devleti’nin altıncı padişahı olacaktır⁷⁶.

Osmanlılar, Memlüklerle Dulkadiroğullarının çarpışmasından istifade ederek Dulkadir Beyliği ile akrabalık bağıni tesis etmişlerdir. Dulkadir Beyliği’nin ise bu evlilikten beklentisi, Memlüklere karşı vermiş oldukları mücadelede kendilerine güçlü bir müttefik bulmaktı. Çünkü, Dulkadir Beyliği kuruluş tarihi olan 1337’den beri Memlüklere tabii idi ve bağımsızlığını kazanmak istiyordu. Bu nedenle Osmanlı Devleti’yle siyasi nedenlerden dolayı akrabalık bağı kurmayı çıkarlarına uygun bulmuştur. Ancak, Şa’ban Süli Bey zamanında da Dulkadir Beyliği Memlüklülerin himayesinden çıkamamıştır. Bu durumdan ancak 1399 yılında kurtulabilmişlerdir ve böylece tabiiyetleri yaklaşık altmış iki sene devam etmiş oldu⁷⁷.

Siyasi evlilik açısından dikkatimizi çeken bir başka konu ise 1399’da Yıldırım Bayezid’in yardımıyla amcasının oğlu Sadaka’yı tahttan indirerek beyliğin başına geçen Nasırüddin Mehmed Bey’in zamanında yaşanmıştır. Nasırüddin Mehmed Bey, Osmanlılarla dostluk münasebeti kurma amacını taşıyordu. Bu sırada Osmanlı Devleti de Timur felaketinden sonra I. Bayezid’in oğulları arasında yaşanan taht mücadelesine sahne olmaktaydı. Bu mücadeleye müdahale eden Nasırüddin Mehmed Bey, Çelebi Mehmed’in, kardeşi İsa Bey’i yenmesinden sonra tebrik etmek için elçilik heyeti göndermiştir⁷⁸. Asıl önemli olan husus ise bu dostluk münasebetinin akabinde 1403 yılında meydana gelen Çelebi Mehmed’in Nasırüddin Bey’in kızı ile evlenmesidir⁷⁹.

⁷⁵ Öztuna, Süli bey’in kızı Devlet Hatun ile I. Bayezid’in 1402’de evlendiğini belirtir. Ayrıca Çelebi Mehmed’le evlenen Emine Hatun’u Nasırüddin Mehmed Bey’in kızı olarak göstermektedir. Öztuna, (1990), a.g.e., 88.

⁷⁶ Uluçay, (1992), Kadınları ve Kızları, 10.

⁷⁷ Öztuna, (1990), a.g.e., 88.

⁷⁸ Mehmet Neşri, (1995), a.g.e., 445; Hoca Sadettin Efendi, (1999), a.g.e., 232.

⁷⁹ Refet Yinanç, (1989), *Dulkadir Beyliği*, TTK Yay., Ankara, 41.

İki hanedan arasında akrabalık bağının kurulması sayesinde Çelebi Mehmed kardeşlerine karşı yapmış olduğu taht mücadelesinde bir müttefik bulmuş oluyordu. Nitekim Çelebi Mehmed, 1412'de İncegiz'de kardeşi Musa'ya yenilerek Bursa'ya çekilince kayınpederi Nasırüddin Mehmed Bey'den yardım istemiştir⁸⁰. Nasırüddin Mehmed Bey de oğlu Süleyman'ı maiyetindeki Türkmenlerle göndererek damadının isteğini yerine getirmiş ve Çelebi Mehmed kardeşi Musa ile Rumeli'de yaptığı mücadeleyi kazanarak devletin başına geçmiştir. Ayrıca, bu evlilikle akrabalık bağı kuran Nasırüddin Mehmed Bey, damadı Çelebi Mehmed'in ölümünden sonra onun oğlu olup Osmanlı Devleti'nin başına geçen II. Murad'dan Karamanoğullarına ve Memlûklere karşı yapmış olduğu mücadelede destek görmüştür. Osmanlı Devleti'nin bu yardımı sayesinde Karamanoğullarından Kayseri şehrini geri almıştır. Görüldüğü üzere yapılan bu evlilik tamamen siyasi bir özellik arz etmektedir.

Osmanlı Devleti ile Dulkadir beyliği arasında meydana gelen bir diğer evlilik ise II. Murad döneminde gerçekleşmiştir. II. Murad'ın oğlu II. Mehmed ile Dulkadir Beyliği'ne babası Nasırüddin Mehmed Bey'in ölümünden sonra geçen Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrimе Hatun hicretin 853'ünde Edirne'de evlenmişlerdir. Bu düğün yaklaşık iki ay devam etmiş, gösterişli bir düğün olmasının yanı sıra II. Murad'ın Anadolu'daki beyleri ve komşu hükümdarları çağırarak dostluğunu pekiştirmesine de vesile olmuştur⁸¹.

II. Murad, 1448'de ikinci Kosova zaferini kazandıktan sonra Karamanoğullarının muhtemel bir hıyanetini önlemek için Dulkadiroğulları ile akrabalık kurma kararını almıştır⁸². Osmanlı Devleti böylelikle hem Karamanoğullarına hem de Karakoyunlulara karşı bir müttefik bulmuş oluyordu⁸³. Bununla birlikte Fatih, Dulkadir beyliği ile kurduğu akrabalık neticesinde beyliğin içişlerine yani taht mücadelelerine karışma fırsatını da bulmuş oluyordu. Bunun örneğini de Süleyman Bey'in oğulları arasında yaşanan mücadelede kayını Şehsüvar Bey'i diğer kayını Melik Arslan'ın yerine beyliğin başına geçirmesinde görüyoruz. Dulkadir beyliği ise bu evlilik

⁸⁰ Mehmet Neşri, (1995), a.g.e., 501.

⁸¹ Düğün öncesi gelişmeler ve düğün ile ilgili bilgiler için Bkz. Mehmet Neşri, (1995), a.g.e., 675.

⁸² Uluçay, (1992), a.g.e., 19.

⁸³ Halil İncalcık'a göre II. Murad, 1450'deki ikinci Arnavutluk seferinin mağlubiyetini unutturmak için Şehzade Mehmed için muazzam bir düğün tertip ettirmiştir. Halil İncalcık, (1987), *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, 2. Baskı, TTK Yay., Ankara, 108.

sayesinde batıda Karamanoğullarından gelecek tehlikeye karşı Dulkadirli ülkesini koruyacak olan devrin güçlü devletinin dostluk ve ittifakını garanti etmiş oluyordu⁸⁴.

Bir diğer hanedanlar arası evliliğe yine Fatih döneminde şahid olmaktadır. Fatih'in oğlu şehzade II. Bayezid ile Dulkadiroğullarından Alaüddeve'nin (Bozkurt) kızı Ayşe Hatun, 1467'de Amasya'da evlenmişlerdir⁸⁵. Kurulan bu rabita sayesinde Alaüddeve Bey, dünürü Fatih'in yardımıyla kardeşi Şahbudak'ı yenerek 1480 yılında Dulkadirli tahtını ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti ise bu evlilik sayesinde 1468'de Akkoyunlulara karşı girişeceği doğu seferine hazırlık olarak Dulkadiroğullarının tarafsızlığını güvence altına almış oluyordu⁸⁶.

II. Bayezid ile Ayşe Hatun'un izdivaçlarıyla birlikte iki devletin rakiplerine karşı ortak hareket ettiğini görmekteyiz. Bunlardan birinde Osmanlı tahtını kardeşi sultan II. Bayezid'in elinden almak isteyen Cem'e karşı Alaüddeve Bey damadının yardım çağrısına olumlu cevap vermiş ve yardımda bulunmuştur. Memlülere karşı da ortak hareket edilmesinin neticesinde 1484'te Memlük ordusu yenilgiye uğratıldı. Ayrıca Alaüddeve Bey, damadı II. Bayezid'in Modon seferine de yardımcı kuvvet göndererek dostluğunu devam ettirmiştir. Evliliğin getirmiş olduğu en önemli gelişmelerden birisi de bu izdivaçtan, ileride Osmanlı Devletinin 9. padişahı olacak olan ve yapmış olduğu doğu seferleriyle Memlükleri ve Dulkadir beyliğini ortadan kaldıran Yavuz Sultan Selim'in dünyaya gelmesidir⁸⁷.

1.7. MEMLÜKLÜLER İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Mısır ve Suriye bölgesinde Eyyubilerin yerine kurulan Memlük Devleti ile ilişkiler genelde pek dostça değildi. İki devlet arasında I. Bayezid döneminde başlayan ilk mücadelelerin altında yatan temel sebep Elbistan ve Maraş bölgesinin sahibi Dulkadir beyliğinin topraklarını ele geçirmektir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin doğu bölgelerinde hâkimiyetini kurmak için rekabet içinde olduğu Memlüklerle mücadeleler onların yıkılışına kadar devam etmiştir.

⁸⁴ Refet Yinanç, (1994), Dulkadiroğulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, DİA Yay., İstanbul, 555.

⁸⁵ Öztuna, izdivacın 1469 yılında olduğunu belirtir. Öztuna, (1990), a.g.e., 89.

⁸⁶ Leslie P. Peirce, (2002), a.g.e., 36.

⁸⁷ Çağatay Uluçay, (1959), II. Bayezid'in Ailesi, *Tarih Dergisi*, S. 14, 105-110.

Osmanlılar ile Memlûklüler arasında henüz akrabalık ilişkilerinin tesis edilmediği bir dönemde ciddi bir çarpışma meydana gelmemiştir. Ancak, ileride yapılacak mücadelelerin kıvılcımları belirmeye başlamıştır. Bu sıralarda iki devlet arasında Sultan II. Murad döneminde izdivaç yoluyla akrabalık tesis edilmiştir.

Süleyman Çelebi'nin oğlu Orhan Çelebi'nin kızı Fatma Hundi⁸⁸ Hatun ile Memlûklerden Sultan Barsbay 1438 yılında evlenmişler ve evlilikleri birkaç ay gibi kısa bir sürede sona ermiştir. Fatma Hatun ikinci evliliğini de 1438'de yine Memlûklerden Sultan Çakmak ile yapmış ve izdivaçları dört yıl sürmüştür.

İki devlet arasında yapılan son evlilik sultan Cem'in kızı Gevher-melik sultan ile Memlûk sultanı Kayıtbay'ın oğlu Nasirüddin Muhammed⁸⁹ arasında yapılan izdivaçtır. 1495 yılında Kahire'de yapılan düğünle başlayan evlilikleri üç yıl sürmüştür.

Kayıtbay, daha önce Cem Sultan'ı yanında barındırmış ve ona iyiliklerde bulunmuştu. Belki de Cem Sultan'ın davasına duyduğu sempatiyi belirtmek için onun kızını almıştı. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki tahtı ele geçirmesi için ise ordusunu onun emrine vermemiştir.

İki devlet arasında yapılan üç evlilikten birincisi kısa sürmesi nedeniyle ilişkilerin üzerinde pek tesiri olmamıştır. İkinci evlilik birincisine nazaran daha uzun sürse de iki devlet arasındaki mücadeleye yol açan sebeplerin ilişkiler üzerinde belirleyici olması nedeniyle mücadeleleri geçici bir süreliğine durdursa da tamamen sona erdirememiştir. Son evlilik ise yine kısa sürmesi ve Cem Sultan'ın Osmanlı Devleti üzerinde etkisinin olmaması nedeniyle iki hanedan arasındaki ilişkilere olumlu yönde tesir edememiştir. Görüldüğü üzere yapılan siyasi evlilikler her zaman ileride zehir edebilecek musibetleri önleyemiyordu.

II. Bayezid döneminde Memlûklerle savaşın patlak verdiği şahid olmaktadır. Osmanlıların Karamanoğullarını ilhakı Memlûklerle doğrudan temas haline gelmelerine yol açtı. Arada ise bir başka Anadolu beyliği Dulkadiroğullarının toprakları mevcut idi

⁸⁸ Hundi, Memlûk sultanlarının nikahlı eşleri haseki sultanlara verilen ünvanın adıdır. Öztuna, (1990), a.g.e., 1149.

⁸⁹ Jorga, Memlûk sultanı Kayıtbay'ın oğlunun adını Mehmed olarak belirtmiştir. Nicolae Jorga, (2005), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, C. II, Yeditepe Yay., İstanbul, 212.

ve bu bölgeleri ele geçirmek için yapılan mücadele iki taraf açısından da istenilen sonucu vermemiştir.

I. Selim döneminde Osmanlılarla Memlükler arasında tampon bölge konumundaki Ramazanoğulları ve Dulkadir beyliklerinin Osmanlıların metbuluğunu kabul etmiş olmaları nedeniyle iki hanedan arasında savaş patlak vermiştir. Sultan Selim de doğu seferine çıkarak 1516 yılında Mercidabık ve 1517'de de Ridaniye'de Memlükleri yenerek bu devlete son vermiştir.

1.8. AKKOYUNLULAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Doğu Anadolu'da Diyarbakır, Azerbaycan ve Irak çevresinde kurulan Akkoyunlu devletinin müessisi Kara Yölük diye bilinen Kara Osman Bey'dir. Özellikle ilk zamanlarda genelde Karakoyunlularla ve Memlûklerle mücadele içerisinde olmuşlardır. Kara Osman Bey'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ali Bey zamanında Osmanlılar ile ilk ilişkiler başlamıştır. Ali Bey, kardeşi Hamza ile arasındaki başkanlık meselesinin çözümü için Osmanlılardan yardım istemiş, ancak II. Murad ona istediği desteği vermemiştir.

Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'da hâkimiyet mücadelesine girdiği Akkoyunlu devletinin en önemli şahsı hiç şüphesiz otuz sene yönetimde bulunan Uzun Hasan'dır. Onun zamanında Osmanlıların Anadolu'daki işlerine karışmaya başlanması, Candaroğullarından Kızıl Ahmed'i ve Karaman beylerini Osmanlılara karşı himaye etmeleri iki hanedan arasındaki ilişkilerin bozulma sebebidir. Bu nedenlerden dolayı gerginleşen ilişkiler 1473 yılında Otlukbeli savaşının çıkmasına neden olmuştur. Yapılan bu savaşı Osmanlılar kazanmış ve Uzun Hasan elini batıdan çekmek zorunda kalmıştır⁹⁰. Bizim için asıl önemlisi ise bu savaştan sonra meydana gelen izdivaçtır.

Akkoyunlu Uğurlu Mehmed Bey, babası Uzun Hasan'la kavga edip Osmanlı Devleti'ne iltica edince Fatih'in Gülbahar Hatun'dan doğan kızı Gevherhan Sultan ile 1474 yılında evlenmiştir. Böylece iki hanedan arasında kurulan akrabalık bağı sayesinde

⁹⁰ Uzun Hasan hakkında geniş bilgi için Bkz. Şehabeddin Tekindağ, (1997), Uzun Hasan, *İslam Ansiklopedisi*, C. XIII, MEB Yay., Eskişehir, 91-96.

Fatih, damadı vasıtasıyla Akkoyunlu devletinin içişlerine karışma fırsatı bulmuştur. Belki de oğlunu babası Uzun Hasan'a karşı bir koz olarak kullanarak Akkoyunlu yönetiminde söz sahibi olmayı düşünmüş olabilir. Tabii ki aynı zamanda Osmanlı kuvvetlerini yenen ve başarılı gördüğü birinden de istifade etmeyi uygun görmüştür⁹¹.

Uğurlu Mehmed Bey sultanın kızı ile evlenerek ileride Akkoyunlu yönetimine geçmeyi tasavvur etmiş olabilir. İleride yaşanacak bir taht mücadelesinde arkasına Osmanlılar gibi bir desteği alması ona şüphesiz büyük bir avantaj sağlayacaktı. Fatih de damadını Sivas beylerbeyliğine tayin etmiş bulunmaktaydı. Ancak izdivaçtan daha üç yıl geçmişti ki Uğurlu Mehmed Bey 1477'de İran'da öldürülmüştür. Bu nedenle belki de yapmış olduğu evlilikten dolayı girmiş olduğu beklentileri beyhude çıkmıştır.

Gevherhan Sultan ile Uğurlu Mehmed'in evliliklerinden Göde Ahmed Bey dünyaya gelmiştir. O da dayısı II. Bayezid'in kızı Aynışah Sultan ile 1490 yılında evlenerek iki hanedan arasındaki ikinci izdivacı yapmıştır. Bu izdivactan iki kızları olmuş bunlardan biri Yahya Paşazade Bali Bey ile diğeri de Alaaddin (Ali) ile evlenmiştir.

Göde Ahmed Bey, Aynışah Sultan'la evlenerek Osmanlıların desteğini arkasına alma fırsatına ulaşmış ve nitekim dayısı aynı zamanda kayınpederi II. Bayezid'in desteğiyle 1496'da Akkoyunlu hükümdarı olmuş ancak bu durum sadece bir yıl sürmüştür. Tahttan indikten bir sene sonra da vefat etmiştir.

Görüldüğü üzere Akkoyunlu devletinin yöneticilerini artık akrabaları Osmanlılar belirliyordu. Osmanlı sultanının destek verdiği kişi saltanatı ele geçiriyordu. Yine görüyoruz ki Ahmed Bey'in ölümünden sonra da Akkoyunlu Murad Bey, Osmanlılara iltica etmiş ve Yavuz'un İran seferine katılmıştır. Çaldıran muharebesinden sonra Yavuz'un verdiği kuvvetle Diyarbekir'i ele geçirmeye çalışmış ancak bu mücadelede maktul düşmüştür. Bu olay da gösteriyor ki Osmanlılar Akkoyunlu hanedanıyla kurmuş oldukları ilk sıhriyetten itibaren Akkoyunluların hemen hemen her olayına müdahil olmuşlar ve belirleyici bir rol oynamışlardır.

⁹¹ Öztuna, Uğurlu Mehmed Bey'in Otlukbeli savaşından 38 gün önce yapılan mücadelede vezir Has Murad Paşa idaresindeki Osmanlı öncü kuvvetlerini yendiğini belirtir. Öztuna, (1990), a.g.e., 132.

1.9. KIRIM HANLIĞI İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Karadeniz'in kuzeyinde Kırım bölgesinde 1419 yılında kurularak 364 yıl hüküm süren Kırım Hanlığı ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin akrabalık bağlarının kurulmasından önce başladığını görmekteyiz. Sultan II. Mehmed Karadeniz'in kuzeyini ele geçirme politikası doğrultusunda 1475 yılında Kırım'ı ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Kefe etrafında toprakları olan Tatar Kırım Hanı'nın yardım istemesi nedeniyle çıkılan sefer neticesinde Cenevizlilere ait Kefe, Azak ve bazı kaleler zapt edilmiştir. Bu sırada tahtı oğluna kaptırarak Cenevizlilere sığınmış olan I. Mengli Giray, oğlunun ölmesi üzerine Osmanlı kumandanı Gedik Ahmet Paşa'nın yardımı sayesinde tekrar Kırım Hanı olmuştur⁹². I. Mengli Giray 1484 yılında II. Bayezid'in Akkerman seferine iştirak ederek Osmanlılarla dostluğunu pekiştirmiştir.

İki hanedan arasındaki ilk akrabalık bağının 1504'te II. Bayezid'in oğlu şehzade Mehmed ile Kırım Hanı I. Mengli Giray Han'ın adı bilinmeyen bir kızının evlenmesiyle kurulduğunu görmekteyiz. Belki de yukarıda belirttiğimiz yardımın karşılığı ve Osmanlılarla dostluğunu pekiştirmek için kızını şehzade Mehmed'e vermiştir. Şehzade Mehmed'in oğlu Mehmed ile kızı Fatma Sultan'ın bu evlilikten olup olmadığı sarih değildir.

Osmanlılar ile Kırım Hanlığı arasındaki bir diğer evlilik de II. Bayezid'in bir diğer oğlu Şehzade I. Selim ile yine I. Mengli Giray'ın bir başka kızının izdivacıdır⁹³.

İki hanedan arasında kurulan akrabalık bağının Osmanlı Devleti'nin iç meselelerinden birinde belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Osmanlı sultanı II. Bayezid'in saltanatının sonlarına doğru oğulları arasında taht için mücadele baş göstermişti. Ahmed, Korkud, Şehinşah ve Selim adında dört oğlu vardı ve bunlardan Şehinşah bu mücadeleye katılmamıştı. II. Bayezid'in son zamanlarında Korkud Saruhan, Ahmed Amasya ve Selim Trabzon sancakbeyi olarak görev yapmaktaydılar.

⁹² Halil İncalcık, (1997), Kırım Hanlığı, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yay., Eskişehir, 747.

⁹³ Alderson I. Selim'in adları Ayşe, Hafsa, Taçlı Hatun ve adı bilinmeyen bir eşinin olduğunu belirtir. Bunlardan Ayşe'nin Kırım Hanı'nın kızı olduğunu Bayezid'in oğlu Mehmed'le evli bulunduğunu, Mehmed'in genç yaşta ölmesi üzerine II. Bayezid'in ısrarı üzerine Selim'in bununla evlendiğini yazıyorsa da bu bilginin doğru olmadığı ortaya konulmuştur. Alderson, (1999), a.g.e., 242; Hafsa sultan vakfiyesine göre Hafsa sultanın bir adı da Ayşe'dir. Dolayısıyla Ayşe ile Hafsa'nın aynı kadın olması kuvvetle muhtemeldir. Uluçay, (1992), a.g.e., 29; Öztuna ise Ayşe Hafsa Hatun olarak ifade etmektedir. Öztuna, (1990), a.g.e., 150.

Oğullardan Korkud taht için ilk harekete geçen şehzade olmakla birlikte Ahmed de Amasya'da Anadolu'nun felakete sürüklenmesine neden olacak Kızılbaş tehlikesini göremeyerek Şahkulu isyanının çıkmasına neden olmuşlardır⁹⁴. Selim ise olayların ciddiyetinin farkındaydı ve harekete geçerek oğlu Süleyman'ın Kefe'ye sancakbeyi olmasıyla 1510 yılında onun yanına giderek bir faaliyet merkezine ulaşmış oluyordu. Ancak onun asıl amacı oğlu Süleyman'ı görmekten ziyade kardeşleri ile yaptığı taht mücadelesinde kayınpederi Mengli Giray Han'dan yardım almaktı⁹⁵. Selim'in Kefe'ye geçtiğini öğrenen Ahmed, Kırım Hanına ve babasına mektuplar yazarak onun Trabzon'a geri gönderilmesini istemiştir. Selim ise daha da ileriye giderek Kırım Hanının oğlu Saadet Giray ve Tatar askerleriyle birlikte Kefe'den yola çıkarak babasıyla görüşmeye gitmiştir. Babasının Ahmed'in tahta geçirilmeyeceğine dair söz vermesine rağmen onu saltanatın başına getirmek istemesi nedeniyle Selim babasıyla çarpışmış ve mücadeleyi kaybederek 1511'de Kefe'ye geri dönmek zorunda kalmıştır.

Şehzade Ahmed babası tarafından İstanbul'a çağrılmıştı ve tahta geçmeyi planlıyordu. Ancak arasının kötü olduğu yeniçeriler onun saltanatın sahibi olmasını engellemişler ve tahta şehzade Selim'i geçirme konusunda karar almışlardır. Bunun üzerine Ahmed tahta geçemeyerek İstanbul'u terk etmek zorunda kalmış ve onun yerine ise İstanbul'a gelen Selim babasıyla anlaşarak 1512'de tahta geçmiştir. Böylece Osmanlı tarihinde ilk kez bir padişah zorla tahttan indirilmiş oluyordu. Burada da görüldüğü üzere şehzade Selim kayınpederinin desteğini alarak kardeşleri ile yaptığı taht mücadelesini kazanmış ve yapmış olduğu izdivacın siyasi açıdan faydalarını en iyi şekilde kullanmıştır⁹⁶.

Osmanlılar ile Kırım Hanlığı arasındaki üçüncü izdivaç ise kesin olmamakla birlikte I. Selim'in adı bilinmeyen bir kızı ile I. Mengli Giray'ın üçüncü oğlu I. Saadet Giray Han'ın evliliğidir⁹⁷. Eğer bu evlilik doğru ise I. Saadet Giray Yavuz Sultan Selim'in hem kayını hem de damadı özelliklerine sahiptir. Yavuz tarafından Enderun

⁹⁴ Şahkulu isyanı hakkında geniş bilgi için Bkz. Çağatay Uluçay, (1954), *Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?*, İstanbul Üni. Ede. Fak. Tarih Dergisi, C. VI, S. 9, 55-74.

⁹⁵ Yılmaz Öztuna, (2006), *Yavuz Sultan Selim*, Babıali Kültür Yay., İstanbul, 28.

⁹⁶ II. Bayezid'in oğullarının saltanat mücadelesi için Bkz. Uluçay, (1954), a.g.m., S. 9-12, 53-90, 117-142, 185-200.

⁹⁷ Alderson bu evliliğin gerçekleştiğini ve aynı zamanda Ahmed adında bir oğullarının olduğunu belirtir. Alderson, (1999), a.g.e., 245, 303.

saray akademisine alınmış ve 1514 Çaldıran ile 1516-1518 Mısır sefer-i hümayunlarına iştirak etmiştir⁹⁸. 1524 yılına geldiğinde ise Kırım hanlığının başına geçmiştir.

1.10. SAFEVİ DEVLETİ İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Safevi Devleti Anadolu'dan giden Türkmenlerin 1501'de Şah İsmail liderliğinde İran'da kurmuş oldukları bir Türk Devletiydi. Şii olan Safevilerle sünni Osmanlılar arasındaki mücadelelerin temel nedeni Anadolu'ya hâkim olma düşüncesiydi. Osmanlılar bu tehlikenin farkına vararak Safevilerle sultan II. Bayezid döneminden itibaren mücadeleye başlamışlardı. Özellikle Şah İsmail'in halifelerinin Anadolu'daki Türkmenler arasında yaptığı propaganda İran'a büyük göçlerin olmasına neden olmuştu. Ayrıca meydana gelen Şahkulu ayaklanması da Anadolu'da kısa süreliğine de olsa bir kargaşa ortamını doğurmuştur. Bu ayaklanma sırasında veziriazam Hadım Ali Paşa'nın şehit düşmesi gibi sıkıntılı hususlar olsa da ayaklanma 1511 yılında bastırılmıştır⁹⁹.

Osmanlılar ile Safeviler¹⁰⁰ arasındaki ilişkilerde bizi ilgilendiren asıl unsur iki hanedan arasında kurulan akrabalıktır. II. Bayezid'in torunu, şehzade Ahmed'in oğlu Murad¹⁰¹ ile Şah İsmail'in adı bilinmeyen bir kızı 1513 yılında evlenmişlerdir¹⁰². Ancak bu izdivacın, Osmanlılarla diğer hanedanlar arasında yapılmış olan evliliklerden farklı bir özelliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu evlilik için devletin iradesi dışında yapılmış olduğunu ve ilişkileri yumuşatan bir izdivaç olmadığını söyleyebiliriz. Osmanlıların yapmış olduğu evlilikler genelde kendisini olumlu yönde gösteriyordu ve gelecekte iki devlet arasında olabilecek musibetlerin önlenmesi veya uluslar arası ilişkilerin yumuşaması, ortak hareket etme gibi belli başlı amaçlara yönelikti. Oysa bu akrabalıkta bunlar söz konusu olmamış aksine menfi bir rol oynamıştır.

Şehzade Murad, 1509'da Bolu sancak beyi iken amcası şehzade Selim'in cülusunda ise Amasya sancak beyi olarak görev yapıyordu. Babasının 1513 yılında katliyle beraber buradan kaçarak İran'a gitmiştir. Burada Şah İsmail tarafından Sultan

⁹⁸ Öztuna, (1990), Devletler, 528.

⁹⁹ Erhan Afyoncu, (2004), *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu III*, 6. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul, 125.

¹⁰⁰ Safeviler hakkında geniş bilgi için Bkz. Behset Karaca, (2002), Safevi Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri, *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 409-416.

¹⁰¹ Alderson eserinde yanlışlıkla Murad'ın II. Bayezid'in büyük oğlu olduğunu belirtmiştir. Alderson, (1999), a.g.e., 43.

¹⁰² Öztuna, (1990), a.g.e., 140.

Selim'e karşı Osmanlı taht adayı ilan edildi. Ayrıca Şah İsmail kızını ona vermek suretiyle Osmanlılarla akrabalık tesis etmiştir¹⁰³. Ancak belirttiğimiz gibi Osmanlıların taraf olmadığı bu evlilik Şah İsmail tarafından onların aleyhine kullanılmaya çalışılmıştır. Şah İsmail, muhtemelen şehzade Murad'ın aracılığıyla Şiiliği Anadolu'da daha geniş alanlara yaymayı amaç edinmiş ancak, bu isteğinde muvaffak olamamıştır. Şah İsmail'in bir diğer düşüncesi de Osmanlı Devleti'nin saltanat çizgisinde bazı haklar elde etmektir. Ancak bu düşüncesi de boşa çıkmış ve ilişkiler de evlilikten önce olduğu gibi sonra da aynı yönde mücadele şeklinde seyir etmiştir ve herhangi bir değişiklik olmamıştır.

¹⁰³ Alderson iki hanedan arasında bu izdivacdan başka evliliklerin de olduğunu I. Selim ile Taclu Hanımın ve şehzade Ahmed'in bir kızı ile Safevilerden bir zatın evlendiğini belirtir. Alderson, (1999), a.g.e., 307.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI HANEDANLARLA YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nin XIV. ve XV. yüzyılda yaptığı hanedanlar arası evlilikler düşman devletlerin tehditlerine karşı koyma stratejileriyle uyum içindeydi. Bu doğrultuda yabancı hanedanlar ile izdivaçlar yapılmıştı. Osmanlı Devleti'nin komşuları olan Rumeli'nin Hıristiyan güçlerinin prensesleriyle yasal evlilikler düzenlenmişti.

Osmanlılar evlilik ittifaklarını iktidar için yarıştıkları Rumeli ve Anadolu devletleriyle sınırlamayı kendileri için uygun görmüşlerdi. Çünkü bunlar bir sonraki dönemde müttefik kuvvetler de olabilecek potansiyel düşmanlardı. Osmanlıların bu doğrultuda özellikle XIV. yüzyılda evlilik bağı kurduğu yabancı hanedanlar arasında Hıristiyan Bizans, Sırp ve Bulgar hanedanları vardı.

Osmanlı hanedanı sultanlarının ve oğullarının yabancı hanedanlar ile izdivaç yaptığını görmekteyiz. Bunun nedeni tamamen taktik amaçlardı, çok kaygan bir ortamda devletin askeri ve diplomatik konumunu güçlendirmeye elverişli ittifakları sürdürmek temel amaçtı. Aynı zamanda bu evlilikler karşı tarafın boyun eğişinin de bir göstergesi durumundaydı.

Çalışmamızın bu ikinci bölümünde Osmanlı Devleti ile yabancı hanedanlar arasındaki izdivaçları ayrıntılarıyla açıklamaya çalışacağız. Her iki tarafın da neden bu evliliklerin yapılmasına ihtiyaç duyduğunu, beklentilerinin neler olduğunu ve bunların gerçekleşip gerçekleşmediği konuları üzerinde durulacaktır. Şüphesiz izdivaçların gerçekleşmesine vesile olan kadınların oynadıkları rol ve hanedanlar arasındaki

ilişkilerde nasıl etkileri olduğu, ilişkilerin seyrini nasıl değiştirdikleri konuları aydınlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. BİZANS İMPARATORLUĞU İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Orta çağın en uzun süreli devletlerinden Bizans İmparatorluğu ile ilişkiler Osmanlı Devleti'nin kurulduğu andan itibaren devamlı olarak mücadele esasına dayanıyordu. Çünkü, devletin kurulduğu Bitinya çevresi Bizans'ın hakimiyeti altında olan bir bölgeydi. Devletin sınırları da devamlı olarak Bizans aleyhine genişleme eğilimi içerisindeydi.

Osmanlı'nın beylikten devlet sürecine geçiş aşamasındaki mücadelelerin yanı sıra Avrupa'ya geçiş için de devamlı rekabet içerisinde olduğu Bizans ile ilişkiler bazı dönemlerde müttefik kuvvetler olarak kendini göstermiştir. Bu müttefikliğin temelinde de aralarında kurmuş oldukları akrabalığın etkisinin olduğu görülmektedir. Siyasi evlilikler yoluyla her iki devlet de ortak rakiplerine karşı birlikte hareket etme zemini bulmuşlardır.

Osmanlılar ile Bizans arasındaki ilk akrabalığın padişah Osman Gazi zamanında kurulduğunu görmekteyiz. Osman Gazi'nin oğlu şehzade Orhan Hıristiyanlarla evlilik yapan ilk padişah çocuğudur. Yarhisar tekfurunun kızı olup adı Holofira olan Nilüfer Hatun¹⁰⁴ ile Orhan Bey evlenmişlerdir.

Nilüfer Hatun, Orhan Bey ile evlenmeden önce Bilecik tekfurunun oğluna nişanlı idi. Düğünlerine davet edilen Osman Bey, kendisine bir tuzak kurulup suikast yapılacağından haberdar idi. Almış olduğu karşı tertibat neticesinde 1299 yılında daha sonra gelini olacak olan Holofira'yı da esir almıştır¹⁰⁵. Bilecik ve Yarhisar'ı ele geçiren Osman Bey, bu güzel esiri derhal oğlu Orhan Bey ile evlendirmiş ve Nilüfer adını vermiştir.

¹⁰⁴ Aşıkpaşazade'de Ülüfer Hatun ve Neşri'de Lülüfer Hatun olarak geçmektedir. Aşıkpaşazade, (1992), a.g.e., 17. Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. I, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, T.T.K. Yay., Ankara, 104.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1982), *Osmanlı Tarihi*, C. I, 4. Baskı, T.T.K. Yay., Ankara, 107.

Nilüfer Hatun¹⁰⁶, güzelliğiyle ünlü bir kız olsa da o zamanın siyasi şartlarını düşünürsek Osman Bey'in oğlu Orhan'ı onunla bu nedenden dolayı evlendirmedeği görülmektedir. Evliliğin altında yatan siyasi sebep ise bu izdivaçla beraber Nilüfer'in babasının sahip olduğu yerlerin Osmanlılara ilhakının bir göstergesi olmuş oluyordu. Bu durum ise Anadolu'daki beyliklere ve Bizans'a karşı Osmanlı'nın saygınlığının daha da artmasına vesile olmuştur.

Orhan Bey ile Nilüfer Hatun'un¹⁰⁷ evliliklerinin bir diğer önemli sonucu da bu birliktelikten ileride Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahı olacak olan şehzade Murad'ın, Süleyman Paşa'nın ve Kasım'ın dünyaya gelmesidir. Rumeli fatihi olarak bilinen Süleyman Paşa¹⁰⁸ ile ilgili bizi ilgilendiren asıl konu kızlarının yapmış olduğu izdivaçlardır. Büyük kızı Efenzed Hatun Candaroğullarından Kötürüm Bayezid ile küçük kızı Sultan Hatun ise yine Candaroğullarından II. Süleyman ile evlenmişlerdir.

Orhan Bey'in şehzadeliği döneminde Bizanslılarla kurulan evliliklerin devam ettiğine şahid olmaktadır. Orhan Bey, Bizans imparatoru III. Andronikos¹⁰⁹ ile Fransız eşi Anna'nın kızı Asporça Hatun'la ikinci evliliğini yapmıştır. Asporça Hatun'la hangi tarihte evlendiği kesin olmamakla birlikte Nilüfer Hatun'dan sonra izdivaçlarının gerçekleştiği belirtilir. Böylece Orhan Bey, Paleolog hanedanına damad olarak Bizans'ın içişlerine müdahil olma fırsatını yakalamış ve onların iç politikalarının ana belirleyicisi unsurlarından biri haline gelmiştir.

III. Andronikos, kızı Asporça'yı Osmanlılara gelin ederek bir takım beklentiler içerisine girmişti. Henüz kuruluş aşamasında olan ancak hızla büyüyen Osmanlıların desteğini alarak Sırlara ve Bulgarlara karşı mücadelesinde onların desteğini almak istemiştir. Ancak şehzade Orhan'ın babası Osman'ın yerine tahta geçmesiyle Osmanlı ile Bizans arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başladı. Bursa'nın ele geçirilmesi ve İznik'in muhasara edilmesi üzerine Bizans Osmanlılara savaş açmıştır. Ancak 1329'da Pelekanon'da yapılan mücadeleyi damad Orhan Bey kayınpederi III. Andronikos'a karşı

¹⁰⁶ Ünlü Arap seyyah İbn Battuta Sultan Orhan'ın eşi Nilüfer Hatun'u ziyaret etmiş ve onun kendisine ikramlarda bulunup yardım ettiğini belirtmiştir. İbn Battuta, (2004), *İbn Battuta Seyahatnamesi I*, Çev. A. Sait Aykut, 3. Baskı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 430, vd.

¹⁰⁷ Nilüfer Hatun hakkında daha geniş bilgi için Bkz. Cavid Baysun, (1997), Nilüfer Hatun, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, MEB Yay., Eskişehir, 284.

¹⁰⁸ Yılmaz Öztuna, Komnenoslu İoannis Vatatzes'in adı tespit edilemeyen bir kızı ile evli olduğunu belirtir. Öztuna, (1990), Devletler, 104.

¹⁰⁹ Öztuna yanılarak II. Andronikos olduğunu belirtmiştir. Öztuna, (1990), a.g.e., 104.

kazanmıştır. Burada görüldüğü üzere yapılan siyasi evliliklerin bazen istenilen sonucu vermediğine şahid olmaktadır.

Osmanlılar, Orhan Bey ile Asporça arasındaki evlilikten dolayı bir takım beklentiler içerisine girdi. Beklentilerden biri de kurulan akrabalık bağı sayesinde Rumeli'ye geçiş yapmaktı. Nitekim bu beklentinin boşa çıkmadığı ileride gerçekleştiği görülür. Ayrıca Bizans tahtına karışma amacına da yönelik bir politika takip edilmeye başlandı.

Asporça ile Orhan Bey'in evliliklerinden şehzade İbrahim ve Fatma Hatun adlarında iki çocukları olmuştur¹¹⁰. İbrahim, bir süre Eskişehir sancak beyliği yapmış ve 1362'de öldürülmüştür. Fatma Hatun'un ise hangi tarihte öldüğü ve nerede yattığı bilinmemektedir.

Osmanlı Devleti ile Bizans Devleti arasındaki üçüncü siyasi evlilik olayı Sultan Orhan ile İmparator VI. İoannes Kantakuzenos ve eşi İmparatoriçe (Bulgaristan prensesi) İrene'nin kızları olan Theodora (Maria) arasında meydana gelmiştir. XV. yüzyılda Bizans Devletini yöneten en köklü ve nüfuzlu ailelerden biri olan Kantakuzenoslardan VI. İoannes imparatorluk mücadelesi için önce Aydınoğlu Gazi Umur Bey'den yardım istemişti. Gazi Umur Bey ise VI. İoannes'i Orhan Bey'e müracaat etmesi için yönlendirmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda İmparator, Orhan Bey'den aldığı yardım sayesinde Karadeniz bölgesindeki bir çok yeri ele geçirdiği gibi bütün sahil bölgesini de rakibi küçük imparatorun annesi ve vasisi Anna de Savoie'nin elinden almıştır¹¹¹. Yine Osmanlı'nın gönderdiği yardımcı kuvvetlerle Edirne'yi zapt etmiştir. Bir rivayete göre de Kantakuzenos, Orhan Gazi'yi kendisine bağlamak için kızını ona vermeyi vaad etmiş ve bunun karşılığında 5000 kişilik bir kuvvet almış idi¹¹². Gerçekten de bütün bu yardımların karşılığı olarak 1346 yılında kızı Theodora'yı Orhan Bey'e vererek yapmış olduğu antlaşmayı mühürlemiştir.

¹¹⁰ Leslie Peirce'a göre Selçuk adında bir kızları daha olmuştur. Peirce, (2002), a.g.e., 43.

¹¹¹ Bizans imparatoriçesi Anna tahtını gasp eden İoannes Kantakuzenos'a karşı 1340'ların başında Orhan'dan yardım istemişti. Ancak Orhan Gazi ile ittifak girişimi başarısızlığa uğramıştır. Peirce, (2002), a.g.e., 46. Anna aynı zamanda Osman ile ittifak halinde olan Kantakuzenos'a karşı Anadolu Türk Beyliklerinden Saruhanoğulları ile ittifak yapmıştır. Feridun M. Emecen, (2003), *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, 2. Baskı, Kitabevi Yay., İstanbul, 111, 118;

¹¹² M. Tayyib Gökbilgin, (1997), Orhan, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, MEB Yay., Eskişehir, 402.

Orhan Bey ile Theodora'nın düğünleri 1346 yılının mayıs ayında¹¹³ Silivir'de yapılmıştır. Gelini almak üzere Orhan Bey'in gelmediği onun Bursa'dan gönderilen bir heyet tarafından başkente getirildiği belirtilir¹¹⁴. Padişahların çok güçlü gelinlerin de ister Müslüman ister Hıristiyan olsun önemli beylerin kızları olmaları nedeniyle siyasi bir memnuniyet için nikah merasimleri oldukça özenle düzenlenmiştir. Bu durumun bir örneğini de Orhan Bey ile Theodora arasındaki evlilikte görebiliyoruz. Nicolae Jorga, Kantakuzenos'tan naklen düğünün damat Orhan Bey'in sanki bir Hıristiyan prensi gibi eski görkemli merasimlere uygun olarak yapıldığını belirtir¹¹⁵.

Orhan Bey ile Theodora'nın evlenmelerinden sonra Osmanlı Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin dostane devam ettiğini ve müttefik kuvvetler olarak hareket ettiklerine şahid olmaktayız. Kantakuzenos, 1347'de damadı Orhan Bey'in verdiği yardımcı kuvvetler ile İstanbul'u almaya teşebbüs etmiş, Bizans'taki iç savaşa son vermiş ve Trakya ile Makedonya'daki hakimiyetini kuvvetlendirmiştir. Böylelikle, imparatorluğun Anadolu'da kalan son yerleri olan Ereğli ve Amasya Türk akınlarına karşı güvence altına alınmıştır. Bizans, böylece bu evlilikteki amaçlarından biri olan Osmanlıları güvenli bir mesafede tutmayı başarmıştır. Ayrıca Orhan Gazi'nin bir donanma ve zevcesi Theodora'yla birlikte Üsküdar'a gelerek kayınpederi ile görüştüğünü ve Sırlara karşı hareket etmek üzere Bizans ordusuna 6000 kişiden mürekkep bir kuvvet göndermeyi vaad ettiğini ve bu vaadini de yerine getirdiğini görüyoruz¹¹⁶.

Kantakuzenos, başı daraldıkça damadı Orhan Bey'e başvurarak zor durumundan kurtuluyordu. Nitekim 1349'da Sırbistan kralı Stefan Duşan, Selanik şehrini ele geçirmek üzere iken Kantakuzenos, Orhan Bey'e müracaat ederek oğlu Süleyman Paşa'nın kumandasında 20000 kişilik bir kuvvet ve Osmanlı deniz kuvvetleri sayesinde vaziyeti kurtarabilmiştir. Yine VI. İoannes Kantakuzenos'un V. İoannes Kantakuzenos ile mücadelesinde de yardımcı kuvvetler göndererek onun Edirne'de muhasara altında bulunan oğlu Mateos'u kurtarmış diğer taraftan da Dimetoka'da Sırp ve Bulgarlara karşı mühim bir galibiyet elde edilmiştir. Görüldüğü gibi VI. Kantakuzenos, Osmanlılarla

¹¹³ Uzunçarşılı, (1982), a.g.e., 135.

¹¹⁴ Peirce, Theodora'nın Marmara denizinin kuzeyindeki Silivri'den görkemli bir törenle uğurlandığını, otuz geminin refakatinde Marmara'dan geçip büyük bir atlı müfrezle eşliğinde ileri gelen Osmanlılarla birlikte başkent Bursa'ya getirildiğini belirtir. Peirce, (2002), a.g.e., 39.

¹¹⁵ Jorga, (2005), a.g.e., 187.

¹¹⁶ Uzunçarşılı, (1982), a.g.e., 136.

kurmuş olduğu akrabalık bağı neticesinde bu evlilikten azami şekilde yararlanmayı bilmiştir.

Osmanlı Devleti sultanı Orhan, Bizans ile kurmuş olduğu akrabalık bağının meyvelerini toplamaya başlamıştı. Osmanlı Devleti, 1345'ten beri Bizans'taki taht ve saltanat mücadelelerine karışarak içişlerinde söz sahibi olmaya başlamış ve başa geçecek kişinin belirleyicisi olmuştur. Kantakuzenos, 1353'te kendisine yapılan yardımlara mukabil Gelibolu yarımadasındaki Çimpe Kalesini akrabası olan Osmanlılara vermiştir. Osmanlı Devleti, böylece Rumeliye geçişlerde kendilerine önemli bir üs kazandığı gibi buraya yerleşmeye başlamış ve ileride kendi hesaplarına yapacakları fetihler için tecrübe kazanmışlardır.

Orhan Bey ile Theodora arasındaki evliliğin bir diğer önemli sonucu da şehzade Halil'in dünyaya gelmesidir. Theodora'nın oğlu Halil'i veliaht yapmak için kocası Orhan'a baskı yaptığı ve Orhan'ın da ölümünden sonra onu hükümdar yapmayı düşündüğü belirtilir. Halil, 1356 yılında İzmit Körfezinde Foça Ceneviz korsanları tarafından yakalanıp Foça'ya götürülmüştü. Bizans tahtında ise bu sıralarda VI. Kantakuzenos'tan saltanatı ele geçiren V. İoannes Kantakuzenos vardı. Bizans imparatoru, 1358'de şehzade Halil'i kurtarmak için bizzat Foça'ya gidip ödenmesi gereken yüz bin altının yarısını kendisi diğer yarısını da Osmanlı hükümdarı Orhan'ın vermesiyle bu sorunu çözmeye yardımcı olmuştur¹¹⁷. Böylece Bizans'a iki yıl gibi kısa bir süreliğine de olsa nefes aldırılmıştır. Kantakuzenos, Halil'i babasının yanına İzmit'e göndermiş ve orada sancakbeyi olmuştur.

Konumuz açısından bizi ilgilendiren husus şehzade Halil'in yapmış olduğu evliliğidir. Halil, V. İoannes Kantakuzenos ve imparatoriçe Eleni Kantakuzina'nın kızı olan İrene ile evlenmiştir. Halil'in 1359 yılında İznik'te evlendiği¹¹⁸ bu kız aynı zamanda teyze kızıydı. Bu izdivaçtan Gündüz Bey ve Ömer Bey adlarında iki çocukları olmuş ancak bunlar küçük yaşta vefat etmişlerdir.

¹¹⁷ Gökbilgin, (1997), a.g.m., 403.

¹¹⁸ İmber eserinde İrene ile Halil'in 1358 yılında nişanlandığını ancak evlenmediklerini belirtir. Colin İmber, (2006), a.g.e., 121.

İrene'nin henüz 11 yaşlarında iken yapılan bu izdivaç kızın yaşından da anlaşılacağı üzere siyasi bir evlilik özelliğine haizdir. Babası V. İoannes, kurmuş olduğu bu aile bağı ile hükümdarlığı için barış dolu bir geleceği güvence altına almayı düşünmüştür. Onun beklentisi Orhan Bey'den sonra tahta damadı Halil'in geçeceği ve akrabalıktan dolayı da Osmanlıların Bizanslılarla dostça geçinerek kendi topraklarına saldırmayacağını ve böylelikle rahat bir ortamda ülkesini yöneteceğini düşünüyordu. Ancak, evliliğin üç yıl gibi kısa bir sürede sona ermesi ve tahta da Halil'in yerine ağabeyi I. Murad'ın geçmesi nedeniyle beklentilerine ulaşamamıştır.

Orhan Bey'in yerine tahta geçen oğlu I. Murad zamanında Bizanslılarla evliliklerin devam ettiğini görmekteyiz. I. Murad, 1386 yılında Bizans İmparatoru V. Jean Paleologos ile Helena'nın adını tespit edemediğimiz bir kızı ile evlenmiştir¹¹⁹. I. Murad'ın oğulları Bayezid ve Yakup da bu kızın adlarını tespit edemediğimiz kardeşleriyle izdivaç yapmışlardır¹²⁰.

Osmanlı Devleti'nde fetret devrinin yaşandığı dönemde Bizans ile akrabalık bağlarının kurulmasına devam edilmiştir. Yıldırım Bayezid'in oğlu şehzade Süleyman Çelebi, evlilik olayı olmadan önce Bizans imparatoru II. Manuel Paleologos ile anlaşarak rehin olarak kardeşleri Kasım, Yusuf ve Fatma'yı İstanbul'da bırakmıştı. Bu olaydan bir sene sonra 1403'te Mora despotu Theodoros ile Nerio I Acciajuoli'nin kızı Bartholomea'nın¹²¹ evliliklerinden doğan kızlarıyla Süleyman Çelebi izdivaç yapmışlardır. Süleyman Çelebi, böylece arasının iyi olduğu imparatorla ilişkilerini daha da sağlamlaştırarak kardeşlerine karşı yaptığı taht mücadelesinde onun desteğini almayı düşünmüştür. Ancak, Süleyman Çelebi Osmanlı tahtına geçmeden 1411 yılında vefat etmiştir.

II. Murad'ın yerine tahta geçen oğlu sultan II. Mehmed zamanında Bizans'la yapılan evliliklere devam edildiğini görmekteyiz. II. Mehmed, 1454 yılında Edirne'de Paleologoslarla akraba olan Enez, Semadirek ve İmroz beyi I. Dorino Gatteluzio'nun

¹¹⁹ Öztuna, bu kişinin II. Manuel Paleologos'un kızı olabileceğini belirtmiştir. Öztuna, (1990), a.g.e., 110.

¹²⁰ Alderson, Yıldırım Bayezid'in eşleri arasında Salono Kontu Louise Fadrique'nin kızı Maria, Macar John'un kızı Maria, Köstendil Prensi Konstantin Dragas'ın adı bilinmeyen bir kızı ve Angelina isminde bir kızı saymaktadır. Alderson'un Sırp Kralı'nın kızı Maria ile diğer Maria'ları karıştırması muhtemel olup kaynaklarda bu kadınlara dair bilgi yetersizdir. Alderson, (1999), a.g.e., 234.

¹²¹ Georg Ostrogorsky, (1995), *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, 4. Baskı, T.T.K. Yay., Ankara, 533.

adı bilinmeyen bir kızıyla evlenmiştir¹²². Bu izdivaçtan sonra kayınpederi Fatih'e Enez bölgesini bırakmıştır. Böylece Fatih, hâkim olduğu alanların sınırını biraz daha genişletmiş oldu.

Bizanslılarla yapılan ikinci evlilik, Mora despotu Demetrius Paleologos ile Bulgar prensesi Zoe Asan'ın kızları olan Helen ile izdivacıdır. Fatih, 1458'de çıkmış olduğu Mora seferinden Tebai'ye dönerken Helen'i haremine göndermiştir¹²³. 1458 yılında gerçekleşen bu evlilikle¹²⁴ Dimitrios hızla güçlenen ve İstanbul'u da ele geçirerek Bizans Devletine son veren Fatih'e karşı kendini güvence altına almayı amaçlamış olabilir. Ancak Fatih, kayınpederinin sahip olduğu Mora bölgesini 1460'da Osmanlı toprakları içerisine katarak onun beklentilerini boşa çıkarmıştır.

Fatih'in Bizanslılarla kurmuş olduğu bir diğer akrabalık Trabzon imparatoru David Komnenos ile imparatoriçe Helena Kantakuzinos'un kızı Anna Hatun ile evliliğidir. İzdivacın gerçekleştiği 1461 yılı içerisinde Fatih Trabzon'a yapmış olduğu seferle imparatorluğu ele geçirmiştir. Kayınpederi David Komnenos, bu izdivaç vasıtasıyla damadı Fatih'in üzerine gelmesini engelleyip elindeki bölgeleri korumayı ümit etmiş olabilir.

Fatih'in Teselya'lı Saganos'tan ayrıldıktan sonra dul kalan Anna ile yapmış olduğu evlilik uzun sürmemiştir. Anna, Fatih'in kendisinden boşanmasından sonra Zağanos Mehmed Paşa ile evlendirildi. Son evliliğini ise Sinan Bey ile yapmıştır.

Fatih zamanında Bizanslılarla yapılan son evlilik 1463'te meydana gelmiştir. İmparator David Komnenos'un kardeşi Aleksios'tan ayrılan Alexsias ile izdivaç yapmıştır. Alexsias'ın doğuştan Komnenos prensesi ve çağının en güzel kadını olduğu ifade edilir.

Görüldüğü üzere Osmanlılar ile Bizanslılar çağın şartlarına ve gereklerine göre hareket etmişler ve aralarında akrabalık tesis etmişlerdir. Osmanlılar, uluslar arası ve

¹²² Alderson, Fatih'in bu kızdan başka I. Dorino Gatteluzio'nun Maria adında bir başka kızıyla da evlendiğini belirtir. Alderson, (1999), a.g.e., 239.

¹²³ Uzunçarşılı, (1982), a.g.e., 188-189.

¹²⁴ Uluçay, Fatih'in Helen'le kendisini zehirleme korkusundan dolayı evlenmediğini belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 20.

gerçek politikanın esnekliğini göze alarak bir başka Hıristiyan devlete karşı yabancı bir hanedanla ittifak yapmaktan çekinmemiştir. Osmanlılar, her iki hanedan için de ayrı ayrı gerekçeleri ve beklentileri olan bu evliliklerden istifade edebilme konusunda Bizans'a göre daha başarılı olmuşlar ve menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır.

2.2. BULGARLAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Çar Aleksandr'ın 1365 yılında ölümünden sonra Bulgaristan toprakları Tuna nehri ile Balkan Dağları arasında üç ayrı prensliğe bölünmüştü. Aleksandr'ın bazı Osmanlı tarihlerinde Sosmanoz¹²⁵ da denilen küçük oğlu ve veliahdı III. İvan Şişman, devlet merkezi olan Tırnova ile Silistre, Niğbolu, Yanbolu, Sofya yani kısmen Tuna boyunda ve Orta ve Güney Bulgaristan ve Trakya'da Osmanlıların işgaline uğrayan yerlere sahip bulunup Çar unvanını almıştı.

Aleksandr'ın, Eflâk prensesi olan ilk karısından doğan ve Şişman'dan büyük olan diğer oğlu İvan Stratişimir'in merkezi Vidin olup müstakil bir halde idi. Bu, Batı Bulgaristan'da bazı yerlere sahip bulunuyordu. Aleksandr'ın oğlu olmayan fakat yine Bulgar despotlarından bulunan Dobrotiç ise Varna'dan kuzeye doğru Dobrice taraflarında hükümet sürmekte olup merkezi bir aralık Varna idi. Bu üç prenslikten başka Doğu Makedonya'nın kuzey kısmı ise müstakil surette aslen Sırp hanedanından olan Prens Kostantin tarafından idare edilmekte idi; bunun merkezi Velbuzd olup sonra buraya kendi adına göre Köstendil denilmiştir.

Osmanlı Devleti ile Bulgarlar arasında yapılan ilk evlilik sultan I. Murad ile Bulgaristan kralı İvan Aleksandr ve Braide'nin kızları Mara Tamara arasında yapılan izdivaçtır. Çar Tırnova'lı Şişman'ın kız kardeşi olan ve tam tarihi belli olmayan bir zamanda¹²⁶ yapılan evlilikle birlikte Bulgar çarlığı Osmanlı Devleti'nin vasalı durumuna gelmiştir. Tamara Şişman'ın yaptığı bu evlilik kardeşi Şişman namına yeni bir hamiye yapılmış sadakat yemini niteliğindedir. I. Murad ise yapmış olduğu izdivaç vasıtasıyla Şişman'ı vasal statüsüne indirerek kendisine bağımlı kılmakla evliliği bir

¹²⁵ Neşri, (1995), a.g.e., 241.

¹²⁶ Öztuna 1370 yılında, Uluçay 1376 yılında, İmber 1371'den sonra olduğunu belirtir. Öztuna, (1990), a.g.e., 107; Uluçay, (1992), a.g.e., 6; İmber, (2006), a.g.e., 121.

tahakküm aracı haline getirmiştir. Aynı zamanda Sultan I. Murad, kendi ordusuna asker temin ederek kuvvetlerini arttırma imkânına da ulaşmış oluyordu.

I. Murad Han'ın Bulgar Kralı Şişman'ın kız kardeşi Tamara (Maria) ile evlenmesi ise bu krallığın, tabiiyet altında tutulabilmesinin bir gereği olarak görülebilir. Zira Sultan Murad 1368'den sonra sırasıyla Bulgarlardan Aydos, Karinabad, Süzeboli, Pınarhisar ve Vize'yi zapt etmişti. Kral Şişman mukavemete muvaffak olamayınca sulh yaparak vergi vermeyi kabul ederek kız kardeşini de Osmanlı hükümdarına vererek dostluğunu pekiştirmek istemişti.

İki hanedan arasında akrabalık bağının oluşmasından sonra ilişkiler bir süreliğine dostane devam etmiştir. Ancak I. Murad'ın Balkanlarda Bulgaristan aleyhine genişlemeye devam etmesi ve Osmanlıların 1387'de Anadolu'da Karaman Beyi Alaaddin Ali ile uğraşmasını fırsat bilerek Murad'ın kayını III. İoannes Şişman'ın da içinde bulunduğu Bulgar vasalları Osmanlı hükümlerinden bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bunun üzerine ilişkiler tekrar bozulmaya başlamış ve I. Murad, vezir Çandarlı Ali Paşa'yı ve ordusunu Şişman'ın üzerine göndererek Kuzey Bulgaristan'daki Şumnu, Silistre ve Tırnova'yı ele geçirmiştir. Fakat, bu yerler Şişman'a geri verilmiş ve 1388 yılında artık kendisinin Murad'ın vasalı olduğu bir kez daha teyit ettirilmiştir.

Ancak Bulgar kralı Şişman, 1389 yılında Osmanlı'nın seferine borçlu oldukları askeri birliği göndermemişlerdir. Bu nedenle sultan I. Bayezid, 1393 yılında Osmanlı ordularını Tırnova'ya göndermiştir. Bu bölgenin ele geçirilmesiyle birlikte Doğu Bulgaristan çevresi Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.

Bulgar kralı Şişman, Osmanlılarla kurmuş olduğu sığırdan faydalanarak Macarları Vidin'e sokmuş olan kardeşi Straşmir'e karşı Osmanlı ve Ulah kuvvetleri ile Vidin üzerine gitti ise de burasını elde edemedi.

İki devlet arasındaki bir diğer izdivac 1372 yılında meydana geldi. I. Murad ile Köstendil Bulgar Bey'i Konstantin'in adı bilinmeyen bir kızı evlendi. Ayrıca bu kızın

iki kız kardeşiyle de I. Murad'ın oğulları şehzade Bayezid¹²⁷ ve şehzade Yakub aynı zamanda evlendiler.

2.3. SIRPLAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de ilerlediği dönemlerde siyasi ilişkiler içerisine girdiği devletlerden biri de Sırlar idi. Batıya doğru sınırların genişlediği bir devirde Sırlar ile ilişkiler mücadele esasına dayanıyordu. Sultan Orhan Bey döneminde Bizans ile 1346 yılında kurulan akrabalık neticesinde Osmanlılar ve Bizanslılar müttefik kuvvetler olarak ortak hareket etmeye başlamışlardı. Bizans imparatoru Kantakuzen damadı Orhan Bey'den oğlu Süleyman'ın komutasında birlikler istemişti. İmparator, bu yardımı Dimetoka'da müttefik Sırp ve Bulgar güçleri karşısında kullanarak onlara karşı üstünlük sağlamıştı. Görüldüğü gibi Sırlar ile ilk ilişkiler, Osmanlıların müttefiklerine yardım etmesi vesilesiyle başlamıştı.

XIV. yüzyılın ortalarında Sırlar, Çar Stefan Duşan'ın (1331-1355) yönetiminde bulunuyorlardı. Stefan'ın toprakları Sırbistan'ın kendisi dışında Makedonya'nın büyük bir kısmını ve Teselya, Epir ile Arnavutluk'u kapsıyordu¹²⁸. Ancak çarın 1355'te ölümüyle birlikte halefleri topraklarını küçük prensliklere ayırmıştır. Bu nedenle Sırbistan komşu devletlere karşı gücünü kaybetmeye başladı.

Osmanlı Devleti'nin sınırlarını Balkanlara doğru genişletmeye başladığı bir dönemde şüphesiz karşısına çıkan güçlerden biri de Sırlardı. Sultan I. Murad'ın tahta çıkmasıyla beraber saltanatının ilk yıllarında Avrupa'ya yönelik uygulamış olduğu siyasetinin halkalarından birini de Sırbistan'la mücadele oluşturuyordu. Henüz Sırbistan'la akrabalık bağlarının kurulmadığı bir dönemde meydana gelen 1364 yılındaki Sırsındığı savaşı da bunlardan biriydi. 1363 yılında Osmanlıların Edirne'yi ve daha sonra da Filibe'yi ele geçirmeleri Makedonya Sırp prensliği ile Bizans ve Bulgarların irtibatının kesilmesine ve Bulgar ile Sırp ülkelerinin tehdit altına girmesine neden olmuştur. Bu yüzden Sırlar ve Bulgarlar Macarlar, Ulah ve Bosnalılarla birlikte ortak hareket ederek Osmanlılara karşı yapmış oldukları savaşı kaybetmişlerdir¹²⁹.

¹²⁷ Öztuna, bu evlilikten I. Süleyman ile Ertuğrul Çelebi'nin doğmuş olabileceğini belirtir. Öztuna, (1990), a.g.e., 110.

¹²⁸ İmber, (2006), a.g.e., 8.

¹²⁹ Neşri ve Oruç Bey yalnızca Sırp kuvvetlerinden bahseder. Neşri, (1995), a.g.e., 203; Oruç Beğ, (1972), a.g.e., 43.

Osmanlılar ile Sırp kuvvetlerinin bir diğer mücadelesi de Çirmen mevkiinde yapılan savaştır. Bulgar ve Makedonya Sırp prenslerinin müttefik kuvvetler olarak yaptığı mücadeleyi Osmanlı Devleti kazanmıştır. Bu galibiyetle Osmanlı Devleti Makedonya önündeki engelleri kaldırmış ve batı Trakya ile Makedonya'nın bir kısmı, Gümülcine, Kavala, Drama ve Serez bölgelerini ele geçirmiştir. Böylece Osmanlı hududu Sırbistan'a dayanmış olduğundan Sırp despotu Lazar, I. Murad'la anlaşmak zorunda kalmıştır.

Henüz Sırplarla akrabalık bağlarının tesis edilmediği I. Murad döneminde onlarla yapılan son mücadele 1389 I. Kosova savaşında meydana gelmiştir. Müttefik kuvvetler Sırp, Bosna, Macar, Eflak, Hırvat, Leh ve Çek kuvvetlerinin katıldığı ve Sırp Lazar'ın ordunun merkezinde bulunduğu savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır¹³⁰. Bu savaşın kazanılmasında Anadolu beylikleri Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe ve Hamidoğulları'nın katkıları rol oynamıştır. Ancak bu mücadele sırasında Osmanlı sultanı I. Murad hayatını kaybetmiştir.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti ile Sırp'lar arasında henüz izdivaçların gerçekleşmediği bir dönemde rakip kuvvetler olarak birbirleriyle mücadele içerisinde idiler. Bu mücadelelerden birinde Osmanlılar müttefikleri Bizans'a yardım için Sırp kuvvetleriyle çarpışmaya girmiş, diğerlerinde ise herhangi bir müttefik kuvvetine yardım için değil, Balkanlara doğru sınırlarını genişletmek için doğrudan kendi menfaatleri doğrultusunda temas etmiştir.

Kosova savaşının bir neticesi olarak Sırbistan bağımsızlığını kaybetmişti. Osmanlı Devleti'nde ise tahta babasının yerine geçen I. Bayezid saltanatını devam ettiriyordu. Osmanlılar ile Sırp'lar arasındaki ilk izdivaç bağı da bu dönemde kuruldu. I. Bayezid, Anadolu'ya geçmeden evvel Rumeli işlerini düzeltmeye girişmiştir. Bu nedenle, Sırp Kralı Lazar'ın oğlu Stefan ile müzakereye girilerek harac vermek, muharebelerde bütün askerleri ile birlikte padişahın maiyetinde bulunmak ve kardeşi Maria Olivera Despina Hatun'u sultana tezvîc etmek şartı ile Sırp'larla bir muahede yapılmış ve Stefan sadakat yemini etmiştir¹³¹.

¹³⁰ Uzunçarşılı, (1997), I. Murad, 594.

¹³¹ Yinanç, (1997), I. Bayezid, 370.

Osmanlı Devleti'nin Sırlarla yapmış olduğu evlilikten birtakım beklentileri vardı. Böylelikle Osmanlıların şöhreti daha da yükselme fırsatı bulduğu gibi, kendilerine Rumeli'de yapacağı fetihler için de müttefik bir kuvvet bulmuş oluyorlardı. Nitekim bu evlilik 1402 Ankara savaşında Sırp askerlerinin hazır bulunmasının da garantisiydi. Sırbistan'ı ele geçirerek Sırbistan'ın kuzeyinde bulunan Macar Krallığıyla mücadele ederek bu devleti de hâkimiyeti altına almak istemiştir.

Sırlar'ın da Osmanlılarla kurmuş olduğu akrabalıktan farklı beklentileri vardı. Onlar, Çar Stefan Duşan'ın hâkimiyeti devrinde zirvesine ulaştıkları ve şimdi gerilemeye yüz tutan devletlerini Osmanlı'nın yardımıyla tekrar eski parlak günlerine ulaştırmayı hedeflemişlerdir. Bununla beraber topraklarına göz diken ve mücadele içerisinde oldukları Macarlara karşı da Osmanlıların desteğini sağlamak arzusunda idiler.

Sırbistan I. Kosova meydan muharebesinden sonra sınırlarını tehdit eden iki düşmanla karşı karşıya kalmıştı. Biri kuzeyde Macaristan krallığı diğeri de güney ile doğuda Osmanlı Devleti'ydi. Birinden destek sağlamak için ötekinin metbuluğunu kabul etmesi gerekiyordu. Bu yüzden Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç de Bayezid'i Macaristan kralı Sigusmund yerine tercih ediyordu. Varılan antlaşmaya resmîyet kazandırmak için de kardeşi Olivera'yı¹³² Bayezid'e vererek, Osmanlı hünkârının vasalı olmuştur ve hayatının sonuna kadar da sadık bir müttefik olarak kalmıştır. Böylece Stefan, Osmanlı sultanının yapacağı seferlere asker göndermek ve vergi vermekle mükellef olmuştur.

Osmanlı sultanı I. Bayezid ile Sırp kralı Lazar ile Miliça Bulco'nun kızı Olivera'nın izdivaçları 1390 yılında olmuştur. Prenses Miliça, kızı Olivera'yı ve oğlu Stefan'ı Edirne'ye göndermiştir. Edirne'de yapılan düğünden sonra izdivaçları yaklaşık olarak on üç yıl sürmüştür.

Bayezid ile Olivera'nın evliliklerinden Paşa Melek, Oruz ve adı tespit edilemeyen bir kız olmak üzere üç kızları olmuştur¹³³. 1402 Ankara savaşında anneleri

¹³² Yorga eserinde bu kızın adını Maria veya Milevas olarak belirtir. Jorga, (2005), a.g.e., 248.

¹³³ Uluçay iki kızları olduğunu ve bu kızlardan birinin adının Paşa Melek diğerinin ise isminin bilinmediğini belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 8.

Olivera ile bu kızlar da esir düşerek Kütahya’da bulunan Timur’a gönderilmiş ve Timur onları evlendirmiştir. Paşa Melek Hatun’u tümen kumandanı Emir Celaleddin İslam ile evlendirmiş¹³⁴, diğer kızını ise kiminle evlendirdiği tespit edilememiştir. Despina’nın akıbeti hakkında ise bilgi olmamakla birlikte Timur’un bu kadını bir sâki gibi kullandığı bu yüzden de Osmanlı padişahlarının bundan sonra nikâh ile evlenmeyi bıraktıkları belirtilir¹³⁵. Şu da belirtmeli ki Despina’nın I. Bayezid üzerindeki gibi güçlü bir etkiye daha sonra Osmanlı sultanlarıyla evlenen Hıristiyan eşlerden hiçbiri ulaşamamışlardır.

Sırp kızı Olivera ile ilgili belirtilmesi gereken önemli bir başka husus Osmanlı kroniklerine konu olmasıdır. Bu eserlerin çoğunda Hıristiyan kızlardan sadece Olivera ile yapılan izdivaçtan bahsedilmektedir. Osmanlı tarihçileri, Olivera’nın Bayezid’i içkiye, zevk-ü sefaya alıştırdığını bunda vezir-i azam Çandarlı Ali Paşa’nın da büyük rolü olduğunu yazarlar¹³⁶. Diğer Hıristiyan hanedanlarla yapılan evlilikler hakkında kaynaklar suskun kalmaktadır.

Osmanlılar ile Sırlar izdivacın hâsıl olmasıyla birlikte 1390’dan 1402 yılına kadar iyi münasebetler içerisinde bulunmuşlardır. Sırp prenses Miliça ve oğlu prens Stefan Lazareviç, muhalifleri olan Sırp derebeylerinden Vuk Brankoviç’i Bayezid’in yardımları sayesinde mağlup etmişlerdir. Buna karşılık Timur’a karşı yapılan Ankara savaşında prens Stefan Osmanlı Devleti’nin vasalı olduğunu göstererek askerleriyle Bayezid’in yanında yer alarak Balkan yarımadasının kuzeyinde sadık bir vasal olduğunu göstermiştir. Hatta belirtilir ki, prens Stefan’ın bir Türk vasalı olduğu halde Kosova savaşından önceki Sırbistan’dan daha geniş bölgelere hükmettiği söylenir¹³⁷. Ayrıca bu

¹³⁴ Öztuna, (1990), a.g.e., 112.

¹³⁵ Uluçay, (1992), Kadınları ve Kızları, 8.

¹³⁶ “Laz (Lazar) kim gitti vilayetine Bayazid Han: “Benümdür” dedi. Vilk oğlu dahi Bayazid Han’a elçi gönderdi mübalağa armağanlar ile ve hem tahtı kutlu olsun dedi. Ve hem anası ağzından dahi bir mektup yazdı. Ve anasının bir küçük kızkardeşi vardı hem o da Laz’ın kızıydı: Bayazid Han’a vermeğe ahdetmişlerdi. Bayazid Han’a Cariyeni al, varsun hizmetin etsün” dedi. Bayazid Han da elçi gönderdi, kızı götürdüler. Kız kim geldi, Han ile buluştu, maksut ne ise hasıl oldu. Kız kendü töresince duru geldi, hizmeti ne ise etti. Ayıttı kim kız: “Kardeşim halayıkına Semendre’yi sadaka et” dedi. Han dahi kabul etti. Güvercin’liği (Golubats) bile verdiler. Nekeboru’yu (Novobırdo) vermediler. Ve bu kavli karar üzerine mukarrer olundu. Ta Timur vartasına değin Bayazid Han sohbet esbabını Laz kızından öğrendi Ali Paşa muavenetilen” Aşıkpaşazade, (1992), a.g.e., 62, 63; Neşri, (1995), a.g.e., 331-333.

¹³⁷ Olga Ziroyeviç, (1968), İki Osmanlı Padişahı İle Evlenen İki Sırp Prensesi, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, II/9, 52.

evlilikle birlikte Sırp Devleti, Osmanlı'nın Balkanları fethetmeye başladıkları bir dönemde bir süre daha müstakil kalma fırsatına sahip oldu.

Osmanlı Devleti ile Sırp lar arasındaki ilişkiler aradaki evlilik bağının da etkisiyle bir süre iyi giderken tahta çıkan II. Murad'ın ilk yıllarında bozulduğunu görmekteyiz. Sırbistan bölgesine kimin hâkim olacağı konusu Osmanlı Devleti ile Macar krallığı arasındaki mücadelenin asıl sebebiydi. Son dönemlerini yaşayan prens Stefan ise akraba oldukları Osmanlılar yerine Macar kralı Sigismund'a bağlı olduğunu bildirmiş ve ayrıca Tuna üzerindeki Golubats (Güvercinlik) kalesini ona bırakmaya söz vermiştir. Bunun üzerine II. Murad harekete geçmiş fakat bu sırada 1427'de Stefan vefat etmiştir. Bu olayla birlikte Osmanlılar ile Macarlar arasında savaş patlak vermiş ve Sigismund Belgrad'ı ele geçirmiştir. Sigismund, bu fethi Macaristan'ın sınırlarını güvence altına almak ve Sırp Devletini korumak için yaptığını belirtmiştir¹³⁸. Bunun üzerine II. Murad da misilleme olarak Golubats kalesini zapt etmiştir. Bu yüzden yeni Sırp despotu George Brankoviç iki devlet arasında sıkışıp kalmıştır.

George Brankoviç, Osmanlı Devleti ile Macar Krallığı arasındaki zor durumundan siyasi evlilik yoluyla kurtulmayı düşünmüş ve bu doğrultuda kırk beş yıl önce başvurdukları taktiğe dönerek 1435'te kızı Mara'yı Sultan II. Murad'a zevce olarak vermiştir¹³⁹. Böylelikle kendisini Osmanlı Devleti ile Macaristan'ın baskısından kurtarmayı düşünmüş ancak tarih tekerrür etmeyerek herhangi bir başarı elde edememiştir. George Brankoviç'in Osmanlıların akınlarını önlemek için yaptığı bu girişim sonuçsuz kalmıştır.

Osmanlı Devleti, Arnavutluk bölgesini ele geçirdikten sonra hâkimiyetini daha da genişleterek Sırbistan bölgesine de yaymak istemiştir. Ancak bunu ilk aşamada Sırbistan'la mücadele ederek değil izdivaç yoluyla yapmayı uygun görmüştür. II. Murad, despot George Brankoviç'in kızı Mara'yla evlenmiş¹⁴⁰ ve babasını da vasalı yapmıştır. Bu evlilik sayesinde Sırbistan'ın ele geçirilmesi doğrultusunda önemli bir adım daha atılmış oluyordu.

¹³⁸ Jorga, (2005), a.g.e., 348.

¹³⁹ Jorga eserinde kayınpederin damadına çeyiz olarak 400000 altın değerinde bir arazi ile 200000 altın değerinde eşya hediye ettiğini belirtir. Jorga, (2005), a.g.e., 349.

¹⁴⁰ Düğün ve nişan hakkında geniş bilgi için Bkz. Dukas, (1956), a.g.e., 124-126.

Sırp Devleti, Osmanlılarla kurmuş olduğu akrabalık bağından beklediği faydayı görememiştir. Daha önce Despina'nın evliliği vasıtasıyla Osmanlılarla kurulan akrabalığın getirdiği neticelerle karşılaştırıldığında istenilen neticeyi vermediği görülmektedir. George Brankoviç'in sahip olduğu ve tek güvencesi olan "sultanın harac veren devletler Osmanlı için onları ilhak etmekten daha kârlıdır" inancı da boşa çıkmıştır¹⁴¹. Nitekim, II. Murad, izdivaçtan üç yıl sonra 1438 yılında Sırbistan üzerine sefer yaparak, Sırbistan'ın kuzeyindeki Boraç şehrini, Transilvanya'yı, Bosna sınırındaki İzvornik ve Serebrenica'yı ve en önemlisi de 1439 yılında Tuna kıyısındaki Sırp'ların son başkenti ve savunma hattı durumunda olan Semendire'yi alarak kuzey Sırbistan'ın fethini tamamlamıştır. Görüldüğü gibi yapılan bu evlilik, Osmanlıların Sırbistan bölgesini ele geçirme düşüncesine, onların takip ettikleri siyasetin gereklerini yapmasına engel olamamıştır.

Kızını II. Murad ile evlendiren George Brankoviç, ona Osmanlılarla bağlantı kurabilmesini sağlayacak güven veren faydalı bir aracı olarak görüyordu. Nitekim, bu beklentisi de Macarlarla yapılan 1444 Edirne Segedin antlaşmasında kızının önemli bir görev ifa etmesiyle gerçekleşmiştir. Macar kralı Hunyadi Yanoş'un Sırbistan'a girmesi nedeniyle yapılan savaşta Osmanlılar İzladi Derbendinde Macarları durdurmayı başarmıştı. Ancak her iki taraf da ağır kış şartlarından dolayı Mara'nın da katılıp antlaşmanın şartlarının belirlendiği Edirne Segedin muahedesini yaparak savaşa son vermişlerdir. Buna göre Golubats, Semendire ve diğer kaleler George Brankoviç'e bırakılmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasında babasına bir Rum keşişi göndererek müzakerelerin devam etmesini sağlayan Mara önemli bir rol oynamıştır¹⁴².

Bu antlaşmanın bizi ilgilendiren asıl özelliği Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda zor duruma düştüğü bir dönemde Mara'nın aracılığıyla barışın sağlanması ve böylece II. Murad'a toparlanma imkânı kazandırmasıdır¹⁴³.

Sultan II. Murad ile George Brankoviç ve eşi İrene Komnenos'un kızları olan Mara'nın izdivaçları 1435¹⁴⁴ yılında Edirne'de olmuştur. Evlilikleri on beş yıl sürmekle birlikte çocukları olmamıştır. Mara, eşi II. Murad'ın 1451 yılında ölümünden sonra

¹⁴¹ Alderson, (1999), a.g.e., 142.

¹⁴² İnalçık, (1987), a.g.e., 8-11 vd.

¹⁴³ Uluçay, (1992), a.g.e., 16.

¹⁴⁴ Jorga eserinde 1433 olarak verir. Jorga, (2005), a.g.e., 364.

üvey oğlu olan ve tahta geçmiş olan II. Mehmed tarafından Sırbistan'a gönderilmiştir. Babası George Brankoviç'e de Toplia ve Gluboitsa bölgelerini iade etmiřtir¹⁴⁵. Mara dul kaldıktan sonra Bizans imparatoru XI. Konstantin'in evlilik teklifini geri çevirmiş ve 1457 yılında Sırbistan'dan dönerek İstanbul'a gelmiş ve 1487'de vefat edene kadar da burada hayatını devam ettirmiştir.

Sultan II. Murad ile Mara'nın¹⁴⁶ izdivaçları önemli bir özelliğe de haizdi. Bu evlilik, bir Osmanlı sultanı tarafından yapılan son hanedanlar arası evlilik olmasıyla da önemlidir. 1435 yılında yapılan bu izdivaçtan sonra hanedanlar arası evliliklere devam edildiyse de bunlar padişahın kendisi için değil, Anadolu beylikleriyle yapılan evliliklerde belirtildiği gibi şehzadeler için yapılmıştır.

Osmanlı sultanı II. Mehmed, Sırbistan'a yapmış olduğu üç sefer-i hmayundan sonra akrabaları olan bu hanedanlığın topraklarını 1459 yılında fethederek siyasi hayatlarına son vermiştir.

¹⁴⁵ Ziroyeviç, (1968), a.g.m., 54.

¹⁴⁶ Mara Brankoviç hakkında geniş bilgi için Bkz. Donald M. Nicol, (2001), *Bizans'ın Soylu Kadınları*, ev. Özden Arıkan, TVY Yay., İstanbul,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARİSTOKRAT AİLELERLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nin ilk iki yüz yıllık sürecinde yerli ve yabancı hanedanlar ile evlilikler yapılmıştı. Ancak XVI. yüzyıla gelindiğinde evlilikler açısından Osmanlı Devleti'nde farklı bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir. Yerli ve yabancı hanedanlarla yapılan evlilikler yerini cariyelerle yapılan evliliklere ve sultan kızlarının padişahın kulları olan devlet adamlarıyla evlendirilmesine bırakmıştır.

Osmanlılar, devlet yönetiminde nasıl büyük dikkat ve ihtiyat gösteriyorlarsa hanedan kadınlarının evliliklerinde de aynı durum geçerli idi. Çünkü kendileri yönetemedikleri halde gücün onlar kanalıyla dışarı akabileceği kabul ediliyordu. Bu durum ise XV. yüzyılın sonuna doğru sultan kızlarını ve torunlarını, devlet adamlarıyla evlendirme politikasının benimsenmesiyle çözümlenmiş görünmektedir.

Hanedan ata mirasının dağılıp yok olmasını ve kadınlar aracılığıyla denetimin ele geçirilmesini engelleme gereği hep mevcuttu. Bu yüzden kadınlar üzerindeki denetim ve kontrol mekanizması devamlı işlemiştir. Kadınlar üzerindeki bu denetimin sağlanması da onların hangi erkeklerle evlenmeleri gerektiği ve dışardan kimlerin damad olarak aileyle birleşmesi gerektiği konularıyla ilgili kararların alınmasıyla ilgilidir.

Çalışmamızın son bölümünde sultan kızları ve torunlarının aristokrat ailelerle yaptıkları evlilikler konusunu açıklamaya çalışacağız. XVI. yüzyılla birlikte bu tarz evliliklerin sayısının artışında nelerin etkili olduğu, valide sultanların etkisinin ne olduğu, hanedanın bu izdivaçlardan beklentisinin neler olduğu, devlet adamlarının

saraya damad olmasından sonra kariyerlerinde değişiklik olup olmadığı konuları aydınlatılmaya çalışılacaktır.

3.1. ULEMA İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı hanedanının henüz Anadolu'daki beyliklerden kız alıp vermediği bir dönemde akrabalık tesis ettiği kişilerin önde gelen ailelere mensup olduğu görülmektedir. Beyliğin kuruluş döneminde rol oynayan ve Vefaiyye halifesi olan Şeyh Edebalı de en nüfuzlu Ahi reislerinden olup Eskişehir ile Söğüt arasındaki İtburnu mevkiinde tekkesi bulunmakla beraber o havalinin en itibarlı ve sözü geçen ulularındandı. Özellikle F. Giese'nin belirttiği gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında yani XIV. yüzyılın ilk yarısında Anadolu şehir ve kasabalarında mühim nüfuzları olan Ahilerin bu devletin teessüsünde önemli rolleri vardı¹⁴⁷.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş döneminde hükümdarlar dervişleri kendi patrimoniyal devlet sistemiyle bütünleştirmeye çabalamışlardır. Dervişler, hanedanın halk gözünde otorite ve egemenliğini meşrulaştıran en etkin araçlar konumundaydılar. Babaiyye/Vefaiyye halifesi olan Şeyh Edebalı'nın de Osman Gazi ve ailesine sağladığı ilahi meşruiyet hanedanın kurulmasında en önemli faktör olarak anılmıştır¹⁴⁸. Bunun halk rivayetinde aldığı folklorik ifade biçimi olan rüya hikâyesi bu ilişkinin gerçek tarihi olgu niteliğini değiştirmez.

Konumuz itibarıyla bizim için önemli olan husus Şeyh Edebalı'nın kızı ile Osmanlı Beyliği'nin kurucusu ve ilk hükümdarı Osman Gazi'nin yapmış oldukları izdivaçtır¹⁴⁹. Osmanlı tarihleri Osman Gazi'nin oğlu Orhan Bey'in annesinin Şeyh Edebalı'nın kızı Malhun Hatun olduğunu belirtirler¹⁵⁰. Böylece Osmanlı hanedanı ile Şeyh Edebalı arasında soy birliği oluşturulmaktadır. Ancak, İsmail Hakkı

¹⁴⁷ Fuad Köprülü, (1999), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, 6. Baskı, TTK Yay., Ankara, 13.

¹⁴⁸ Halil İnalçık, (2005), *Osman Baba ve Fatih Sultan Mehmed*, *Makaleler I*, Doğu Batı Yay., Ankara, 142.

¹⁴⁹ Şeyh Edebalı'nın kızı ile Osman Gazi'nin evlilikleri ile ilgili menkıbe şöyledir. "Osman Şeyh Edebalı'nın kızını ister, Şeyh iki sene buna muvafakat vermez. Osman bir gece Şeyh'in evinde uyurken bir rüya görür: Edebalı'nın koinundan bir ay çıkarak Osman'ın göğsüne girer. Bunun üzerine Osman'ın göbeğinden bir ağaç çıkar. Dallarının gölgesiyle bütün dünyayı örter. Edebalı, rüyayı tabir ederek Osman sülalesinin dünyaya hakim olacağını söyler ve kızını ona verir." Osmanlı sülalesine Küçük Asya'daki diğer Türk devletleri üzerinde hegemonyasını kurmak için ilahi bir meşruiyet vermek arzusu görülebilir. Köprülü, (1999), a.g.e., 6.

¹⁵⁰ Aşıkpaşazade, Neşri ve Müneccimbaşı Tarihi'nde Malhun Hatun, Oruç Bey tarihinde ise Rabia Hatun olarak geçer. Atsız, (1992), Aşıkpaşaoğlu, 16, 37; Neşri, (1995), a.g.e., 82, 83; Müneccimbaşı Ahmet Dede, (1978), *Müneccimbaşı Tarihi*, Çev. İsmail Erünsal, C. I, Tercüman Yay., Ankara, 61; Oruç Beğ, (1972), a.g.e., 25, 28.

Uzunçarşılı'nın yayınladığı Orhan Gazi'nin 1324 tarihli vakfiyesinden Mal Hatun'un Ömer Bey isimli birisinin kızı olduğu ortaya çıkmıştır. Şehzade Orhan'ın da bu izdivaçtan dünyaya geldiği ve dedesi Ömer Bey'in de Kastamonu'nun batısında küçük bir beylik kurmuş olan Umur Bey olabileceği belirtilmiştir¹⁵¹.

Osman Bey ile ahilerin namlı şeyhi Edebalı'nın kızı Bala Hatun'un evlendikleri tarih belli olmamakla birlikte¹⁵² bu izdivacın tamamen siyasi bir rant elde etmek için yapıldığı aşikârdır. Hanedan bu evlilik sayesinde kutsal adamlarla bağlarını ilk defa özenle sağlamlaştırma imkânı buldu. Aynı zamanda Osman Bey için kuvvetli dini zümrelerden biri olan ahi teşkilatının en nüfuzlu kişilerinden olan Şeyh Edebalı'nın kızı ile evlenmek şüphesiz ona Anadolu'da yaşayan halk nazarında önemli bir meşruiyet kazandırmıştır. Aynı zamanda henüz yeni teşekkül etmiş olan beyliğinin büyümesinde de kendisine destek verecek bir teşkilatın yardımlarını elde etme imkânına kavuşmuş ve yapacağı işlerde kayınpederine danışarak onun nüfuzundan önemli ölçüde istifade etmiştir. Şeyh Edebalı ise damadı tarafından verilen Bilecik'in yönetimi görevini üstlenmiştir.

Osman Bey ile Bala Hatun'un evliliklerinden şehzade Alaaddin dünyaya gelmiştir. Alaaddin de ahi teşkilatına mensup olmakla beraber babası tarafından Yenişehir'in yönetimi ve daha sonra Bilecik sancakbeyi görevleri ona verilmiş, 1333 yılında Bizans'a karşı yapılan mücadelede ise şehit düşmüştür.

İlki Osmanlı'nın kuruluş döneminde yapılan ulema ile evliliklerden bir diğerine de 1396 yılında rastlamaktayız. Osmanlı sultanı I. Bayezid'in kızı Hundi Hatun ile devrin büyük din bilginlerinden Şeyh Emir Buhari Niğbolu zaferinden sonra evlenmişlerdir¹⁵³. Bu evliliğe Yıldırım Bayezid başta karşı çıkmışsa da ileriki günlerde kızını vermeye razı olmuştur¹⁵⁴. Bu izdivaçtan Emir Buhari ile iki kızları doğmuş olmakla birlikte onlar da annelerinden önce vefat etmişlerdir.

¹⁵¹ Erhan Afyoncu, (2004), *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, 10. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul, 43, 44.

¹⁵² Öztuna, emin olmamakla birlikte 1289 yılını verir. Öztuna, (1990), a.g.e., 101.

¹⁵³ Öztuna Hundi Hatun'un Erhonda Hatun ile aynı kişi olabileceğini Erhonda Hatun'un önce Yakup Bey ile evlendiğini ikinci olarak da Emir Buhari ile evlenmiş olabileceğini belirtir. Uluçay ise Hundi Hatun ile Erhonda Hatun'un farklı kişiler olduğunu belirtmiştir. Öztuna, (1990), a.g.e., 112; Uluçay, (1992), a.g.e., 9-10.

¹⁵⁴ Bu olayla ilgili geniş bilgi için Bkz. Uluçay, (1992), a.g.e., 9.

XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu'daki beyliklerin tamamen ortadan kalkması ve harem-i hümayunun iyice kurumlaşması ile beraber padişah ve şehzadelerin sadece cariyelerle evlenmesi adet haline gelmiştir. Bu durumu ilk defa bozan ise Şeyhülislam Esad Efendi'nin karşı çıkmasına rağmen kızı ile evlenen II. Osman olmuştur. II. Osman'ın reformist bir padişah olmasına paralel yapmış olduğu bu evlilik yani padişahın saray dışından, cariye olmayan ve hür doğmuş bir Türk kızıyla evlenmesi halk ve devlet adamları tarafından hoş karşılanmamıştır¹⁵⁵. O, bu davranışı ile padişahın sadece cariyelerle evlenme geleneğini yıkıyordu. Oysa Osmanlı İmparatorluğu gelenekçi bir devlet idi ve gelenek haline gelmiş bir durumun değişmesine iyi gözle bakılmazdı.

II. Osman'ın evlendiği Akile Hatun¹⁵⁶, Osmanlı tarihinin en önemli simalarından ve büyük bir ulema soyunun başı olan Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu Esad Efendi'nin kızıydı. II. Osman'ın 1622'de yapmış olduğu bu evliliğin sebebi bilinmemekle beraber 3 ay gibi kısa bir sürede sona ermiştir¹⁵⁷. Bu izdivaçtan Şehzade Mustafa ile Zeynep Sultan dünyaya gelse de onlar da çok küçük yaşlarda vefat etmişlerdir.

XVII. yüzyıl yazarlarından Atai, II. Osman'ın yaptığı evliliği Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin Şeyh Edebalı'nın kızı ile evlenmesine benzetir. Genç padişahın bu evlilikleri, hanedanın bilhassa soylu kadınlarla nikâh kıymaktan kaçınma geleneğinden şiddetli bir kopuş olmuş, ancak daha sonraki hükümdarlar tarafından devam ettirilmemiştir.

3.2. ÇANDARLILAR İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Çandarlılar, Orhan Gazi döneminden başlayarak II. Selim'in tahta çıkışına kadar birçok ilmiye ricali ve devlet adamı yetiştirmiş bir Türk ailesidir. Ailenin reisi Halil Hayreddin Paşa¹⁵⁸ ilk Osmanlı sultanı Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalı ile akraba olup Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda ve büyümesinde önemli rol oynayan ahi

¹⁵⁵ Reşad Ekrem Koçu, II. Osman'ın saray geleneklerine aykırı olarak 600000 altın üzerine nikah kıyarak İstanbul adelerince bir düğün yaptığını belirtir. Reşad Ekrem Koçu, (2002), *Osmanlı Padişahları*, 3. Baskı, Doğan Kitapçılık Yay, İstanbul, 250.

¹⁵⁶ Alderson Ukayle diye yazmıştır. Alderson, (1999), a.g.e., 256.

¹⁵⁷ Öztuna, (1990), a.g.e., 185; Uluçay ise bu izdivacın sultan II. Osman'ın Hotin seferine gitmeden önce 1621 yılında olduğunu belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 53, 54.

¹⁵⁸ Geniş bilgi için Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1959), Çandarlı (Cenderli) Kara Halil Hayreddin Paşa, Menşe'i-Tahsilî-Kadılığî-Kazaskerliğî-Vezirliğî ve Kumandanlığı, *Belleten*, XXIII/91, Ankara, 457-477.

teşkilatına mensuptu. Daha o devirde aile seçkin şahsiyetlere sahip olmakla beraber tanınmış ailelerle akrabalık tesis etmiştir¹⁵⁹.

Osmanlı Devleti'nde hanedanlar arası evlilik artık yararlı bir politika olarak görülmekten çıktığı zaman hanedan, kızlarına uygun eşler bulmak için kendi yönetici sınıfına dönmüştü. Ancak yine de hanedan kendi sınırları içindeki hanedanlardan uzak durmaya çalışmıştı. Evrenosoğulları, Mihailoğulları ve Turahanoğulları gibi askeri hanedanlardan ya da ulema-idareci sınıftan gelenlerden uzak durularak evlilik ittifakından kaçınıldığı görülüyor¹⁶⁰. Ancak bu durumun dışında birkaç istisnanın yaşandığına da şahid olmaktadır. Bunlardan biri I. Mehmed'in kızı Hafsa Hatun'un yönetici elit tabakadan Sadrazam Çandarlı İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Bey ile evlendirilmesiyle yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde önemli bir mevki işgal eden Çandarlı vezir ailesinden Çandarlızade I. İbrahim Paşa'nın küçük oğlu ve aynı zamanda vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa'nın kardeşi olan Mahmud Çelebi ile II. Murad'ın kız kardeşi Hafsa Hatun evlenmişlerdir¹⁶¹. Sultan II. Murad 1423 yılında Candaroğulları'ndan İbrahim Bey'in kızını aldığı zaman Çelebi Mehmed'in kızı ve kız kardeşi olan Hafsa Hatun'u¹⁶² da Mahmud Çelebi'ye vermiştir. Mahmud Bey, o sırada Osmanlı Devleti ümerasından biriydi ve sancakbeyi olarak görev yapıyordu.

Mahmud Bey, Bolu sancakbeyliğinde bulunduğu sırada Macarlarla 1444 yılında yapılan mücadele sırasında esir düşmüştür. Daha sonra Macarlar tarafından Osmanlıların evlilikler yoluyla akraba oldukları Sırlara teslim edilmiştir. Sırp despotu George Brankoviç tarafından harp müzakereleri yapılmak üzere Edirne'ye gelen Macar temsilcilerle birlikte gönderilmiştir.

Sultan II. Murad Haçlılarla Edirne-Segedin muahedelerini imzaladığı sırada kabul edilen maddelerden birisi de eniştesi Mahmud Bey'in esaretten kurtulmasına mukabil

¹⁵⁹ Münir Aktepe, (1993), Çandarlı, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, DİA Yay., İstanbul, 210.

¹⁶⁰ Caroline Finkel, bu uç beylerinin Osmanlı hanedanının üstünlüğüne meydan okuma cesaretini kendilerinde bulabilecek olmalarından dolayı onlarla akrabalık kurulmadığını belirtir. Caroline Finkel, (2007), *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Çev. Zülal Kılıç, 2. Baskı, Timaş Yay., İstanbul, 20.

¹⁶¹ Uluçay, yanılığa düşerek Mahmud Bey'in vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu olduğunu belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 12; İmber ise eserinde Çandarlı Mehmed ismini verir. İmber, (2006), a.g.e., 124.

¹⁶² Alderson ismini Hacı olarak vermiştir. Alderson, (1999), a.g.e., 236.

verilecek fidye-i necat idi¹⁶³. II. Murad Mahmud Bey için yetmiş bin duka altın vermek suretiyle de bu sorunu çözmüş ve kardeşinin eşini esaretten kurtarmıştır¹⁶⁴.

Hafsa Hatun ile Mahmud Bey'in izdivaçları yaklaşık olarak yirmi iki yıl sürmüştür. Bu süre zarfında Hüseyin Çelebi, Ali Çelebi, Mustafa Çelebi, Hasan Çelebi, Süleyman Çelebi ve Mehmed Çelebi adında altı oğul ile Isfehan Şah adlı bir kızları olmuştur¹⁶⁵. Mahmud Bey esaretten kurtulmasından bir sene sonra 1445'te eşi Hafsa Hatun da hemen akabinde Mekke'de vefat etmiştir.

3.3. KÖPRÜLÜLER İLE YAPILAN EVLİLİKLER

Osmanlı Devleti'nde önemli bir mevki işgal eden emir ailelerinden biri de Köprülüler idi. Özellikle XVII. yüzyılda sultan IV. Mehmed döneminde görev yapan Köprülü Mehmed Paşa ve oğlu Köprülü Fazıl Ahmed Paşa mühim icraatlara imza atarak devleti II. Viyana seferine kadar yaklaşık çeyrek asır XVI. yüzyıldaki güçlü görüntüsüne geri döndürmüştür. Ancak bizim konumuz açısından önemli olan icraatları değil Osmanlı hanedanıyla yapmış oldukları evliliklerdir.

Osmanlı Devleti'nde hanedanlar arası evliliğin nihayete ermesiyle sultan kızları, kardeşleri ya da torunları önemli devlet adamlarına eş olarak verilmeye başlamıştı. Bu uygulamanın örneklerinden birine de Osmanlı tarihinde Çandarlılarla birlikte en çok sadrazamı çıkaran Köprülü ailesiyle yapılan evliliklerde görüyoruz.

Sultan IV. Mehmed'in kızı Emetullah Ümmi Küçük Sultan'la Köprülülerden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ilk izdivaca imza atmışlardır. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa aynı zamanda Köprülü Mehmed Paşa'nın kızı Saliha Hanım ile evlenerek damadı olmuştu. Daha sonra ise IV. Mehmed'in kızı Emetullah Ümmi Küçük Sultan'la evlenerek Osmanlı hanedanına damad olmuştur¹⁶⁶. 1675 yılında Edirne'de onu taltif için yapılan bu izdivaçtan sonra kayınpederi IV. Mehmed tarafından sadrazamlık görevine

¹⁶³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1974), *Çandarlı Vezir Ailesi*, TTK Yay., Ankara, 97; Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma*, C. II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, 3. Baskı, TTK. Yay., Ankara, 647.

¹⁶⁴ Bazı kayıtlara göre Semendire'ye mukabil iade edilmiştir. Uzunçarşılı, (1974), a.g.e., 98.

¹⁶⁵ Uluçay eserinde Hüseyin, Ali, Mustafa, Hasan ve Isfehan Şah'ın adlarını vererek 5 çocukları olduğunu belirtmiştir. Uluçay, (1992), a.g.e., 12; Uzunçarşılı, (1998), Selçuk Hatun, 253.

¹⁶⁶ Uluçay onun ablası Hatice Sultan'ın düğününde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya evlilik için namzet edildiğini ancak yaşının küçük olmasından ve Kara Mustafa Paşa'nın öldürülmesinden dolayı evliliğin gerçekleşmediğini belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 69, 70

tayin olmuştur. Böylece sultan başarılı olarak addettiği Köprülüler sülalesinden bir kişiyi daha atayarak aynı zamanda onların nüfuzundan yararlanmayı düşünmüştür.

Köprülüler sülalesiyle yapılan ikinci evlilik sultan II. Mustafa'nın kızı Ayşe Sultan ile Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa'nın oğlu Hacı-Fazıl Numan Paşa arasında meydana gelmiştir. Bu izdivacın çok önceden kararlaştırılmasına rağmen uzun bir zamandan sonra yapılması gibi bir özelliği vardır. 1703 senesinde yapılması planlanan düğün Edirne vak'asının ortaya çıkması nedeniyle ertelenmiştir¹⁶⁷. Düğün tarihleri kesin olmamakla birlikte 1710 olarak kabul edilir ve izdivaçları yedi yıl sürmüştür¹⁶⁸. İzdivaçlarından sonra kısa bir süre de olsa iki aylığına sadrazamlık yapmıştır¹⁶⁹. Son görevi olan Girit valiliği sırasında vefat etmiştir.

Köprülü vezir ailesi ile yapılan son evlilik yine II. Mustafa'nın kızlarından Safiye Sultan ile damad Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa arasında yapılmıştır. Düğünleri II. Mustafa'nın tahttan indirilmesiyle gecikmeli de olsa 1710 yılında mutantan bir şekilde yapılmıştır¹⁷⁰. Yaklaşık olarak on üç yıl süren evliliklerinden Ebu-Bekr Bey¹⁷¹ ve Zahide Sultan dünyaya gelmiştir. Zahide Hanımsultan Hacı Süleyman Paşa ile evlenmiş ve 1790 yılında vefat etmiştir. Ebu-Bekr'in akıbeti hakkında ise yeterli bilgimiz yoktur.

3.4. DEVLET ADAMLARIYLA YAPILAN DİĞER EVLİLİKLER

Osmanlı hanedanı içerisinde yapılan ve genelde sultan kızlarının veya torunlarının başarılı devlet adamlarıyla yaptıkları evliliklerdir. Devletin ilk iki yüzyılı içerisindeki evlilikleri genelde yerli ve yabancı hanedanlarla yapılan siyasi izdivaçlardan müteşekkildi. Bu süre içerisinde sultan kızları veya torunlarının devlet adamlarıyla yaptıkları evliliklerin sayısı oldukça azdı. Ancak XVI. yüzyıla doğru devlet adamlarıyla yapılan evliliklerin sayısının artmaya başladığı gözlemlenmektedir.

¹⁶⁷ Edirne olayı ile ilgili Bkz. Orhan Fuad Köprülü, (1997), Feyzullah Efendi, *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, MEB Yay., Eskişehir, 593-600.

¹⁶⁸ Uluçay nişanlandıklarını ancak II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi nedeniyle düğünün gerçekleşmediğini belirtir. Uluçay, (1992), a.g.e., 75; Tayyip Gökbilgin ise nikah ve düğün merasimlerinin 1708'de yapıldığını belirtir. M. Tayyip Gökbilgin, (1997), Köprülüler, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yay., Eskişehir, 906.

¹⁶⁹ Erhan Afyoncu, (2004), *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu II*, 9. Baskı, Yeditepe Yay., İstanbul, 103.

¹⁷⁰ Bu düğün töreni ve diğer şeyler için Bkz. Çağatay Uluçay, (1958), Fatma ve Safiye Sultanların Düğünlerine Ait Bir Araştırma, *İstanbul Enstitüsü Mec.*, S. 4, İstanbul, 148-152.

¹⁷¹ Öztuna, (1990), a.g.e., 214.

Osmanlıların Anadolu'da birliğini temin etmesinden sonra etrafta kızlarını verecek hanedan kalmadığından sultanları büyük devlet adamlarıyla evlendirmeye başlamışlardı. Bu evliliklerde de siyasi çıkarlar gözetilmeye ve güçlü devlet adamlarını böylece hanedana bağlamaya devam edilmiştir. Damad ünvanı vererek sevdiği devlet adamını taltif etmek padişahların sık başvurduğu bir yoldu. Devlet adamları ise hanedana damad olarak nüfuzlarını arttırma imkânına sahip olmuş oluyorlardı.

XV. yüzyılda örneklerini görmeye başladığımız sultan kızlarının evliliklerinden birinde sultan I. Mehmed'in kızı Hadice Sultan ile Anadolu beylerbeyi Karaca Paşa'yı görmekteyiz. 1423 yılında Edirne'de yapılan bu izdivaç Karaca Paşa'nın Varna savaşında şehit olması üzerine yaklaşık olarak yirmi bir yıl sürmüştür.

II. Mehmed döneminden önce sultan kızları ile devlet adamları arasında birkaç evlilik olsa da asıl artış bu dönemle birlikte yaşanmaya başlamıştır. Çünkü Fatih'le birlikte imparatorluğun sonuna kadar sürecek yeni bir ittifaklar örüntüsü yani devletin en üst görevlilerinin Osmanlı hanedanına evlilik yoluyla bağlanması başlamıştır. Bu uygulamanın ortaya çıkmasında Bizans ve Sırbistan devletleriyle Karaman, Germiyan, Candaroğlu gibi Anadolu beyliklerinin Osmanlı ülkesine katılması yani devletler havuzunun kurumasının etkisi vardır. Böyle olunca padişahlar ve onların aile üyeleri için uygun eş adayları azalmıştır.

II. Mehmed'in şehzadeliği döneminde yapılan sultan kızı devlet adamı evliliklerinden biri II. Murad'ın kızı Fatma Sultan ile Zağanos Mehmed Paşa arasında meydana gelmiştir. Zağanos Mehmed Paşa II. Murad'ın kızı ile evlenmek suretiyle onun damadı, kızı Hadice Hatun'u da şehzade Mehmed'e vererek onun kayınpederi olmuş ve böylelikle Osmanlı hanedanıyla çift başlı bir akrabalık kurmuştur¹⁷². Fatma sultan ile evliliklerinden Ahmed Çelebi ve Hamza Bey adlarında iki oğulları olmuştur. Ahmed Çelebi Osmanlıların hizmetinde defterdarlık yapmıştır, Hamza Bey ile ilgili ise yeterli bilgimiz yoktur.

Zağanos Mehmed Paşa, 1443 yılında vezir olarak Osmanlı Devleti'nde önemli görevler ifa etmiş ve Fatih'in lalalığı görevinde bulunarak da onun yetişmesinde rol

¹⁷² Uluçay, Fatma Hatun'un Zağanos Mehmed Paşa ile değil, Candarlı İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi ile evlendiğini belirtmiştir. Uluçay, (1992), a.g.e., 17.

almıştır. İstanbul'un fethinde önemli görevler üstlenmiş ve fethin gerçekleşmesinde damadı Fatih'e yardımcı olmuştur. Aynı zamanda Mora isyanının bastırılmasında ve Fatih'in Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine yaptığı seferde yer almıştır. Böylece II. Murad'ın kızını vererek kendisine damad yaptığı ve daha sonra da Fatih'in kayınpederi olan Zağanos Mehmed Paşa hanedana önemli hizmetlerde bulunmuştur. Padişah da önemli ve güçlü bir devlet adamını kendi ekibinin içerisine dahil ederek yapacağı işlerde yardımcı olacak bir görevliyi kazanıyordu.

XVI. yüzyıla geldiğimizde artık hanedanlar arası evlilikten ziyade sultan kızlarının devlet hizmetinde bulunan askeri ve mülki ricalden kişilerle izdivaçlar yaptığını görmekteyiz. Bu evliliklerden biri de II. Bayezid'in Bülbül Hatun'dan doğan kızı Hundi Sultan ile Hersekzade Ahmed Paşa arasında yapılmıştır¹⁷³. Hersekzade Ahmed Paşa'nın Anadolu beylerbeyi iken 1484 yılında yapılan evlilik yaklaşık olarak otuz yıl sürmüştür. Hundi Sultan'ın eşi bu süre zarfında şehzadeler mücadelesinde taraf tutmasından dolayı sık sık sadrazamlıktan atılmıştır. Bu durum da Hundi Sultan'ın Bursalılarla arasının açılmasına neden olmuştur.

Memlükler'le yapılan mücadelelerde ön plana çıkan Hersekzade Ahmed Paşa ile Hundi Sultan'ın evliliklerinden Kamerşah ve Hümaşah adlarında iki kızları ile Mustafa ve Musa olmak üzere iki oğulları olmuştur. Bunlardan Mustafa 1533'te Bozok sancakbeyi iken asilere karşı yapılan mücadelede şehit düşmüştür. Diğer çocukların akıbeti hakkında ise bilgimiz bulunmamaktadır.

II. Bayezid'in bir diğer kızı Ayşe Sultan, Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa ile Amasya'da evlenmiştir. İzdivaçları yirmi dört yıl sürmekle beraber bu süre içerisinde Ayşe, Gevherşah, Kamerşah ve Fatma adlarında dört kızları ile Ahmed ve Mustafa adında iki oğulları olmuştur. Ayşe Mihrihan Hanım Sultan¹⁷⁴ Dukaginzade Mehmed Bey ile Ankara sancakbeyi iken, Gevherşah Hanım Sultan Ömer Bey oğlu İbrahim Bey ile, Fatma sadrazam Mesih Paşa'nın oğlu Ali Bey ile, Kamerşah yine sadrazam Mesih Paşa'nın bir başka oğlu Ahmed Bey ile evlenmiştir.

¹⁷³ II. Bayezid, babası II. Mehmed'in ölümünden sonra çıkan taht mücadelesinde kardeşi Cem'e karşı kendisini destekleyen Hersekzade Ahmed Paşa'yı kızıyla evlendirerek onu taltif etmiştir. Finkel, (2007), a.g.e., 74.

¹⁷⁴ Uluçay, Mihrihan'ın Ayşe ile aynı kişi olmadığını Ayşe Sultan ile Sinan Paşa'nın evliliklerinden Mihrihan adında bir başka kızları daha olduğunu belirtmiştir. Uluçay, (1992), a.g.e., 26.

II. Bayezid'in kızlarından Gevherimülük Sultan ile Dukaginzade Mehmet Bey bir başka evliliğe imza atmışlardır. 25 yıl süren izdivaçları sonucunda Neslişah Sultan dünyaya gelmiştir. O da Dukaginzadelerden İskender Bey'le evlenmiş ancak bu durum uzun sürmeyerek 1559 yılında vefat etmiştir.

II. Bayezid'in bir başka kızı olan Şah Sultan 1490 yılında İskenderiye sancakbeyi Nasuh Bey ile evlenmiştir. Nasuh Bey Taşeli, İşkodra ve Silistre sancakbeyliği görevlerinde bulunarak devlete hizmet etmiştir. Şah Sultan ile 16 yıl süren izdivaçlarından adı tespit edilemeyen bir kızları olmuştur.

Antalyalı Bâli Paşa ile evlenen II. Bayezid'in bir diğer kızı da Hüma Sultan'dır. 1482 yılında başlayan birliktelikleri yaklaşık olarak on yıl sürmüştür. Damad Bâli Paşa, bu süre zarfında vezirlik görevinde bulunmak suretiyle devlet için çalışmıştır.

Yavuz Sultan Selim döneminde de sultan kızları ile devlet adamları arasındaki evliliklerin devam ettiğine şahit olmaktayız. Yavuz'un kızlarından Hatice Sultan ile ilk eşi Ağrıboz sancakbeyi İskender Paşa 1509 yılında evlenmişlerdir. Bu birliktelikten Mehmed, Süleyman, Ali, Kara Osmanşah ve Nefise adlarında beş çocukları olmuştur. Kanuni 1520'de tahta çıkınca Osmanşah'a kaydı hayat ile Mora, İnebahtı ve Teselya sancaklarını vermiş ve o da ölünceye dek buraları idare etmiştir¹⁷⁵.

Hatice Sultan ikinci evliliğini 1524'te meşhur vezir-i azam Makbul İbrahim Paşa ile yapmıştır. Düğünleri İstanbul'da İbrahim Paşa sarayında 15 gün süreyle devam etmiş ve çok mutantan bir şekilde yapılmıştır¹⁷⁶. Evlilikleri on iki yıl sürmekle birlikte Mehmet Şah, Hanım Sultan ve adı bilinmeyen bir kızları olmak üzere üç çocukları olmuştur.

Osmanlı tarihinde seçkin bir devlet adamı olan Makbul İbrahim Paşa özellikle Kanuni zamanında önemli vazifelerde bulunmuştu. Daha Hatice Sultan'la¹⁷⁷

¹⁷⁵ Öztuna, (1990), a.g.e., 151.

¹⁷⁶ Uluçay, bu düğünü Osmanlı hanedanının İstanbul'da yaptırdığı ilk muhteşem düğün şeklinde tavsif etmektedir. Uluçay, (1992), a.g.e., 32.

¹⁷⁷ İbrahim Paşa'nın eşinin adı Hatice Sultan ile Muhsine Hatun arasında münakaşa konusu olmuştur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, yayınlamış olduğu makalede Kanuni'nin veziriazamı Makbul İbrahim Paşa'nın padişah damadı olmadığını belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da muasır tarihçilerden Celalzade, Lütfi Paşa ve Ali'nin karısının adından bahsetmemelerini, Hatice Sultan'ın kocasının İskender Paşa ve oğulları Osmanşah Bey olmasını, İbrahim

evlenmeden önce Kanuni Manisa'da sancakbeyi iken onunla tanışma imkânına nail olarak onun nedimi olmuştu. Zamanla mesleğinde yükselmiş ve Enderun'da görev yaparken 1523 yılında Kanuni tarafından vezir-i azamlık görevine atanmıştır¹⁷⁸. Vezir-i azamlık göreviyle beraber Rumeli Beylerbeyliğinin de bahşedilmesi İbrahim Paşa'ya muazzam bir güç sağlamıştı. Sefer-i hümayunlara katılarak da bu gücün daha da artmasını sağlamıştır. Mohaç savaşında Budapeşte'nin, 1534-1535 doğu seferinde Safevilerle yapılan mücadelede Tebriz'in ve Bağdad'ın alınmasında Kanuni'ye refakat etmiştir. Ancak artan nüfuzu ve iktidarı tekeline almaya başlaması, her istediğinin yerine getirilmesi ve onun oluru alınmadan hiçbir şeyin yapılmaması yani kendisinin bir nevi padişah gibi hareket etmesi sonunu hazırlamaya yeterli olan etkenlerden biridir.

İbrahim Paşa'nın yavaş yavaş kariyerinin sonuna gelmesinde hanedan içerisinde meydana gelen iktidarı ele geçirme kavgasının etkisi olmuştur. İbrahim Paşa'nın özellikle şehzade Mustafa ve annesi Mahidevran ile arasının iyi olduğunu yazışmalarından görebiliyoruz. Bu durum ise aralarının açık olduğu sultanın nikahlı hasekisi Hürrem Sultan'ın hoşnutsuzluğunu daha da arttırmıştı. Hürrem'in de amacı sultan öldükten sonra kendi oğullarından birini Mehmed veya Bayezid'i tahta çıkartmaktı. Bu yüzden İbrahim Paşa'ya karşı sultanı etki altına alarak onun idam edilmesinde rol oynamış olabilir. İbrahim Paşa'nın¹⁷⁹, kaynanası Hafsa Sultan'ın 1534 yılında ölümünden hemen sonra ilk fırsatta doğu seferinden döner dönmez 1536'da idam edilmesi de bunu doğrular niteliktedir. Çünkü Hafsa Sultan'ın kızı ve damadı ile doğal olarak yakın bağları vardı. Yani İbrahim Paşa'nın düşüşünde en büyük âmilin Hürrem Sultan olduğu görülmektedir. Hürrem de böylece Mustafa'ya yakın olan güçlü

Paşa'nın eşine yazdığı mektuplardaki elfazın Sultanlara yazılması icap eden kelimeler olmamasını gösterir. Ayrıca İbrahim Paşa'nın eşinin adının Muhsine olduğunu gösteren bir mektup da ortaya çıkmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1965), Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir-i Azamı Makbul ve Maktul İbrahim Paşa Padişah Damadı Değildi, *Belleten*, XXIX/114, Ankara, 355-361; Çağatay Uluçay ise bu duruma farklı bir bakış açısı getiriyor. Hükümdarın ve ailesinin nefretini kazanmış ve Kanuni hanedanı arasında lanetle anılan birinin eşinin sultan olduğunu yazmaya kimsenin cesaret edemediğini ve bu yüzden de gerek Celalzade'nin gerekse Lütfi Paşa'nın düğünü etrafıca anlattıkları halde gelinin adını veremediklerini belirtmiştir. Oysa Peçevi ve Münecimbaşı açık olarak İbrahim Paşa'nın padişah kızıyla evlendiğini yazarlar. Uluçay'a göre debdebeli bir düğün ancak bir sultan kızı ile yapılan düğünlerde yapılabilirdi. Diğer gerekçeleri de açıklayarak İbrahim Paşa'nın Hatice Sultan ile evlendiğini belirtmiştir. Çağatay Uluçay, (1970), Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi İle İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar, *Kanuni Armağanı 1970'den ayırtbasım*, TTK Yay., Ankara, 233-237.

¹⁷⁸ Leslie Pierce vezirliğe yükselmenin belirlenmiş bir kariyer sıralaması sonucunda oluştuğunu yani sarayın Enderun bölümünde görev yapan birinin daha sonra birun bölümüne gerçek yeniçeri ağası, miralem veya mirahur olarak görevine devam ettiğini buradan sancakbeyliğine sonra da Rumeli ve Anadolu beylerbeyliklerinin birine en sonunda da vezirlik payesini alarak dördüncü vezirlikten sadrazamlığa kadar devam eden bir hiyerarşinin olduğunu belirtmiştir. Oysa İbrahim Paşa, bu hiyerarşik sıralamaya uymamış, doğrudan Enderun'dan sadrazamlığa yükseltilmiştir. Peirce, (2002), a.g.e., 97.

¹⁷⁹ İbrahim Paşa hakkında geniş bilgi için Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, İbrahim Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, C. V/II, MEB Yay., 908-915.

sadrazamı ortadan kaldırarak kendi oğullarından birinin tahta geçmesi için zemin hazırlamaya başlamıştır.

Yavuz'un kızlarından bir diğeri Beyhan Sultan şehzadeliğinde Yavuz'un beylerinden olan Ferhad Paşa ile izdivaç yapmıştır. Yeniçeri ağalığı, Rumeli beylerbeyi, 1516 yılında Şam beylerbeyi ve 1521'de ikinci vezir olarak görev yapmıştır. Beyhan Sultan¹⁸⁰ eşinin idam edilmesinden sonra ikinci evliliğini Mehmed Paşa ile yapmıştır. Bu izdivaçtan dünyaya gelen Esmahan Sultan'ın akıbeti hakkında ise bilgimiz bulunmamaktadır.

Yavuz'un kızı Şah Sultan ile sancakbeyi Lütü Paşa bir başka sultan kızı ve devlet adamı evliliğine imza atmışlardır¹⁸¹. Lütü Paşa Yavuz'un Çaldıran ve Mısır seferlerine katılmış, görevinde zamanla yükselerek sancakbeyliğinden vezir-i azamlık mertebesine ulaşmıştır. Ancak zamanla eşiyle arası açılmış ve 1541 yılında on dokuz yıl süren izdivaçları boşanma suretiyle sona ermiş, vezir-i azamlık görevinden de azledilmiştir.

Şah Sultan ile Lütü Paşa'nın evliliklerinden Esmahan Sultan adında bir kızları olduğu kesindir¹⁸². Ancak Ahmed, Abdi ve Mahmud Bey adlı çocukların bu izdivaçtan olup olmadıkları belli değildir. Lütü Paşa'nın ilk eşinden olma ihtimali vardır.

Yavuz'un bir diğeri kızı Fatma Sultan ilk evliliğini Antalya sancakbeyi Mustafa Paşa ile ikincisini de Kara Ahmed Paşa ile yapmıştır. 1532 yılında Fatma Sultan'la evlenen Kara Ahmed Paşa, Rumeli beylerbeyliği ve vezirlik görevlerinde bulunduktan sonra 1553'te vezir-i azam Rüstem Paşa'nın görevinden azledilmesi üzerine onun yerine vezir-i azam olmuştur. Ancak görevini sadece iki yıl sürdürebilmiş, 1555'te idam edilmiş ve vezir-i azamlık görevine tekrar Rüstem Paşa getirilmiştir¹⁸³.

¹⁸⁰ Peirce, Hafsa Hatun'un oğlu Süleyman'ın kardeşi Beyhan Sultan'ın vezir kocasını idamdan korumaya çalıştığını belirtmiştir. Burada kastettiği kişi Beyhan Sultan'ın ilk eşi ve 1521'de vezir olmasından dolayı Ferhad Paşa olmalıdır. Ancak idamı bir süre engellendiyse de 1524 yılında idam edilmiştir. Peirce, (1992), a.g.e., 106.

¹⁸¹ Tayyip Gökbilgin bu evlenmenin Lütü Paşa'nın vezir-i azamlığı esnasında olduğunu yazsa da bu bilginin doğru olmaması gerekir. Çünkü, bu izdivacın 1523 yılından önce olduğu bilinmektedir. Lütü Paşa ise 1539'da vezir-i azam olmuştur. Tayyip Gökbilgin (1997), Lütü Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, C. VII, MEB Yay., 99.

¹⁸² Uluçay, (1992), a.g.e., 33; Öztuna, (1990), a.g.e., 154.

¹⁸³ Peirce, Kara Ahmed Paşa'nın idamında Hürrem-Mihrimah-Rüstem ittifakının etkili olduğunu söyleyenlerin de var olduğunu belirtmiştir. Peirce, (2002), a.g.e., 112.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında sultan kızlarının önde gelen devlet adamları ile izdivaçlarına devam edilmiştir. Kanuni'nin Hürrem Sultan'dan doğan kızı Mihrimah Sultan ile Diyarbakır Beylerbeyi Rüstem Paşa 1539 yılında evlenmişlerdir¹⁸⁴. Düğünleri Şehzade Bayezid ile Cihangir'in sünnet düğünleriyle birlikte tantanalı bir şekilde yapılmıştır. Yirmi iki yıl süren izdivaçlarından Ayşe Hümaşah ile Osman Bey doğmuştur. Ayşe Hümaşah önce sadrazam Semiz Ahmed Paşa ile daha sonra da Nişancı Feridun Paşa ile evlenmiş ve 1594 yılında kardeşi Osman Bey de 1576 yılında vefat etmiştir.

Damad Rüstem Paşa Kanuni döneminin önemli şahsiyetlerinden biri olup hanedan içerisinde oldukça etkili olmuştur. Diyarbakır Beylerbeyi iken hanedana damad olmuş ve ilerleyen zamanda 1544 yılında vezir-i azam olarak etkisini arttırmaya başlamıştır. Bu yükselişinde ise kaynanası Hürrem Sultan'ın büyük desteğini görmüştür. Hürrem Sultan, kızı Mihrimah ve damadı Rüstem Paşa üçlü ittifakı Kanuni'nin diğer eşi Mahidevran ve oğlu Mustafa'yı tasfiye etmeye çalışmışlar ve entrikaları neticesinde 1553 yılında şehzade Mustafa'nın öldürülmesine neden olmuşlardır. Yeniçeriler çok sevdikleri¹⁸⁵ Mustafa'nın öldürülmesinden Hürrem ve Rüstem'i sorumlu tutmuşlar, bunun üzerine de Kanuni damadını görevinden azletmiştir. Ancak Rüstem Paşa iki yıl süren bu durumun sonucunda 1555 yılında tekrar vezir-i azamlık görevine dönmüştür. Bu gelişmede de yine Hürrem Sultan'ın etkisi olmuştur. Rüstem Paşa'nın görevden alınmasından sonra Hürrem, sultana yazarak onun için şefaatte bulunmuştur¹⁸⁶.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus da sultan kızı damad evliliğinden sadece sultanların değil anneleri ve hasekilerinin de büyük yarar sağlamasıdır. Bunun ilk örneğini de sultan Süleyman'ın eşi Hürrem ile Rüstem Paşa'nın ittifaklarında görmekteyiz. Böylece Hürrem şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırarak kendi oğullarının tahta geçmesi için bir adım öne geçmiştir.

¹⁸⁴ Kanuni kızını Rüstem Paşa'ya vermek istediğinde onu sevmeyenler cüzzamlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kanuni bunun üzerine hekimbaşını Diyarbakır'a göndermiş ve hekimbaşının cüzzamlı birinde bit olmayacağını ama Rüstem Paşa'da bit gördüğünü bu yüzden cüzzamlı olmadığını belirtmesi üzerine kızını ona vermiştir. Peçevi İbrahim Efendi, (1999), *Peçevi Tarihi I*, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, 3. Baskı, Kültür Bak. Yay., Ankara, 23.

¹⁸⁵ Peçevi'nin deyişiyle Mustafa "şan ve unvan sahibiydi, bilgisi, serbest fikirliliği, adilliği ve cömertliği ile tüm şehzadeleri kıskandırmıyordu, askerlerin de hemen hemen hepsi onu tek vücut, tek yürek gibi seviyorlardı" Peçevi, Tarih I, 300.

¹⁸⁶ "Rüstem Paşa kölenizdir. Asil teveccühünüzü ondan esirgemeyin bahtı güzel sultanım. Kimsenin sözlerine kulak asmayın. Bu defalık, köleniz Mihrimah'ın başı için bırakın, benim bahtı güzel hünkârım, kendi başınız ve benim başım için de yüce sultanım" M. Çağatay Uluçay, (1950), *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Tarih Dünyası Mec. Yay., İstanbul, 43.

Rüstem Paşa ikinci vezir-i azamlık döneminde eşi Mihrimah ve Hürrem ile Bayezid'in padişah olması için çalışmalarına devam etmiştir. Ancak 1558 yılında Hürrem'in ölmesi planlarını boşa çıkardı ve bundan sonra isteklerinin yerine gelmesi çok zor görünüyordu. Ancak bir süre sonra Bayezid ile de aralarının açılması nedeniyle ona karşı Selim'i tutmaya başladılar. Rüstem Paşa vezir-i azamlık görevini devam ettirirken 1561 yılında vefat etmiş ve siyasi hayatı sona ermiştir. Dul kalan eşi Mihrimah Sultan da 1578'de ölmüştür.

Kanuni'den sonra tahta geçen II. Selim, kızlarını devlet adamlarıyla evlendiren bir diğer sultandır. Nurbânû Sultan'dan doğan İsmihan adlı kızını Sokullu Mehmed Paşa'ya vermiştir. Şehzade Selim ile Bayezid mücadelesinde Selim'in üstünlüğünü temin eden Sokullu'ya başarısına mükâfaten 1562 yılında nikâh edilmiştir. Ancak bu sırada iki hanımla evli bulunan Sokullu, eşlerini boşamak zorunda kalmıştır. İsmihan Sultan ile evliliklerinden İbrahim Han dünyaya gelmiştir¹⁸⁷. Damad Sokullu Mehmed Paşa Kanuni tarafından 1565 yılında vezir-i azamlık görevine getirilmiş ve II. Selim'in saltanatı boyunca ve III. Murad'ın hükümdarlığının ilk beş yılında görevine devam etmiş ve 1579 yılında suikast sonucu öldürülmüştür.

İsmihan Sultan ikinci evliliğini Budin valisi Kalaylıkoz Ali Paşa ile yapmıştır. Ancak bu evlilik bir yıl sonra 1585 yılında İsmihan Sultan'ın ölümüyle sona ermiştir. İzdivaçlarından Mahmud adında bir oğulları olduysa da küçük yaşta ölmüştür.

II. Selim'in küçük kızı Fatma Sultan 1574 yılında Kanijeli Siyavuş Paşa ile evlenmiştir. Siyavuş Paşa, yeniçeri ağalığı, Rumeli beylerbeyi ve vezirlik görevlerinden sonra vezir-i azam olmuştur. 8 yıl süren izdivaçlarından Ahmed, Abdülkadir, Süleyman ve Mustafa adında dört oğlu ve adı bilinmeyen bir kızları olmuştur.

III. Murad döneminde devam eden sultan kızlarının evliliklerinden ilkinde Safiye Sultan'dan doğan kızı Ayşe Sultan ile Kanijeli İbrahim Paşa arasında şahid olmaktayız. 1586'da yapılan düğünleri oldukça tantanalı olmuştur¹⁸⁸. İbrahim Paşa, Ayşe Sultan ile 15 yıl süren izdivaçları boyunca üç kez onun kardeşi III. Mehmed'in sadrazamı

¹⁸⁷ Öztuna, Pir Mehmed, Ahmed, ve Safiyye Sultan'ın da bu izdivaçtan olduğunu belirtmiştir. Öztuna, (1990), a.g.e., 167.

¹⁸⁸ Öztuna, sultan nikahları yüz bin altına kıyılırken ilk defa bu nikahın üç yüz bin altına kıyıldığını belirtir. Öztuna, (1990), a.g.e., 172.

olmuştur¹⁸⁹. 1601 yılına kadar süren evlilikleri boyunca çocuklarının olmadığı görülmektedir.

Osmanlı hanedanında kayınvalide ve vezir damad ilişkisinin bir başka örneğini de Safiye Sultan ile İbrahim Paşa vermiştir. Safiye sultan, damadı sayesinde hanedan içerisindeki politikalarda etkili olmuştur. İbrahim Paşa ise saraya damad olduğu andan itibaren görevinde yükselmiş ve kayınvalidesi Safiye Sultan'ın muavenetiyle parlak bir kariyere ulaşmıştır.

III. Murad'ın kızlarından Fatma Sultan ile Kaptan-ı Derya Halil Paşa 1593 yılında evlenmişlerdir. Nikâhlarını Hoca Sadettin Efendi üç yüz bin altın ile kıymıştır ve muhteşem bir düğün olmuştur¹⁹⁰. On sene süren izdivaçları boyunca Hasan ve Mahmud adında iki çocukları olmuştur.

I. Ahmed, hükümdarlığı süresince kızlarını devlet adamlarıyla evlendirmeye devam etmiştir. Kızlarından Ayşe Sultan ile sadrazam Gümülcine'li Nasuh Paşa 1612 yılında izdivaç yapmışlardır. Ancak bu evlilik uzun sürmemiş ve 1614'te Nasuh Paşa'nın öldürülmesiyle sona ermiştir.

En fazla evlilik yapan sultan kızlarından biri olan Ayşe'nin daha sonra evlendiği kişiler arasında Van beylerbeyi Hafız Ahmed Paşa, Diyarbakır valisi Murtaza Paşa, Halep ve Şam beylerbeyi Ahmed Paşa, Voynuk Ahmed Paşa ve vezir İbşir Mustafa Paşa vardı. Bu kişilerden özellikle İbşir Mustafa Paşa ile yapılan evlilik oldukça ilginçtir.

İbşir Mustafa Paşa, 1655 yılında Ayşe Sultan ile kısa süreliğine de olsa izdivac yapmıştır. Evlenmeden önce İbşir Mustafa Paşa devrinin kötü geçmişi vezirlerinden biri olarak ün yapmıştı. Ancak Ayşe Sultan ile evlenmesinden sonra onun ısrarlarıyla belalı bir soyguncu ve eşkıya olan vezir sadrazam yapılmıştır¹⁹¹. IV. Mehmed ve Valide Turhan Sultan onu damad yapmak ve sadrazam tayin etmek stratejisini benimsediler.

¹⁸⁹ Peirce, Mehmed'in validesi Safiye Sultan'ın ona Eğri zaferinden dolayı gönderdiği mektuplarda onu kutlayan ve sadrazamlığı Ciğalazade Sinan Paşa'ya vermesini eleştiren mektuplardan sonra zaferde büyük pay sahibi olan ve belki de daha önemlisi Safiye'nin damadı olan eski sadrazam İbrahim Paşa'yı ilk fırsatta yeniden göreve atadığını belirtmiştir. Peirce, (2002), a.g.e., 320.

¹⁹⁰ Uluçay, divân çalışmalarına bir hafta ara verildiğini belirtmiştir. Uluçay, (1992), a.g.e., 46.

¹⁹¹ Uluçay, (1992), a.g.e., 51.

Bu göreve gelmesinde eşinin telkinleri etkili olsa da asıl neden onun eşkıyalıklarına ve soygunlarına son vermektir. Hanedan böylece bir paşayı damad olarak sultan ailesi içerisine dahil ederek fesadı kontrol altına almayı amaç edinmiştir. Paşa'nın İstanbul'a gelmesi ve orada karısının sarayında yaşaması gerekeceğinden yeri sabitleşecekti ve devlet onu denetim altında tutabilecekti. İstanbul'a gelişinden henüz kısa bir zaman geçmişti ki burada çıkan bir ayaklanmada öldürülmüştür. Bu evlilik aynı zamanda hoşnutsuz paşayı onurlandırma ve hükümdar hanesiyle birleştirme işlevi görmüştür.

IV. Murad'ın kızlarından Kaya Sultan ile Melek Ahmed Paşa 1644 yılında evlenmişlerdir. IV. Murad kızını daha önce Silahdar Mustafa Paşa'ya vermek istediye de vezir-i azam Kara Mustafa Paşa buna razı olmamıştı. İkili arasındaki yaş farkının fazla olmasından dolayı ilk zamanlar sorunlu geçtiyse de ilerleyen zamanda mutlu bir evlilik sürdürmüşlerdir. Bu izdivaçtan Fatma Sultan ve adı bilinmeyen bir kızları olmuştur.

Kaya Sultan kocasını her defasında stratejik ve mali yardımlarla desteklemiştir. Onun hâmesi olarak yardımını esirgemezdi ve eşiyle bu kadar iyi geçinen başka bir sultan kızı olmadığı belirtilirdi. Özellikle Evliya Çelebi tarafından ikisinin arasındaki uyumun muazzam olduğu övücü sözlerle ifade edilmiştir¹⁹².

Melek Ahmed Paşa ikinci evliliğini I. Ahmed'in Kösem Mahpeyker Sultan'dan olan kızı ve Kaya Sultan'ın teyzesi Fatma Sultan'la yapmıştır. Fatma Sultan'ın başından bu izdivaca kadar pek çok evlilik geçmiş ve en sonuncusunu da yaşı oldukça ilerlemiş olan Melek Ahmed Paşa ile yapmıştır. Evliya'nın anlatımına göre Paşa bu evliliğe taraftar değildi ama sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın kendisine düşmanlığı neticesinde evlenmek zorunda kaldığı düşüncesi içerisindeydi. Zaten her ikisinin de yaşının epeyce ilerlediği bir dönemde yapılan bu evlilik Paşa'nın ölümüyle son bulmuştur.

Sultan İbrahim döneminde özellikle küçük yaşta sultan kızları devlet adamlarıyla evlenmeye başlamışlardır. Onlardan biri de henüz üç yaşında Silahdar

¹⁹² Peirce, Evliya Çelebi ile Kaya Sultan ve Melek Ahmed'in hanesi arasında çok yönlü bir bağ bulunduğunu, Evliya'nın Paşa'nın, kız kardeşinin de sultan kızının maiyetinde olduğunu, annesiyle paşanın kuzen olduklarını ifade etmiştir. Peirce, (2002), a.g.e., 195.

Yusuf Paşa ile evlenen İbrahim'in kızı Fatma Sultandır. İlk evliliği kocasının idamı nedeniyle bir sene sürmüş ve dört yaşında musahip Fazlı Paşa'ya verilmiştir. Fazlı Paşa sultan kızı ile evliliğinden sonra kaptan-ı derya olmuştur. Ancak bu görevinde uzun kalamamış, azledilerek dış vazifelere tayin edilmiştir.

Burada bizim için önemli olan husus niçin küçük yaştaki sultan kızlarının devlet adamlarıyla erken bir dönemde evlendirilmesine ihtiyaç duyulduğudur. Sultan kızı vezir birleşmesiyle yaratılan iktidar bağları sultan kızının yaşamı süresince birden fazla evlilik yapılabilmesiyle güçleniyordu. Kendilerinden yaş itibarıyla oldukça büyük olan vezir, sadrazam ve kaptan-derya gibi devlet görevlisi eşlerinin devamlı sefer-i hümayunlarda olmaları, her an ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları, idam ve doğal nedenlerden dolayı ölmeleri gibi durumlarda sık sık eş değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Bu nedenle bir sultan kızının ölene kadar en az beş veya altı kez evlendiği görülüyordu¹⁹³.

Sultan İbrahim'in bir diğer kızı Gevherhan Sultan için de yukarıda belirtilen aynı durumun geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Dört yaşında iken musahip Cafer Paşa'ya verilmiştir ve evliliklerinin ne kadar sürdüğü belli değildir. Sultan kızı bu evlilikten sonra ikinci izdivacını Çavuşzade Mehmed Paşa ile, son evliliğini de Kaptan-ı derya Helvacı Yusuf Paşa ile yapmıştır.

Sultan İbrahim'in kızlarından en ufak yaşta evlendirileni henüz iki yaşında 1647 yılında vezir-i azam Hezarpare Ahmed Paşa¹⁹⁴ ile izdivaç yapan Beyhan Sultan'dır. Bu sırada Ahmed Paşa evliydi ve eşinden boşatıldı. Ancak evlilikleri sadece bir sene sürmüş ve sultan kızı ikinci olarak Osman Paşa ve son olarak da 1689 yılında Bıyıklı Mustafa Paşa ile evlenmiştir. Öztuna bu son evliliğinden Hüseyin Bey adında bir oğlu olduğunu belirtmiştir¹⁹⁵.

IV. Mehmed'in hükümdarlığı döneminde sultan kızlarının evliliklerine devam ettiklerini görmekteyiz. Kızlarından Hatice Sultan, 1675 yılında ikinci vezir Mustafa

¹⁹³ Küçük çocukları nişanlama ya da evlendirmek sadece sultan ailesine mahsus değildi, böyle evlilikler 16. yüzyıl Anadolu kayıtlarında da görülmektedir. İlber Ortaylı, (1980), Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler, *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul, 33-40.

¹⁹⁴ Hezarpare=bin parça denilmesinin nedeni, yeniçerilerin Sultan İbrahim'i halletmelerinden sonra Paşa'yı parçalamalarından dolayı ölümünden sonra bu adla anılmıştır. Öztuna, (1990), a.g.e., 196.

¹⁹⁵ Öztuna, (1990), a.g.e., 197.

Paşa ile evlenmiştir. Edirne’de yapılan düğünleri yirmi gün sürmüş ve debdebeli bir şekilde yapılmıştır. Düğün esnasında Hatice Sultan’ın kardeşi Ümmi Sultan ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın da nikâhları kıyılmıştır. On bir yıl süren izdivaçlarından Mehmed, Hasan, Vasıf, Abdullah ve Ayşe adlarında beş çocukları olmuştur. Çocuklar hakkında yeterli bilgimiz bulunmamaktadır.

Hatice Sultan ikinci evliliğini 1691 yılında yapmış ve II. Ahmed kız kardeşini Silahdar Moralı Hasan Paşa’ya vermiştir. Hasan Paşa hanedana damad olmasının nimetlerinden faydalanmış ve 1703’te vezir-i azamlık görevine atanmıştır. Ancak, kısa süren bu görevinden sonra İzmit’e sürülmüştür. Eşi Hatice Sultan ise sultanların taşraya çıkmaları yasak olduğu halde padişah III. Ahmed’ten izin alarak kocasının yanına gitmiştir. Hasan Paşa’nın 1713’te ölümü üzerine izdivaçları sona ermiştir.

Burada üzerinde durmamız gereken önemli konulardan biri önceki dönemlere nispeten neden XVII. yüzyılda sultan kızı damad evliliklerinde bu kadar fazla artış yaşanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında en büyük amilin valide sultanların çabalarının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Evli sultan kızları anne ve babalarının yaşadığı hareme kolay ulaşma imkânına sahiptiler ve bilgi verme, kuryelik yapma ve politik strateji belirleme görevi yapabiliyorlardı. Valide sultanlar evli kızlarının sahip oldukları bu özellikleri göz önünde bulundurarak onların yapacakları evliliklere karışıp kiminle izdivaç yapacaklarına karar veriyorlardı. Sultan kızları ile annelerinin çıkarları genelde birbiriyle örtüşüyordu. Sultan kızlarının hedefi eşlerinin politik kariyerlerini ve buna bağlı olarak ömürlerini uzatmak, annelerinkini ise harem dışından kendilerine sadık ve politik müttefikler bulunmasını garanti altına almaktı. Bu nedenlerden dolayı sultan kızlarının evlilikleri aracılığıyla kurulan ilişki ağları büyük önem taşıyordu. Valide sultanlar bütün bunları hesaba katarak gerek sultan kızlarının gerekse de torunlarının izdivaçlarında belirleyici bir rol oynamışlardır.

XVIII. yüzyıla geldiğimizde sultan kızı devlet adamı evliliklerinin devam ettiğini görmekteyiz. II. Mustafa’nın kızı Emine Sultan ile Silahdar Çorlulu Ali Paşa 1708 yılında izdivaç yapmışlardır. O sırada sadrazam olan Ali Paşa’nın görevi sadece iki sene sürmüş ve 1711’de de vefat etmiştir. Emine Sultan onun ölümünden sonra Trabzon valisi Recep Paşa ile evlenmiştir. Son evliliğini ise Aydın muhassılı Abdullah Paşa ile yapmıştır.

II. Mustafa'nın bir diğerkızı Safiye Sultan ilk evliliğini daha önce belirttiğimiz gibi Köprülülerden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa ile yapmıştı. Onun ölümünden sonra Mirza Mehmed Paşa ve son olarak da Alaiyeli Ebubekir Paşa ile izdivaç yaparak evlilik serüvenine son vermiştir.

II. Mustafa'nın kızlarından olan Emetullah Sultan sadece bir evliliğe imza atmıştır. Amcası III. Ahmed tarafından 1720 yılında Kanije'li Sirke Osman Paşa'ya verilmiştir. Üç sene süren birlikteliklerinden Hibetullah adında bir kız çocukları olmuştur¹⁹⁶. Hibetullah sultan da Hacı Ali Paşa dört yıl süren bir evlilik yapmıştır.

III. Ahmed döneminde sultan kızları ile devlet adamları arasındaki evliliklerin devam ettiğine şahid olmaktadır. Kızlarından Fatma Sultan ilk evliliğini henüz beş yaşındayken Silahdar Ali Paşa ile yapmıştır. Ali Paşa saraya damad olmanın vermiş olduğu avantajı kullanarak hızla görevinde yükselmiş, önce vezir ve sadaret kaymakamı sonra da sadrazam olmuştur. Ancak bu görevinden kısa bir süre sonra 1716 yılında Avusturyalılarla yapılan savaşta şehit düşmüştür.

Fatma Sultan ikinci evliliğini meşhur devlet adamlarından sadaret kaymakamı Nevşehirli İbrahim Paşa ile yapmıştır. Henüz on üç yaşında olan Fatma ile eşi İbrahim Paşa arasında otuz yedi yaş fark vardı. On üç yıl süren lale devrini birlikte geçiren bu çiftten Mehmed Süreyya'nın belirttiğine göre Mehmed adında bir oğulları dünyaya gelmiştir¹⁹⁷.

İbrahim Paşa, hanedana damad olduktan sonra sadrazamlık ve ordu komutanlığı görevleri tevcih edilmiştir. Bu görevlere gelmesinde eşinin etkisi olduğu gibi Avusturyalılarla yapılan mücadelede barıştan yana tavır alması da kayınpederi tarafından Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu ve aynı zamanda II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'ın eşi olan Ali Paşa'ya tercih edilmesinde önemli bir amil olmuştur. İbrahim Paşa, özellikle Osmanlı tarihinde Lale devri olarak bilinen dönemde bu görevleri ifa etmiştir. 1730 yılında çıkan Patrona Halil isyanında önce sultan III. Ahmed sonra da İbrahim Paşa öldürülmüştür.

¹⁹⁶ Alderson, isimleri yanlış yazarak Heybetullah ve Ümmetullah adlarında iki kızı olduğunu belirtmiştir. Alderson, (1999), a.g.e., 265.

¹⁹⁷ Mehmed Süreyya, (1996), a.g.e., 779.

Osmanlı hanedanına XVIII. ve daha sonraki dönemlerde devlet adamları damad olmaya devam etmişlerdir. Ancak bu yapılan evlilikler daha önce yapılan izdivaçlara nazaran siyasi yönden geri planda kalmıştır. Çünkü, önceki yüzyıllarda yapılan evliliklerde sultan kızlarının evlenecekleri kişiler hakkındaki kararı valide sultan ve padişah belirliyorken artık sultan kızları istedikleri kişilerle evlenmeye başlamışlardır. Evliliklerde daha titiz ve seçici olunurken bu durumun giderek kaybolduğunu görüyoruz. Tabi ki bunda güçlü valide sultanların devrinin sona ermesi de önemli bir etkidir. Bu da gösteriyor ki hanedanın siyasi menfaatlerinden önce başka istekler devreye girmeye başlamıştır.

SONUÇ

İlkçağlardan günümüze kadar tarih sahnesinde rol oynayan devletlerin hâkimiyetlerini genişletme ve nüfuzlarını arttırma yani siyasi amaçlar uğruna yaptıkları evlilikler şüphesiz dış politikalarını yönlendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Evlilik olayının sadece iki kişinin birleşmesinden ibaret olan sıradan bir olay olmadığını devletlerin ve ülkelerinin kaderini belirlemesi açısından çok önemli sonuçları ihtiva eden önemli bir konu olduğunu tarih boyunca yapılan izdivaçlar göstermiştir.

Tarih boyunca siyasi vasıta olarak kullanılan evliliklerin çoğunun her bir devlet için taşıdığı anlam çok farklıdır. Bazen bir devletin rakiplerine karşı bir başka devletle müşterek hareket edebilmesini sağlayan bir aracı, devletlerarasında haberleşmeyi sağlayan bir vasıta, bazen de gelecekte olabilecek büyük musibetlerin engelleyicisi fonksiyonunu ihtiva etmiştir. Hangi devlet olursa olsun akrabalık bağlarının önemini çok iyi kavrayan birçok devletin olduğunu tarih sahnesi ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kurulmasından önce Anadolu coğrafyasında hâkimiyet mücadelesi devam ediyordu. Birbiri ardına kurulan Türk devletleri ve beylikleri ile Bizans gibi Hıristiyan devletleri bu mücadelenin içerisinde idiler. Her biri birbirleriyle uzun süreli mücadeleler içerisine girmişken bazen savaşların bıçak gibi birdenbire kesildiği görülmekteydi ve akabinde barış yapılarak neticelenirdi. İşte kurulan bu siyasi münasebetler esnasında başvurulan politik yöntemlerden biri de akrabalık rabitasının oluşturulmasıydı.

Uluslar arası arenada söz sahibi olabilmek ve olayları yönlendirebilmek şüphesiz kolay bir husus değildir. Bunu gerçekleştirebilmek için de içe dönük politikalar yerine dışa yönelik, etkili ve yetkili bir siyaset takip edilmelidir. Dış ve iç politikanın birbiriyle bağlantılı olduğu unutulmamalı, istikrarı koruyabilmek ve geleceği güvence altına alabilmek için dengeli bir politika takip edilmelidir. İşte Osmanlı Devleti de kurulduğu andan itibaren bu dengeyi kurabilmek için mücadele eden devletlerden biri

konumundaydı. Şüphesiz bu dengeyi kurabilmek kolay bir husus olmasa da bunu gerçekleştirebilmek için yerli ve yabancı hanedanlarla akrabalık kurmaktan imtina etmemiştir.

Her bir devletin siyasi evlilikler yoluyla elde etmek istediği amaçlar görülmektedir. Bu yola başvuran devletlerden biri olarak da Osmanlı Devleti'nin kendi menfaatleri doğrultusunda farklı beklentileri vardı. Kimi, Anadolu ve Rumeli'de hâkimiyetini tesis etmek için müttefik kuvvetler bularak kuvvetini arttırmak, yani ittifak ilişkilerinin göstergesi kimisi de Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelebilecek tehlikelere karşı bertaraf edici bir özellik taşıyordu. Görüldüğü üzere de siyasi evliliklerden azami şekilde faydalanmasını bilen taraf da Osmanlı Devleti olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemde Anadolu'da birçok beyliğin ve devletin varlığını görmekteyiz. Onlarla mücadele etmek ve Anadolu'da hâkimiyeti ele geçirmesi şüphesiz kolay bir iş değildi. Ancak küçük bir beylikten cihan devletine giden yolda takip ettiği politikalar o zamanın şartlarına göre oldukça mükemmeldi. Bu politikalarından biri de Anadolu'daki beyliklerle ve Rumeli'deki Hıristiyan devletlerle kurmuş olduğu sıhriyet ilişkileriydi. Özellikle evlilik olayını kendi lehine çevirme konusunda son derece başarılı olduklarını yapmış oldukları izdivaçlarla göstermiştir. Osmanlı Devleti'nde nasıl devlet yönetimi, vergi toplama, adaletli davranma konularında muntazam bir dikkat gösterildiyse de aynı ciddiyet, ihtiyat ve özeni de hem iç hem de dış politikada muntazam bir rol oynayan evlilik konusunda da gösterdiğini yapmış olduğu izdivaçlarla ortaya koymuştur.

Ortaya konulan bir başka husus ise yapılan evliliklerin her zaman beklenen neticeyi vermemesidir. Çoğu zaman yapılan izdivaçlar olabilecek bir musibetin önüne geçtiği gibi bunu başaramayan evliliklerin de olduğunu görüyoruz. Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in I. Murad'ın kızı Melek Hatun'la evlenmesinden bir süre sonra Osmanlılar aleyhine bazı yöreleri ele geçirmesi örneğinde de görüldüğü üzere yapılan izdivaçların bazen istenilen sonucu vermediği aşikârdır.

Hanedanlar arasında akrabalık bağının kurulmasında en büyük rolü kadınların oynadığını görmekteyiz. Osmanlı Devleti'nde sultan kızlarının yapacakları evlilikler

konusunda son derece seçici ve titiz davranıldığını yapılan evliliklerden çıkartabiliyoruz. Çünkü hanedan ile kulları arasında potansiyel bağı oluşturan onlardı.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda devlet adamlarıyla yapılan evliliklerde sultan kızlarının kiminle izdivaç yapacağı kararını valide sultanlar vermiştir. Valide sultanların özellikle bu yüzyıllarda etkin olduğu ve padişahın kızlarını veya torunlarının evliliğinde söz sahibi oldukları görülmektedir. Çünkü valide sultanlar kızları vasıtasıyla damadlarıyla birlik olup yönetimde söz sahibi olabiliyorlardı. Kızları aracılığıyla olup bitenlerle ilgili haber alabiliyorlar ve damadları ile birlikte rakiplerini bertaraf edebiliyorlardı. Görüldüğü üzere devlet adamlarıyla yapılacak evliliklerde belirleyici olan valide sultanların etkilerinin ne denli olduğu ortaya konulmuştur.

Netice olarak söyleyebiliriz ki tarih boyunca birçok devletin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin de uyguladığı siyasi evlilikler iç ve dış politikanın temel unsurlarından biri olmuştur. Özellikle Osmanlı hanedanının diğer devletlere nazaran daha başarılı olduğu izdivaçlar sayesinde uzun ömürlü bu devletin ayakta kalmasını sağlayan temel öğelerden biri olmuştur.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, E. (2004), *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I-III*, 10. 9. 6. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Akın, H. (1968), *Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, 2. Baskı, AÜDTCF Yayınları, Ankara.
- Aktepe, M. (1993), Çandarlı, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, DİA Yayınları, İstanbul.
- Alderson, A. D. (1999), *Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı*, Çev. Şefaettin Severcan, Yeni Şafak Yayınları, İstanbul.
- Aşıkpaşazade, (1992), *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. Nihal Atsız, MEB Yayınları, İstanbul.
- Atsız, N. (1939), *XVinci Asır Tarihçisi Şükrullah Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul.
- Babinger, F. (2003), *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, Çev. Dost Körpe, 3. Baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul.
- Baysun, C. (1997), Nilüfer Hatun, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Danişmend, İ. H. (1971), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yayınları, İstanbul.
- Duymuş, H. H. (2006), *Eski Ön Asya'da Siyasi Evlilikler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Dukas, (1956), *Bizans Tarihi*, Çev. Vladimir Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası Yayınları, İstanbul.
- Emecen, F. (2000), Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, 2. Baskı, İstanbul, 34-40.
- Emecen, F. M. (2003), *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, 2. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Eroğlu, H. (2007), Erken Dönem Osmanlı Kaynaklarında Denizli, *Uluslar arası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, s.87-90.

- Finkel, C. (2007), *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Çev. Zülal Kılıç, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Gökbilgin, M. T. (1997), Köprülüler, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Gökbilgin, M. T. (1997), Orhan, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Gökbilgin, M. T. (1997), Kütahya, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Gökbilgin, M. T. (1997), İbrahim Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, C. V/II, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Gökbilgin, T. (1997), Lütü Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, C. VII, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Hoca Sadettin Efendi, (1992), *Tacü't-Tevarih*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, C. I, 4. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İbn Battuta, (2004), *İbn Battuta Seyahatnamesi I*, Çev. A. Sait Aykut, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İmber, C. (2006), *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İnalcık, H. (1987), *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İnalcık, H. (1997), II. Murad, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, MEB Yayınları, Eskişehir.
- İnalcık, H. (1997), Kırım Hanlığı, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, MEB Yayınları, Eskişehir.
- İnalcık, H. (2005), Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed, *Makaleler I*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Jorga, N. (2005), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, C. I-II, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Karaca, B. (2002), Safevi Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri, *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Köprülü, O. F. (1997), Feyzullah Efendi, *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Köprülü, F. (1999), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, 6. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- Koçu, R. E. (2002), *Osmanlı Padişahları*, 3. Baskı, Doğan Kitapçılık Yayınları, İstanbul.
- Köymen, M. A. (1998), *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Köymen, M. A. (2001), *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alparslan ve Zamanı*, C. III, 4. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- Mehmet Neşri, (1995), *Kitab-ı Cihannüma Neşri Tarihi*, Haz: Faik Reşit Unat-Mehmet A. Köymen, C. I-II, 3. Baskı, Ankara.
- Merçil, E. (1989), *Gazneliler Devleti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mükrimin Halil, (1929), *Düsturname-i Enveri:Medhal*, İstanbul.
- Müneccimbaşı Ahmet Dede, (1978), *Müneccimbaşı Tarihi*, Çev. İsmail Erünsal, C. I, Tercüman Yayınları, Ankara.
- Nicol, D. M. (2001), *Bizans'ın Soylu Kadınları*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1980), Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler, *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul, s. 33-40.
- Oruç Beğ, (1972), *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Nihal Atsız, İstanbul.
- Ostrogorsky, G. (1995), *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztuna, Y. (1990), *Devletler ve Hanedanlar Türkiye (1074-1990)*, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Öztuna, Y. (2006), *Yavuz Sultan Selim*, Babıali Kültür Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, N. (2000), *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, İstanbul.
- Peçevi İbrahim Efendi, (1999), *Peçevi Tarihi I*, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, 3. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Peirce, L. P. (2002), *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, Çev. Ayşe Berktaş, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Süreyya, M. (1996), *Sicill-i Osmani*, Haz. Seyit Ali Kahraman, C. III, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekindağ, M. C. Ş. (1963), Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar, *Tarih Dergisi*, C. XIII, S. 17-18'den Ayrı Basım, s.43-76.

- Tekindağ, Ş. (1997), Uzun Hasan, *İslam Ansiklopedisi*, C. XIII, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Uluçay, M. Ç. (1950), *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*, Tarih Dünyası Mecmuası, Yayınları, İstanbul.
- Uluçay, M. Ç. (1954), Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. VI, S. 9-12, s.53-90, 117-142, 185-200.
- Uluçay, M. Ç. (1956), *Harem'den Mektuplar I*, İstanbul Vakıf Matbaası, İstanbul.
- Uluçay, M. Ç. (1958), Fatma ve Safiye Sultanların Düğünlerine Ait Bir Araştırma, *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*, Sayı:4, s.149-152.
- Uluçay, M. Ç. (1959), Bayezid II.nin Ailesi, *Tarih Dergisi*, S. 14, s.105-124.
- Uluçay, M. Ç. (1970), Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi İle İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar, *Kanuni Armağanı 1970'den ayıbasım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.233-237.
- Uluçay, M. Ç. (1992), *Padişahların Kadınları ve Kızları*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1953), Memlûk Sultanları Yanına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensub Şehzadeler, *Bellekten*, C. XVII, S. 68, s.519-535.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1959), Çandarlı (Cenderli) Kara Halil Hayreddin Paşa, Menşe'i-Tahsili-Kadılığı-Kazaskerliği-Vezirliği ve Kumandanlığı, *Bellekten*, C. XXIII, S. 91, s.457-477.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1965), Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir-i Azamı Makbul ve Maktul İbrahim Paşa Padişah Damadı Değildi, *Bellekten*, C. XXIX, S. 114, Ankara, s.355-361.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1974), *Çandarlı Vezir Ailesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1982), *Osmanlı Tarihi*, C. I, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995), Gazi Orhan Bey Vakfiyesi, *Bellekten*, 2. Baskı, C. V, S. 19, s.277-288.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1997), I. Murad, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1997), Menteşeoğulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. VII, MEB Yayınları, Eskişehir.

- Uzunçarşılı, İ. H. (1997), Osmanlı Tarihinin İlk Devrelerine Aid Bazı Yanlışlıkların Tashihi, *Belleten*, 2. Baskı, C. XXI, S. 81, s.173-188.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998), Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi, *Belleten*, 2. Baskı, C. XXI, S. 82, s.253-260.
- Varlık, M. Ç. (1974), *Germiyanoğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara.
- Varlık, M. Ç. (1996), Germiyanoğulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. XIV, DİA Yayınları, İstanbul.
- Yinanç, R. (1989), *Dulkadir Beyliği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yinanç, R. (1994), Dulkadiroğulları, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, DİA Yayınları, İstanbul.
- Yinanç, M. H. (1997), I. Bayezid, *İslam Ansiklopedisi*, C. II, MEB Yayınları, Eskişehir.
- Yücel, Y. (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ziroyeviç, O. (1968), İki Osmanlı Padişahı İle Evlenen İki Sırp Prensesi, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. II, S. 9, s.52-56.

ÖZGEÇMİŞ

10.01.1980 tarihinde Denizli Serinhisar İlçesi Yatağan Kasabası'nda doğdu. İlk öğrenimini Katip Çelebi, orta öğrenimini Pamukkale Ortaokulu ve lise eğitimini Denizli Lisesi'nde tamamlayarak 1997 yılında mezun oldu. 1998 yılında Pamukkale Üniversitesi Turizm ve Otelcilik bölümünde önlisans eğitimine başladı ve 2000 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimine başladı ve 2004 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldu. 2005 yılından itibaren Pamukkale Üniversitesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta ve akademik hayatına devam etmektedir.